

Bácskainé Pristyák Erika

ÉLETKÉPES BOKORTANYÁK

A nyíregyházi bokortanyák
differenciálódása az elmúlt évtizedekben

Nyíregyháza, 2014.

Bácskainé Pristyák Erika
ÉLETKÉPES BOKORTANYÁK

Bácskainé Pristyák Erika

ÉLETKÉPES BOKORTANYÁK

A nyíregyházi bokortanyák differenciálódása
az elmúlt évtizedekben

Nyíregyházi Főiskola • Nyíregyháza, 2014.

© Bácskainé Pristyák Erika, 2014

Lektorálta:

Prof. Dr. Hanusz Árpád

egyetemi tanár

Nyíregyházi Főiskola

Turizmus és Földrajztudományi Intézete

Kujbusné Dr. Mecsei Éva

igazgató főlevéltáros

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár

Tördelte, az ábrákat szerkesztette és rajzolta:

Bácskainé Dr. Pristyák Erika

Angol fordítás: Grexa Ágnes

Borító fotó: Grexa Gabriella: Sulyánbokor, tanyaköze

Minden jog fenntartva! Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a szerző előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

ISBN 978-615-5097-88-1

Kiadja a Nyíregyházi Főiskola.

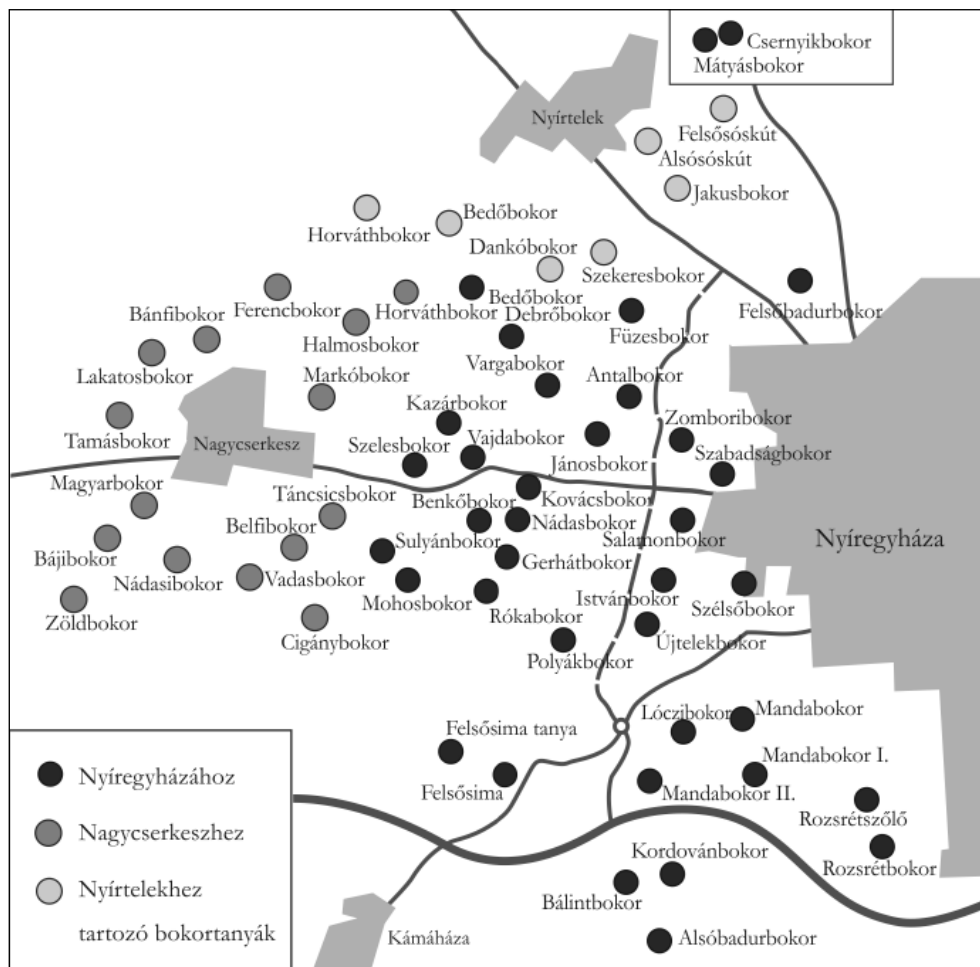
4400 Nyíregyháza, Sóstói út 31/B

www.nyfjegyzetbolt.hu

Készült: IMI Print Kft. Nyíregyháza

Tartalomjegyzék

Bevezetés	7
Nagyon régen... Régészeti lelőhelyek a bokortanyák területén.....	11
Az első száz év, a megtelepedés áttekintése.....	13
A bokortanyák megerősödése és hanyatlása	17
Területhasználati és szociális jellemzők napjainkban	25
Demográfiai viszonyok	28
A bokortanyák lakásállománya	38
Az infrastruktúra változásai	42
Szociális infrastruktúra, szolgáltatások	50
Két bokortanya részletesebb bemutatása.....	53
Sulyánbokor – egy újraéledő bokortanya	53
Rókabokor – egy védendő bokortanya.....	57
Turizmus a bokortanyákon.....	59
Kapcsolat Nyíregyházával, az anyavárossal	66
Fejlesztési források felhasználása a bokortanyákon.....	71
Az evangélikus egyház jelenlegi tevékenysége	75
Civil szervezetek tevékenysége a tanyákon	78
Összehasonlítás alföldi tanyákkal és aprófalvakkal	81
A szuburbanizáció jellemzői a nyíregyházi településeggyüttesben.....	87
A bokortanyák differenciálódása, következtetések.....	91
 Abstract – Viable grouped farmsteads	 101
Description of the bokors and their opportunities in tourism	103
Irodalom	115
Mellékletek	121
A bokortanyák a KSH helységnévtára szerint 2014-ben	123
Név szerint megszűnt és újabb keletű bokortanyák	124
A bokortanyák lakónépesség száma és a lakások száma.....	125
A bokortanyák infrastrukturális jellemzői	126
Nyíregyháza városrészek, településrészek adatai, Nagycserkesz és Nyírtelek adatai a KSH helységnévtára alapján	127
Nyíregyháza településszerkezeti tervlapja	130

1. ábra. A bokortanyák elhelyezkedése
Magyarország közigazgatási helynévkönyve alapján, 2014.

A bokortanyák felsorolása abc-rendben,
a Központi Statisztikai Hivatal helynévtára szerint a mellékletben megtalálható.

Bevezetés

A Nyíregyháza környéki bokortanyák egyedi településmorfológiai képpel rendelkeznek, sajátos gazdálkodási szerkezettel működtek a XVIII. század közepétől, túléltek több jelentős gazdasági és településpolitikai változást. Fontosnak tartom tisztázni, hogy a bokortanya fogalma alatt nem közigazgatási egységet kell érteni. Nem önálló településekről van szó, történetük folyamán nem is voltak azok, külterületi elnevezés napjainkban is.

A bokortanyák kialakulásáról, néprajzáról, népességének nyelvjárásáról, a határhasználatról már számos tanulmány, dolgozat jelent meg. Az egyik legrészletesebb *Márkus Mihály: A bokortanyák népe* (1943) című monográfiája. 2003-ban az újjátelepítés 250. évfordulója alkalmából reprint kiadásban is megjelentette a város, hozzájárulva a könyv megismeréséhez, ezáltal is a tirpákság identitástudatának megerősítéséhez. A *tirpák* kifejezést a tót ajkú, evangélikus vallású betelepülőkre és leszármazottaikra használták, eredetileg gyűnyos értelemben. Napjainkban a hagyományok és a tanyabokrok lakossága egy részének összefoglaló elnevezése.

Nyíregyháza 1753. évi újratelepítésének történetét a történészek, levéltárosok, geográfusok, nyelvészek, néprajzkutatók, egyéb tudományos területek kutatói részletesen feltárták (*Balohg István 1979., Becsei József. 2000., Cservenyák László – Mező András 1987, Erdész Sándor 1973, Frisnyák Sándor. 1985, Geduly Henrik 1896, Hunek Emil 1931, Lukács Ödön 1886, Margócsy József 1984-2002, Márkus Mihály 1943, Németh Péter 1973, Németh Zoltán. 1978-1984., Simkó Gyula 1910., Szohor Pál 1924.*). A legalaposabb társadalomföldrajzi kutatás *Beluszky Pál* nevéhez fűződik: *A nyíregyházi tanyabokrok földrajzi vizsgálata* (1968) című kutatása. Az újratelepítés jubileumán további alapos levéltári kutatások és összefoglaló munkák is készültek (*Kujbusné Mecsei Éva. 2003a, b, Frisnyák Sándor. 2003., Bodnár Zsuzsa 2003*).

Az elmúlt évtizedben jelentős változások történtek, ennek megindulásáról már publikáltam (*Pristyák E. 2000., 2003. 2011*). A dezurbanizáció először a városkörnyék egyéb szubcentrumait érte el, csak az elmúlt évtizedben indultak meg jelentősebb építkezések a bokrokban, a felemelkedő és a pusztuló

tanyák kezdenek jól elkülönülni, a szuburbanizáció fontos területe a város szempontjából.

A tirpák hagyományok újraéledéséhez nagyban hozzájárult a betelepítés 250. évfordulója alkalmából 2003-ban lezajlott rendezvénysorozat és kutatások. Azonban a tanyák társadalmi-gazdasági revitalizációjának alapja más. A rendszerváltás óta eltelt évtizedek gazdasági változásai, a városfejlesztési stratégiák és a tényleges infrastrukturális és egyéb változások, fejlesztések lehetővé teszik az újraéledést. A 2000-es évek elején még zömében elsorvadó bokrokkal találkoztunk, mára ez megváltozott. A tanyás térségek fejlődése előtt többféle út áll. Jövőjük az önkormányzati településpolitikától, az ott élők aktív településfejlesztésétől vagy passzivitásától, lakóhelyük iránt érzett szeretetétől függ.

Általában mérséklődött az 1990-ig tartó népességfogyás, de az átlagtól nagy eltérések adódnak, összességében stagnál a népességszám, 2011. évi népszámlálási adatok alapján 7888 fő – ez a szám az összes bokortanyán élők száma.

Napjainkban *név szerint* a 2011. évi népszámlálási adatok és a közigazgatási helységnévtár alapján összesen 58 bokortanya létezik (1. ábra). Két régebbi, de tirpák betelepítésű tanyával: Felsősimával és Rozsrétszőlővel kiegészülve Nyíregyházához 36, Nyírtelekhez 7 és Nagycserkeszhez 16 bokor tartozik.

A közigazgatásban 1952-ben történt a legjelentősebb változás: 5 bokortanya egyesítésével létrehozták Nagycserkesz községet, 16 külterületi tanyával, 7 bokrot Nyírtelekhez csatoltak, így maradt meg Nyíregyháza körül az említett 36 bokor. Név szerint megszűnt bokortanyák: Bundásbokor és Siposbokor Nagycserkesz belterülete lett, Verbőczibokrot átnevezték Táncsicsbokorrá, Svábbokor egy gazdálkodó porta ma Antalbokor és a Kertváros között, Samókabokor (mely jelenleg szerepel a város tervezési lapjain) nem hagyományos bokortanya, hanem egy népnyelvi elnevezés, Libabokor távolabb, Nyírtura külterületén található, elnevezése újkeletű.

Ebben a kötetben a Nyíregyháza megyei jogú város külterületéhez tartozó bokortanyákat vizsgálom, 36 tanyát. A Nyíregyházához tartozó bokortanyákban mintegy 5200 fő él, ez a város népességének 4,5%-a. A város teljes külterületén lakók (8800 fő) 60%-át a tanyabokrokban élők teszik ki. A legnépesebb bokortanyák Rozsrétszőlő 1200 fő, Manda- és Vajdabokor 300 fő körül, a legkisebbek István-, Kordován-, Mohosbokor 10-15 fővel.

A 2011. évi népszámlálási adatok Nyíregyháza külterületi bontásban csak 2014 tavaszán váltak elérhetővé. A Központi Statisztikai Hivatal helységnévtár adatállományában térítésmentesen a lakosságszám és lakásállomány

érhető el. A foglalkozási összetétel és a területhasználat részletes vizsgálatahoz nem állnak még rendelkezésre adatok, ezeket érintem, a város adatait használtam fel. További részletesebb kutatások igényelnek ezen területek mélyebb vizsgálata.

Gyakran kérdezik, hogy hány bokortanya van Nyíregyháza környékén? Ehhez a „nehéz” kérdéshez hozzátartozik, hogy Nagycserkeszhez és Nyírtelekhez is tartoznak bokrok, az 1952-ben véghezvitt faluközpontosítás eredményeként. Név szerint is ismétlődnek tanyák: Rozsrétbokor I., II., Mandabokor központi területe belterület, további részei Mandabokor I. II. néven szerepel ma a hivatalos helységnévtárban. Bedőbokor Nyíregyházához és Nyírtelekhez is tartozik, Horváthbokor Nagycserkesz és Nyírtelek külterületi része is, mindkét bokor kiterjedt területű volt az ötvenes évekig, így területüket kettéválasztották. Rozsrétszőlő, Alsó- és Felsősósokút pedig már az újjátelepítés előtt is létező területek, de ide is települt tirpák lakosság, ezért hagyományosan közéjük tartozik. Így adódik némi eltérés, ha a bokortanyák számát pontosan kívánjuk meghatározni.

Az idők folyamán a városhatárban található külterületi helyek változnak, belterületté nyilvánítás, magányos tanyák megszűnése és keletkezése, átnevezések és átsorolások most is történnek. Napjainkra ezek egy része a város központi belterületéhez tartoznak. Márkus Mihály monográfiájában (1943) 72 külterületi helyet sorol a bokortanyák statisztikai képéhez. Ide sorolta: Alsópázsit, Felsőpázsit, Cugosrész, Alsósima, Felsősima, Nagylapos, Felsősósokút, Alsósósokút, Púposhalom, Örökösöldek I-V., Ó- és Újkistelekiszőlő helyeket is. Ezek egy része Nyíregyházától keletre és délre elterülő zárt jellegű szőlőkből alakult, kezdetben szegényes terület, vagy a város belső legelői, bérelt pusztái voltak, illetve a Királyteleki-szőlőkhöz tartoztak. Beluszky Pál (1968) 64 tanyát, bokor néven 56-ot nevez meg.

A „Rozsréti-szőlőt” külön indokolja is: nem tipos bokortanyás település, de minthogy azonos származású népesség lakja, továbbá szervezet tekintetében a bokortanyák rendszerét követi, nyugodtan vehetjük közéjük”. Eredetileg tirpák népesség lakja, a várostól különálló terület és közigazgatási besorolásban az „egyéb belterület” többi helyéhez (Vajdabokor, Mandabokor, Felsősima) hasonlítható – így Rozsrétszőlő ebben a tanulmányban is szerepel. Fejlődésben azonban túlszárnyalja a bokortanyákat: a város déli fő útvonala mentén elterülő terület, az ipari parkhoz közel eső rész, ennek köszönhető elsősorban fejlettsége és a magas lakosságszám, a legnépesebb hely 1200 fővel.

A bokortanyák kialakulása kitüntetett helyet foglal el a magyarországi településrendszerben. Egyedisége és ennek megőrzése nemcsak a helyi

lakosság érdeke. Nyíregyháza város sajátos szerkezetét a bokortanyák adják. Jelentős nagyságú földterülettel bír, jelenlegi területe a főváros nélkül az ország ötödik legnagyobb területű városa. Törődik a tanyákkal, fejlesztési dokumentumaiban leírja és tevőlegesen is végrehajtja, az elkövetkező 2014-20-as „tervezési” időszakban is a prioritások között szerepel.

Ez a könyv részkutatásokon alapuló előtanulmány, mely a nyíregyházi bokortanyák jelenlegi helyzetét kívánja bemutatni. Az egyes tanyák fejlődési irányát, a kint élő, ma már minden szempontból vegyes lakosság részletesebb megoszlását egy alapos bokortanya-kutatás során célszerűnek látom elvégezni.

Nagyon régen...

Régészeti lelőhelyek a bokortanyák területén

A bokortanyákról szóló anyagok 1753-mal kezdődnek, a terület azonban kedvező földrajzi adottságokkal rendelkezett, így az emberi megtelepedés nyomait a régészek az újkőkortól (mintegy 6000 évvel ezelőtt) kezdve folyamatosan ki tudják mutatni.

Kisebb-nagyobb lelőhelyek sűrű láncolatát ismerjük e területen. Ezek zöméről egy-egy szórványos lelet, elsősorban edénycserepek kerültek múzeumba. Az elmúlt években az autópálya, az elkerülő utak, az ipartelep és a Lego-gyár építése tette szükségessé az ásatásokat. Közülük itt csak a legjelentősebbeket emelem ki.

Mandabokor területén 1994-ben folytak ásatások Istvánovits Eszter régész vezetésével (2. ábra). A szkíta kori településrészlet akkoriban szenzációszámba ment: hasonló méretű falut ebből az időszakból addig nem találtak a régészek. Nem kevésbé volt izgalmas a VIII–IX. századi temetőrészlet (*Istvánovits E. 1997.*), mely a honfoglalás kori őslakosság etnikai meghatározásához nyújtott kiindulópontot a Felső-Tisza-vidéken. Jelezte, hogy nem bevándorló szlávokkal, hanem a korábbi avar kori lakossággal kell számolnunk Árpád népének érkezésekor. A temetőhöz tartozó település továbbélése arra utal, hogy honfoglaló ősünk alávetették, de ki nem irtották a nekik hódoló lakosságot. Az embertani vizsgálat eredményeként 22 férfi, 14 nő, 2 fiatal korú és 4 gyermeket azonosítottak.

Rozsrétszőlőn, Nevelős-homokbányától D-re, késő bronzkori, császárkori és szórványos Árpád-kori telepet, V. századi temetőt sikerült azonosítani.

Felsősimán, a Gyebrás tanyától ÉK-re, császárkori, valamint honfoglalás és Árpád-kori temető maradványait találták. Az M3 autópálya egyik legjelentősebb lelőhelye. A császárkori temető kiemelkedő gazdagságú, amit jól jelez,

hogy a korabeli fosztogatások ellenére négy aranytárgy is felszínre került. A honfoglalás és Árpád-kori temető közlése példászerű gyorsasággal megtörtént (Jakab A. 2007). A temetőről ma még nem tudjuk, milyen lehetett a viszonya a Balogsemjének osztozkodása alkalmával 1325-ben említett Sima(egyháza) templomával, mely a lelőhelytől kb. két km-re feküdt.

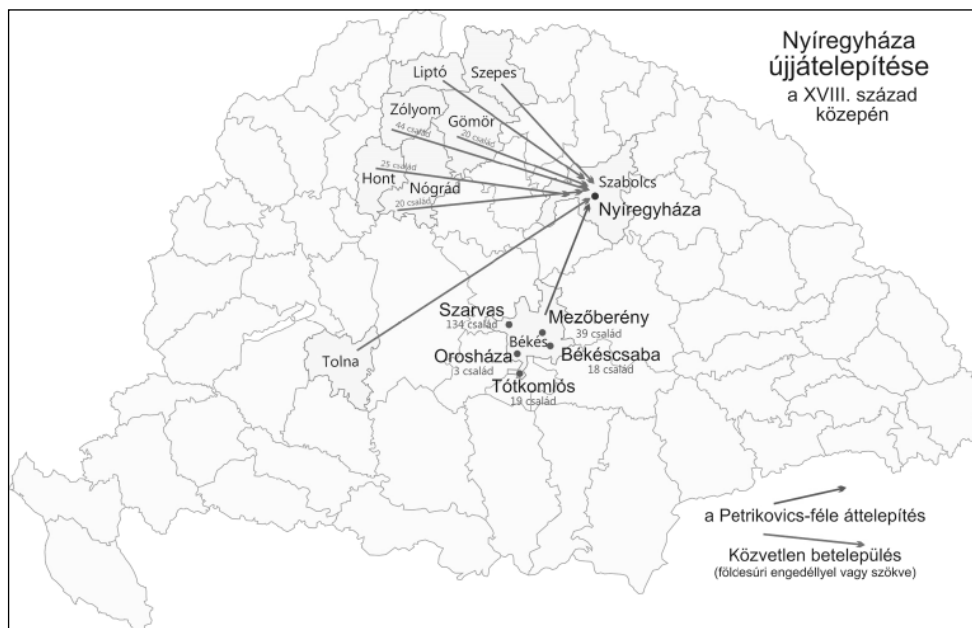
2. ábra. Régészeti lelőhelyek a bokortanyák területén
a II. katonai felmérés (1806-1869) térképén ábrázolva.
Készítette Veszprémi László, Jósa András Múzeum

Az első száz év, a megtelepedés áttekintése

A tanyák a betelepedés után keletkeztek. A XVIII. század közepére a hosszú török hódoltság és a háborúk következtében elnéptelenedett ez a térség is. Az Alföld egyéb területeihez hasonlóan Nyíregyháza földesurai is újraterelítették a határt. A kijelölt területen az uraság nem szándékozott majorságot létrehozni, a betelepülők használatba vehették a teljes művelhető határt, robotot sem kellett fizetniük. A földesúri kedvezményeket háromévente kapták meg, meghatározott összegért, így rákényszerültek annak előteremtésére, azaz a jövedelmező gazdálkodásra. Mintegy száz éven keresztül tartozéktelepülésként, kettős szálláselv szerint működtek a tanyák, időszakosan használt településegységei voltak a városnak. Fenntartásuk, fennmaradásuk elsősorban gazdasági okokra vezethetők vissza, a földművelés és állattenyésztés érdekeit szolgálta. Nem mérnökök jelölték ki a tanyák helyét, mint az Alföld más helyein, hanem a természetes felszíni adottságokat kihasználva, lehetőleg itatóhelyek körül, spontán megtelepedés útján jöttek létre az ideiglenes szállások, ezek lettek a későbbi a településmagok.

A bokortanyák kialakulásának története ismert: egybefügg az „új” Nyíregyháza létrejöttével (Márkus M. 1943.) A XVIII. század közepén Nyíregyházát az elnéptelenedés fenyegette. „Mintha azért pusztult volna el a régi, szerény külsejű Nyíregyháza, hogy romjain egy lelkes főúr – kit a gondviselés e helynek mentőangyalaként rendelt, s ki misszióját türelemmel, kitartással, gyakran a szűkkeblűek bánásmódja miatt lelki szenvedések között, de következetességgel vitte véghez – modern, fejlődő és virágzó városnak alapjait tegye le. Károlyi Ferenc gróf érdeme az, hogy az új Nyíregyháza létezik. Határainak betelepítését, új lakosokkal való benépesítését határozta el a nemes főúr. A gróf – a település nyugati felének a birtokosa – telepeseket hívott ide, hisz lakossága kevés volt, határa annál nagyobb, 600 lelkes, de 29.000 holdas falu. Ecsedi uradalmához tartozó Békés vármegyei uradalomból tót ajkú evangélikus vallású, kiváltságokkal rendelkező lakosokat telepített Nyíregyházára...” A kedvező feltételek, az induláshoz adott köl-

csönök hatására 1753 őszén Szarvasról, Békéscsabáról, Mezőberényről és Orosházáról mintegy 300 család költözött át. A főúr Petrikovics János szarvasi csizmadiamestert bízta meg az áttelepülés ügyeinek intézésével, aki ezt nagy lelkesedéssel, szorgalommal, becsülettel végezte. A betelepülőkhez később a Felvidékről is csatlakoztak (3. ábra).

3. ábra. Nyíregyháza újjátelepítése vármegyék szerint

Tehát a tanyák kialakulása különbözik az alföldön már jól működő tanya-rendszerétől. Nem mérnöki munkával jelölték ki a határokat, hanem a település-magok bokorszerű, csoportos letelepedésének lehetőségét és szükség-szerűségét a határhasználat speciális formái adták meg, igazodva a természetes adottságokhoz. A város-határ nagy kiterjedése igényelte a tanyákat, a betelepült, földhöz nem kötött jobbágy-ság földközösségben művelte a határt. A bokortanyák ősi formája a szállásföld. E föld a faluban lakó gazdák tulajdona volt. Az uradalom földjét elsősorban az állattartó és csak azután a földművelő nép között osztották szét, s erre a földre az egyes gazda ideiglenes hajlékot, szállást, istállót épített. A természeti adottságokat kihasználva alakították ki az itatókat, mely sok esetben a tanyaköze lett. Eleinte birtokközösségben éltek, a rokonfamilies együtt kapták ki földjüket, a szállásra csak

dolgozni jártak, és ott a cselédek laktak. Minden szálláscsoportnak az ott legjobban elterjedt, vagy legősibb településű család adta meg a nevét.

A szállások a XIX. századra – a sajátos letelepedésformát megtartva – hasonlítanak az alföldön elterjedt teletető szállásokra. Fokozatosan földművelő tanyává alakulnak, úgy mint a környékbeli hajdúsági, kunsági telephelyek is. A szlovák telepesek átvették az alföldi határhasználati gyakorlatot, a gazdálkodási módot, a pusztai állattartást és a földművelés módját, háromnyomásos, ugaroltató gazdálkodást.

A nyíregyházi telepesek gazdálkodásának súlya a megtelepítéstől kezdve inkább a határbeli földművelésen, mint a nagyarányú extenzív állattartáson nyugodott (Balogh I. 2007). A pusztai állattartás formailag azonos az alföldi pásztorkodással, de eltér abban, hogy a színhelye nem a saját határ nem megművelt részén, hanem közeli vagy távolabbi, földesuraktól bérelt pusztán történt.

Ha a kint élők nem akarták elveszíteni földjeiket, rétjeiket és járandóságukat, akkor évről évre elő kellett teremteni a taksa és a bérletek összegét. A közösséget összekovácsoló, felelősségre szokató, önállósodást segítő, a takarékos megfontolt gazdálkodáshoz, piacra termeléshez ösztönzést adó contactusok értelmében ugyanis önállóságot élvezett a közösség előjárósága a gazdálkodásszervezésében, az árendált jövedelmek kezelésében, valamint az állami, megyei és földesúri aranyadó beszédésében. A magánjogi szerződések (végrendelet, adásvétel, stb.) megerősítéséhez, az új lakosok felvételéhez azonban szükség volt a földesúri jóváírásra is (Kujbusné Mecsei É. 2003).

Az ide érkező telepesek evangélikus vallásúak voltak, a városban nem volt ilyen felekezetű templom. Nagy összefogással, jelentős anyagi áldozatokkal és sok munkával, önerőből építették fel az Evangélikus Templomot. 1786-ban szentelték fel, ma műemlék. Nemcsak mint vallási létesítmény volt fontos, hanem ez az épület fejezte ki a betelepített szlovákok szellemiségét is. A szorgalmas telepesek „virágzó mezőgazdaságot” teremtettek, ezzel járultak hozzá az anyaváros fejlődéséhez, Nyíregyháza mezővárosi szerepkörének erősödéséhez. 1786-ban Nyíregyháza városi rangra emelkedett, ezt a kézműipar és a vásárok teremtették meg. Az 1800-as évek első évtizedeiben a lakossága jelentős anyagi áldozatok árán megváltotta magát a földesúri szolgáltatásoktól, a tanyák földje így a szabad parasztpolgárok magántulajdona lett. 1803-tól (Dessewffy-féle jobbágyszabadítás) indult meg a kiköltözés a szállásfö-

dekre, melyek általában az ott élő-gazdálkodó legnagyobb családról kapták nevüket. A XIX. század első negyedében végleges kiköltöző népesség teremtette meg a bokroktanyák mai nevét és képét. Gazdálkodásukkal hozzájárultak, hogy 1824-ben létrejöhessen a Károlyi-féle örökváltság, majd 1837-ben V. Ferdinánd aláírta a jogot, hogy a város magát Szabad és Privilegizált Nyír-Egyháza Közönségének nevezhesse.

A bokortanyák megerősödése és hanyatlása

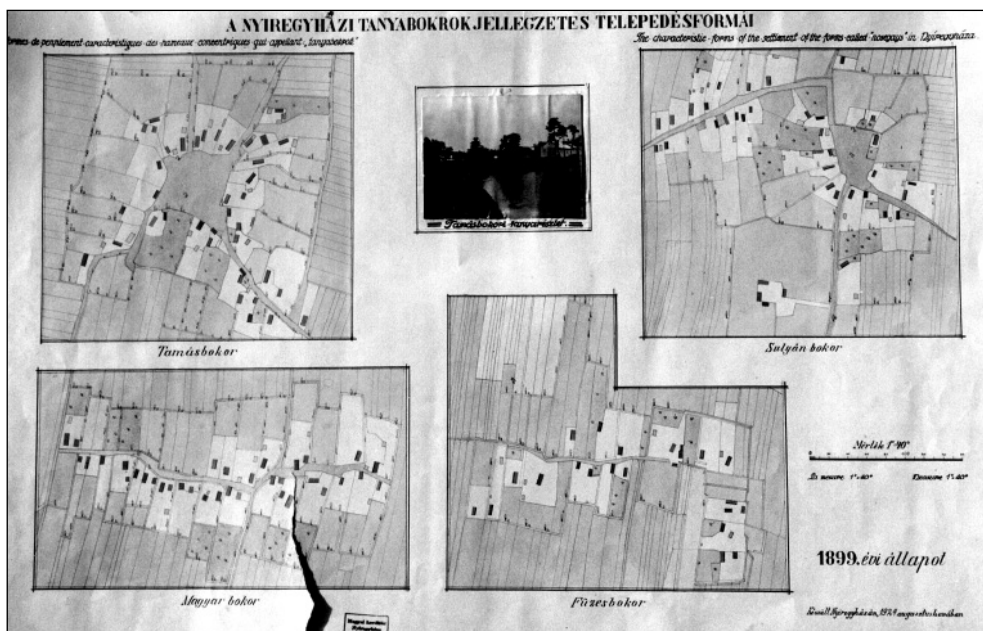
A telepések előtt a hagyományos alföldi tanyás gazdálkodási rendszer ismert volt, de idegenkedtek attól, eredetileg szlovák származásúak, nem pedig alföldi emberek voltak. Csak támogathatták a sajátos letelepedési formát, de magukban nem hívhatták azt életre (*Beluszky P. 1968*). A bokortanyás telepedésforma összeegyeztette a tanyaelv és a földközösségi művelési forma, illetve a nyomasztó gazdálkodás követelményeit. A tanya a XIX. század közepe előtt a birtokos számára csak ideiglenes szállás volt, ahol a nyári munkák idején tartózkodtak, és tél idején az állattartással foglalkozó családtagok és cselédek éltek. A gazda állandó lakhelye a városban volt, azaz a föld birtokosa a városi házban lakott.

A szlovák parasztgazdák innovatív tevékenysége indította el azt a hosszantartó folyamatot, amely révén Nyíregyházán és a hordalékkúp-síkság más területein is az extenzív állattenyésztést felváltotta a belterjesebb földművelés. A szerkezetváltás, az intenzívebb szántó- és kertgazdálkodás az ideiglenes szállásokat az 1850-es évekre állandó lakhellyé és egyben üzemi központtá formálta át. A társadalmi-gazdasági fejlődés 1753-tól az 1850-es évekig terjedő periódusában a többséget alkotó szlovák népesség gazdaság- és kultúraélénkítő szerepe alapozta meg a város növekedését és további előrehaladását. S ez alatt a száz év alatt Nyíregyháza a magyar településtérben szlovák városként funkcionált. Az asszimiláció következményeként ez lassan megszűnt, de a betelepülők és a kisebbségben élő utódok mentalitásának értékes elemei tovább öröklődtek és ma is fellelhetők a lakosság táji identitásában (*Frisnyák S. 2003*). Nyíregyháza szlovák népessége a megtelepülést követő évtizedekben először *integrálódott*, majd a XIX. század közepétől *asszimilálódott*. A %-os arányuk – a dinamikusan fejlődő városban – fokozatosan csökkent, 1850-ben az első népszámlálás idején még 66%, 1880-ban 40%, majd 1890-ben 15% volt (*Balogh B. A. 1976*).

A szállásokból, az ideiglenes tanyacsoportokból alakultak ki a bokortanyák. A „bokor” elnevezés a XIX. század közepétől terjedt el. Először Sexty József, a város főmérnöke használja a bokorszállás nevet 1823-ban. A határ regulációjával bízták meg, azaz rendezze a szabálytalan alakban, mérnökiileg kimért dűlők nélkül, rendezetlenül elterülő szállásföldek területét. Javaslatára szerint két módon lehetett volna: 1. minden bokorszállás területét arányosan felosztva az egyes birtokosok között, így minden birtokos egy tagban kapná ki a földjét, 2. a szállásföldek összessége osztódna fel három járásra (fordulóra) és minden tulajdonos minden fordulóban kapna egy-egy parcellát. Mindkét módon szabályosan lehetne az egész határra kiterjedő fordulókat szátással-vetéssel és pihentetéssel, ugaroltatással, legeltetéssel hasznosítani (Balogh I. 1970). Nem valósult meg a javaslat, mert felborította volna a már kialakult, 60 éve fennálló és jól működő rendet, felháborodást keltett.

1827-ben tartott összeírásban 57 tanyacsoport szerepel. A tanyákra kiköltöző gazdák, családok száma gyorsan növekedett, több oka is volt ennek. 1831-ben a Nyíregyházán is pusztító kolera miatt az emberek a tanyákon kerestek menedéket. Mindez olyan mértéket öltött, hogy a város gazdálkodószéki ülésén napirendre került a szállásokon lakás. A mezőbírák által nagy nehezen sikerült a lakók egy részét visszaterelni a városba. 1849-ben az átvonuló cári csapatok elől menekültek a tanyákra. A szabadságharc utáni bizonytalanság, a kolerától való félelem, a közigazgatás átszervezése, a közterhek növekedése sok családot véglegesen ott tartott. A városvezetés akkor szembesült a nagymértékű kiköltözéssel, amikor a külterületi főkormányzó 1850-ben elrendelte a lakosok összeírását. Ekkor 902 tanya volt, 40 palétába (területi felosztásba) sorolva. Ez nem azonos a bokortanyák számával. A határ palétás felosztásánál arányosságra törekedtek, nagyobb bokortanyák egymagukban kitétek egy palétát, kisebbeknél ehhez kettő-három kellett (Henzsel Á. 2006). Az alföldi tanyák egyedi szórt elrendeződése és az aprófalvak közötti köztes településforma alakult így ki.

A tirpák telepések leszármazottai a külterületi szállásföldekből egyedi településmorfológiai megoldással, általában központi tér köré szervezett, csoportos kis településegységekké alakították, azaz a *bokortanyákat* létrehozták (4. ábra). A tanyák magja a szállásföldek központi területe volt, megközelítőleg 60 tanyabokor alakult ki. Ez a forma leginkább az aprófalvakra emlékeztet, de a város közelsége és a tanyai gazdálkodás következtében sohasem volt igény az önállósodásukra.

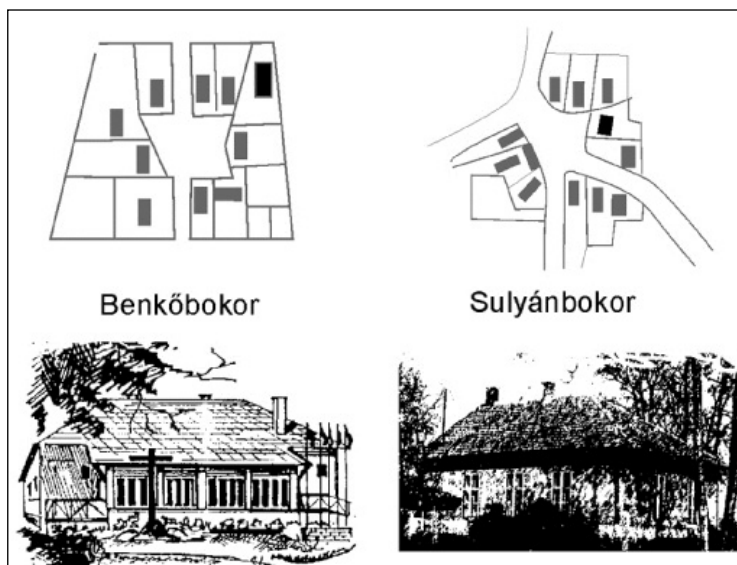

4. ábra. A nyíregyházi tanyabokrok jellegzetes telepedésformái

A megyei levéltár térképgyűjteményének szép tablója Belánszky Demkó Péter fotója

Tehát az első betelepítéstől számított egy évszázad elteltével erősödtek meg annyira a bokortanyák, hogy tanyai iskolák megnyitását kéri a lakosság, ami meg is történik az 1860-as évektől (5. ábra, 1. kép). Kezdetben szlovák nyelvű oktatás folyt, majd 1867-68-ban elrendelik a tanyákon is a magyar nyelv oktatását. Addig a gyerekek a városban tanulnak. Eleinte ez nem okozott gondot, mert minden gazdának volt városban élő rokona, többnyire elvállalták a gyerek gondozását az iskolai idő tartamára, de 1860-65-re már sok gazda élt a tanyákon, akinek nem volt háza, rokona a városban, így a gyermekeik nem tudtak iskolába járni. A tanyai gazdák beadványban kérték az egyháztanácsot, hogy tanyai iskolát állítson fel. A városi iskolákban is 1825-től folyamatosan került bevezetésre a szlovák mellé a magyar nyelvű oktatás

A kétnyelvűség jelenléte (szlovák=tótul és magyarul beszélés) váltakozó volt a tirpákság körében és történelmében. Az anyanyelven (tótul) történő iskolai oktatás sem volt tartós és folyamatos. A nyelvi hiányokat pótolták a szlovák nyelvű egyházi szolgáltatások és a Transzsciusz ismerete. Ez cseh (!) nyelvű evangélikus imádságoskönyv, minden nagycsaládnál megtalálható volt, és az élet számos területére tartalmazott különféle imádságokat.

5. ábra. Egykori iskolaépületek helye és rajza Benkő- és Sulyánbokorban
 Benkőbokorban az átépített malomból lett iskola, 5. osztálytól ide jártak
 a környező tanyákból is. 1863-tól 1983-ig illetve 1971-ig működtek itt iskolák

A Tranoscius használata a II. világháború végéig általánosnak tekinthető. Magyar nyelvű kiadását is használták, a legutóbbi az 1938-as kiadású magyar nyelvű imádságoskönyv.

A háború után még egészen a hetvenes évekig megmaradt a tirpákság bizonyos fokú zártsága. „Öntudatát, büszkeségét rátartiságát, egyáltalán az életvitelét főleg két múltbéli tényezőnek köszönheti: szívósan ragaszkodott szlovák anyanyelvéhez, és azonos hitéhez (evangélikus). Ez utóbbi részben nyelve táplálója is, de csak addig amíg erre lehetősége volt. Történelme során egyszer-kétszer összefonódik a vallásbeli tanítás és az anyai nyelv, de a II. világháborút követő ötvenes évek végén e jelenségek végleg szétváltak, mert már nem tudták kölcsönösen biztosítani egymás létét”, írta Németh Zoltán 1978-ban. Az ötvenes évekig váltakozva tartottak szlovák és magyar nyelvű istentiszteleteket. Később csak a családi, személyes kapcsolattartásban maradt meg a tót, melynek használata gyorsan csökkent, a hetvenes évekre már csak az öregek beszéltek így.

A bokortanyák végleges meggyökeresedése, az építkezések számának növekedése, a településforma rögzülése az ezt követő két nemzedék alatt valósult meg. Az 1910-ben végrehajtott népszámlálás idején 50 tanyabokorban 8519 lélek élt. Ezen időszak tanyáit szemlélteti Simkó Gyula rajza (6. ábra), me-

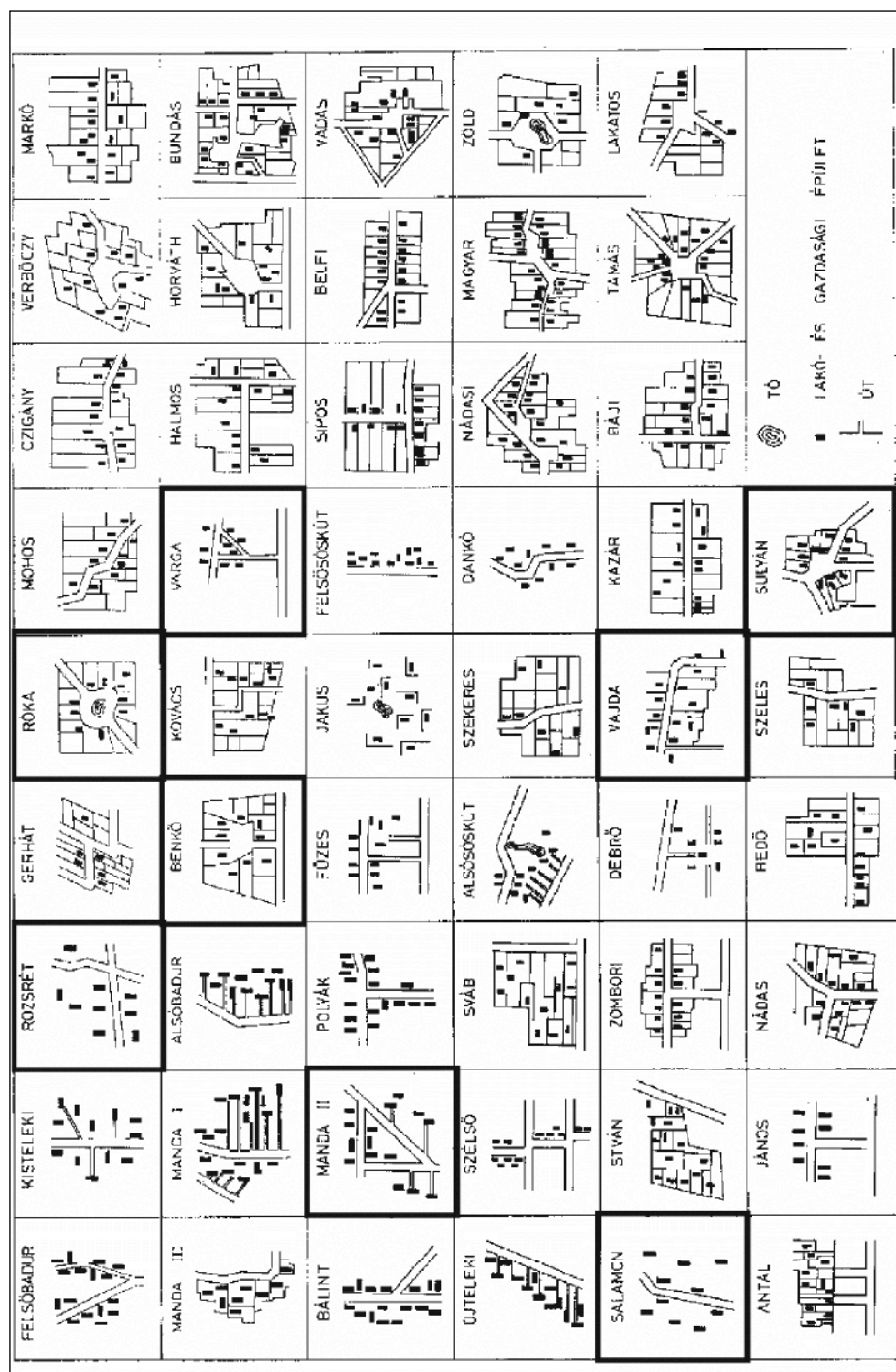

1. kép. A sulyánbokri iskola tablóképe 1958-ból

1-4. osztály, Kovács István tanítóval, aki még napjainkban is él, 95 éves.

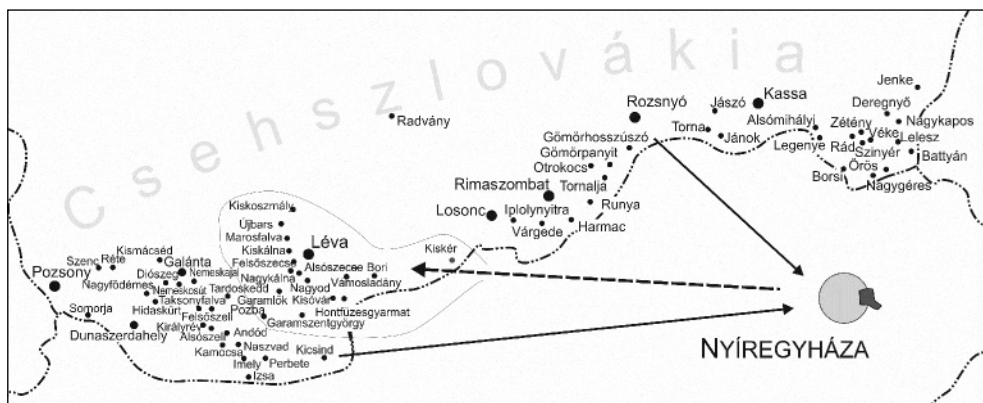
lyen a tanyák morfológiai képe, az utak futása, a lakó- és gazdasági épületek elrendeződése is jól látható. A lakosság nagy része végleg feladta a városi házát, teljes egészében kiköltözött a tanyákra gazdálkodni. Többnyire vert falú házakban éltek, előzőleg még földbe mélyített házakat is készítettek, kakalákban építkeztek.

A II. világháborút követő, államilag irányított kényszerű lakosságcsere is hozzájárult a bokortanyák népességének változásához (7. ábra). Az ország 18 területéről, többek között a szarvasi, a békéscsabai, az orosházi és a nyíregyházi körzetből is telepítettek át eredetileg szlovák telepeseket. Az 1941. évi népszámlálás szerint már csak 128 magát szlovák anyanyelvűnek valló élt Nyíregyházán és a hozzá tartozó tanyabokrokban. A népszámlálás ugyanakkor nem mérte kétnyelvűséget, amellyel közelebb kerülhetnénk a szlovákok valódi számához (Bánszki H. 2012). 61 tanyabokorból 871 gazdasági egységet csoportosítottak át a szlovákiai lévai járás 9 községébe. A Nyíregyházáról és környékéről kitelepült szlovákok a kitelepített dél-szlovákiai magyarok helyére Léva és Zselíz környékére kerültek. Bizonyítható adatok alapján 1038 fő települt ide. (Bukovszky, L. 1997). Sok család a mai napig tartja a távoli rokoni kapcsolatokat.

6. ábra. Nyíregyháza bokortanyái, szerkesztette Dr. Simkó Gyula 1910.

Egy évszázad elteltével is megmaradtak a tanyák, kiemelve a napjainkban is legéletképesebb bokortanyákat

7. ábra. Magyarország és Csehszlovákia közötti
kényszerű lakosságcsere által érintett települések. 1946-1948.

Forrás: Jóna András Múzeum

A lakosságcserét követő legnagyobb változások szintén felülről irányítottan jelentkeztek. Az 1950-es évektől a falu- és tanyasorvasztó településpolitika hatására összevonni igyekeztek a tanyákat. A közigazgatási átrendezés következtében 3 nagyobb község alakult ki: Nagycserkesz, Nyírtelek, Kálmánháza. 1952-ben hozták létre Nagycserkeszt, a Nyíregyháza határában fekvő 18 tanyabokor egyesítésével, a Károlyi család Cserkesz nevű pusztája helyén, két központi bokortanya (Siposbokor és Bundásbokor) összevonásából. Területének jelentős része, 95%-a külterület, melyet jelenleg 16 bokortanya alkot. Hét bokortanyát a szintén 1952-ben önállóvá váló Nyírtelekhez csatoltak, mely egykori uradalmi major Királytelek néven (lásd a mellékletben). 1960-ban a népszámlálási adatok szerint 7329 fő él összesen a tanyabokrokban és több mint a fele népesség, 53%-uk mezőgazdasággal foglalkozott.

Az 1970-es, 80-as években elsősorban az infrastruktúra fejlesztésének hiánya következtében elköltözések jellemezték a tanyákat. Az ezidőtájt jellemző kockaházakat megtaláljuk a tanyákon is, többnyire egy portán a régi házzal, de ezek zömében kényszermegoldások. A város fejlődése, a városi infrastruktúra bővülése nagy vonzerőt jelentett. A leggyakoribb megoldás újra a kettős gazdálkodás volt: már a városban laktak, dolgoztak, de még megtartották a tanyasi házat és földet, ahol kiegészítő gazdálkodást folytattak, mely jól jövedelmezett a munkahely mellett. A tanyák népessége így lassan előregedett, az épületek karbantartásával sem mindenki törődött.

A következő jelentősebb változás a bokortanyák fejlődésében a belterületté nyilvánítás kérdése volt. Az 1980-as években a legnagyobb négy, fő közleke-

dési utak menti bokortanyát kiemelték. Mandabokor, Vajdabokor, Felsősimas és Rozsrétszőlő ekkor lett belterület. A beépíthetőségi lehetőségek változtak így, kertvárosias külsőt vettek fel ezek a tanyák. Ezáltal is koncentrálták a népességet a hatékonyabb infrastrukturális fejlesztések, szociális ellátás, iskolák összevonása miatt. (Felsősimas és Rozsrétszőlő eredetileg nem bokortanya, hanem a város zárt jellegű szőlőihez tartoztak illetve bérelt pusztája a városnak.) Ezen a négy tanyán az építkezések száma növekszik, a beépítettségi arányok következtében falusias jellegűek. Ha például ma Mandabokorban autózunk, olyan mintha egy kis faluban, vagy Nyíregyháza kertvárosi övezetében járnánk. A belterületi „falumagoktól” távolabb eső tanyák megmaradtak külterületnek Mandabokor I., II. és Rozsrétbokor I., II. néven.

Területhasználati és szociális jellemzők napjainkban

Röviden felvázolom a bokortanyák népességének foglalkoztatottsági, iskolázottsági és szociális helyzetét, illetve a területhasználat legfontosabb jellemzőit, melyet majd fejezetenként részletesebben kifejtek. Ehhez statisztikai adatokat és a 2008-as Integrált Városfejlesztési Stratégia anyagait használtam.

A hagyományos földműveléssel és állattenyésztéssel összefonódott gazdálkodási formák szerepe napjainkra jelentősen csökkent. A megművelt földek, kertek mellett extenzív hasznosítású területek (gyep, rét, legelő, nád stb.) aránya fokozatosan nő az európai uniós folyamatoknak megfelelően.

A területhasználat hagyományosan mezőgazdasági jellegű, mely nagy részben megmaradt az évszázadok során, mai is ez jellemző. A nem öntözött szántóföldek aránya a legnagyobb, emellett mozaikosan jelennek meg egyéb hasznosítású, vagy természetes területek. A 2011. évi népszámlálási adatok is minden bokorra *mezőgazdasági jellegű tanya* külterületi kategóriát jelölnek.

A város nyugati oldalán lévő nagy kiterjedésű mezőgazdasági használat alatt álló térrészek mozaikosan rajzolódnak ki a területen. Ezek a város jó minőségű földterületei, ez is bizonyítja a bokortanyák mezőgazdasági potenciáit. A nagyobb kiterjedésű bokortanyák komplex művelési szerkezete is láthatóvá válik felülnézeti digitális adatállományokban is.

A lakosság életmódváltása megtörtént, de még ma is jelentős a mezőgazdaságban dolgozók aránya (16%). A foglalkoztatottak száma még városi viszonylatban is gyenge. Az időskorúak, inaktívak és a munkanélküliek mellett ebben szerepet játszik az is, hogy az önellátás a kertek, háziállatok megléte miatt könnyebben megoldható. Az eltartottak aránya 30% körüli, a városi átlaggal megegyezően.

Néhány összehasonlító adat azonban jól szemlélteti, ahogy a népesség összetétele eltér a városi átlagtól.

Az iskolázottság alacsony. Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 40%, a városi átlag ennek fele, 19 %.

Felsőfokú végzettségűek a 25 évnél idősebb népesség arányában 5%, ami nagyon alacsony, nyíregyházi átlagban ez a mutató 25%.

A foglalkoztatottsági mutatókból is sejtetik, hogy a kint élők egy részének a megélhetését biztosítja a tanyavilág: foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességen belül 21%, a megyeszékhely átlaga 52%-os, ami a magyar viszonylatban átlagos. Foglalkoztatott nélküli háztartások aránya 49%, városi átlag 35%. Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 28%, ez nagyon magas arány, városokban ez maximum 15% szokott lenni, Nyíregyházán 13%.

Az ipari, építőipari foglalkoztatottak aránya magasabb a városi átlagnál, de a szolgáltatások szerepe lényegesen kisebb, a vállalkozási kedv alacsony. Az intézményi ellátottság hiányos: 8 évfolyamos iskola Rozsrétszőlőn, óvoda is Rozsréton és Mandabokorban található. A tanyagondnoki hálózat lefedettsége kb. 75%-os, a bokortanyák területén többen gondoskodnak e formában az ittlőről, ehhez három mikrobuszt használnak.

A közlekedési lehetőségek változatosak, a közlekedésbe történő jobb bekapcsolódásához az úthálózat további fejlesztése szükséges. Nehezen elérhető területeken a lakosok igényeihez illeszkedő rugalmas közlekedés-szervezési rendszer biztosítja a megfelelő szolgáltatásokat (mozgóbolt, hetibusz). A városrész területe fontos szerepet tölt be Nyíregyháza közlekedési rendszerében, hiszen itt épülnek ki a belterületet tehermentesítő elkerülő útvonalak, jelenleg a nyugati elkerülő épül.

Az elmúlt évtizedek szembetűnő változása Nyíregyháza város növekedése, terjedése nyugati irányba. Salamonbokorral, Szélsőbokorral már szinte egybefort a nyugati kertvárosi övezet.

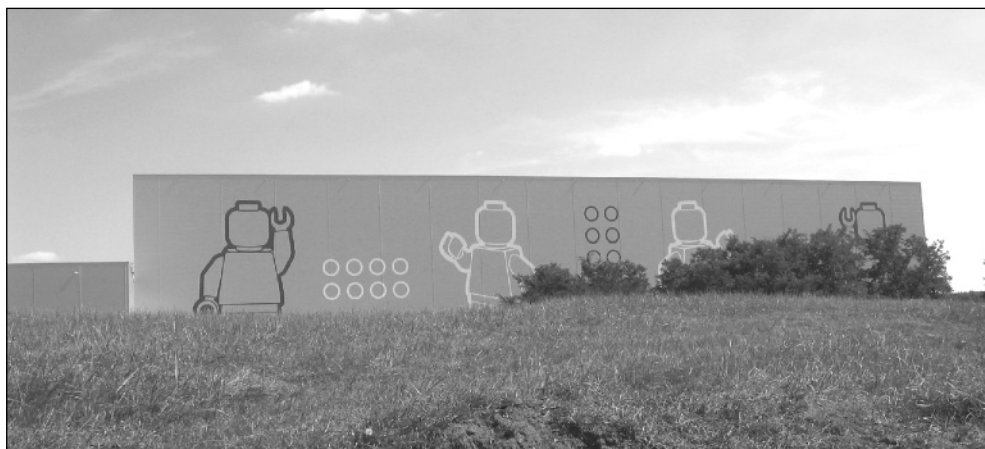
A bokortanyák területének déli, délkeleti részén vezet át az M3-as autópálya. Az ehhez kapcsolódó felvezetőutak, parkolók, hidak és egyéb építmények átalakították ennek a településrésznek a képét. Napjainkban pedig a nyugati elkerülő út épül, ez észak-dél irányban szeli ketté majd a bokortanyák területét.

Az úgynevezett nyugati ipartelep fejlesztése hozott jelentős változást a Tiszavasvári úttól délre eső területen. Ez érintette Salamonbokor, Istvánbokor részben Újtelekbokor területét. Itt gyártelepek, logisztikai központok létesültek. Az ipartelep rövidesen bekapcsolódik a várost nyugati irányból elkerülő útrendszerbe. A legnagyobb horderejű változás a területen a Lego gyár építése.

A településrendezési tervben lefektetett karaktermegőrző fejlesztés célterülete a többfunkciós városközpont és a bokortanyák világa. A bokrok multifunkcionalitásának megőrzése oly módon, hogy a városrész a hagyományos életforma megőrzésével az egész város számára egyfajta rekreációs és agrarbázist jelentsen.

A bokortanyás térség természeti értékeit, természetes területeit részletesen felmérte az E-Misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület. Barátságos bokortanyák című kiadványbanközzéistette. Térképmellékleteként egy természetvédelmi látványtérképet is megjelentettek (lásd 24. ábra később). Tanösvény kialakítására is nagy szükség volna, kerékpárral és akár lovasfogattal is körbejárhatóan. Több terv, több útvonal is térképlapra került, több szervezet gondozásában is, de egyenlőre forráshiány miatt várat magára a megvalósítás.

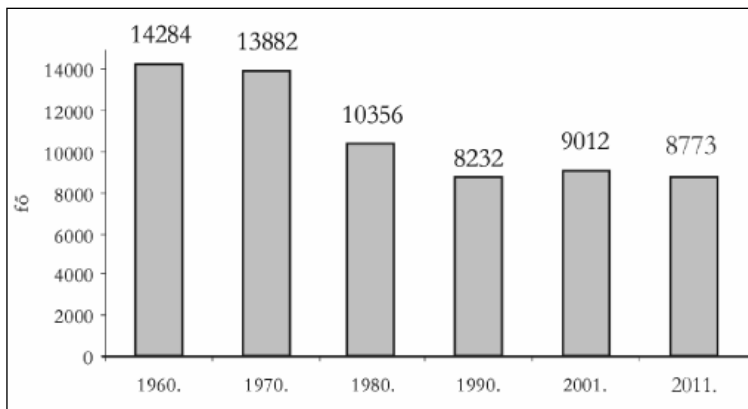
A legnagyobb horderejű változás a területen zöldmezősberuházással épült Lego gyár, 122 000 négyzetméteres alapterületen, 1500-an dolgoznak (2. kép).

2. kép. A Lego gyár nyugati homlokzatának részlete

Demográfiai viszonyok

Nyíregyháza napjainkban nagyvárosnak számít a magyarországi városok rangsorában: területileg az ötödik (274 km²), népességszám szerint a hetedik város (118 164 fő). Hagyományosan nagy külterülettel rendelkezik, a külterületeken lakók népességszáma a rendszerváltás óta stabilizálódik (8. ábra, és később a 21. ábra). A külső városrészekben és a bokortanyákon mozaikosan kép rajzolódik ki, elszorvado tanyákat és tehetős „magánbirtokokat” is találunk.

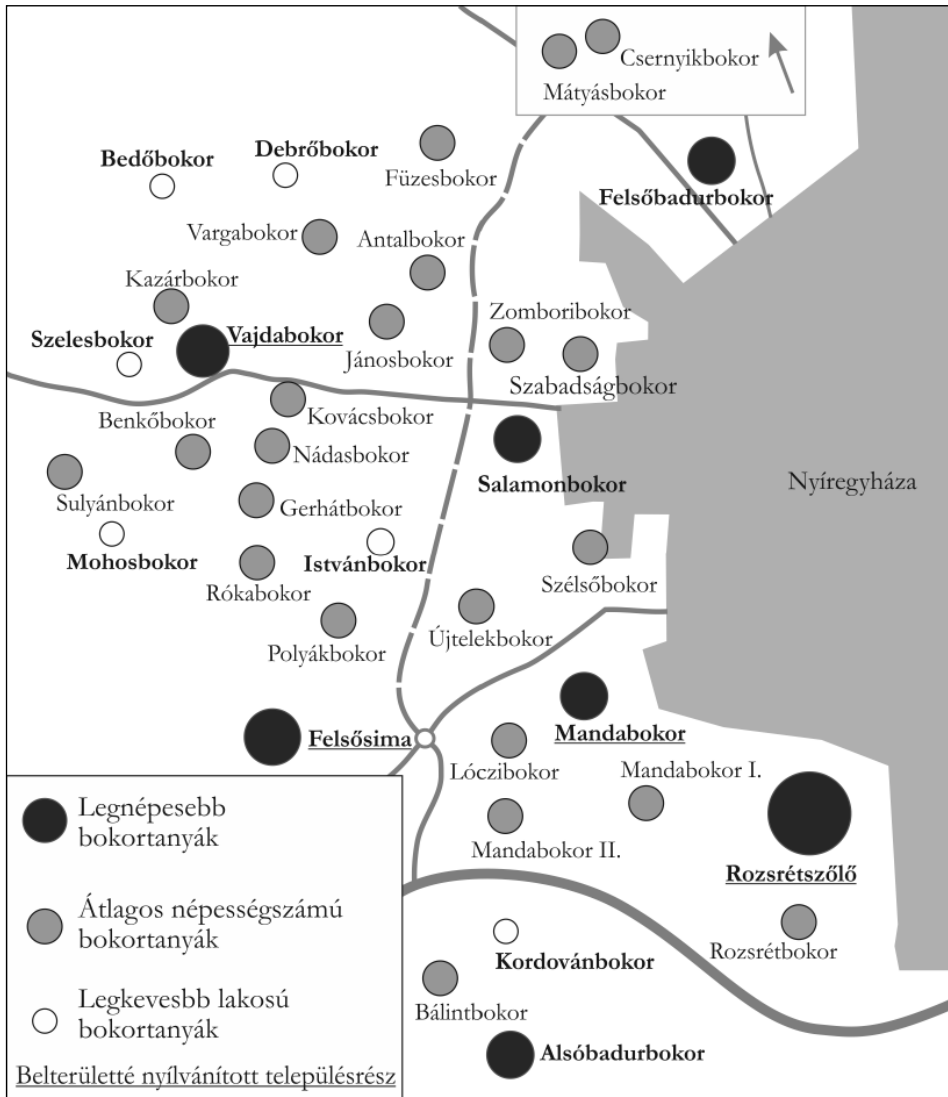

8. ábra. A Nyíregyházán külterületi lakott helyek népessége 1960 óta

Egy átlagos népességszámú tanya lakosság száma ma is hasonló, mint a XIX. század közepén, a kezdeti fejlődési időszakban: 35 és 188 fő közötti. (A bokortanyák népességszámát a melléklet táblázata részletesen tartalmazza.) A nyíregyházához tartozó 37 bokortanyából 23 db ebbe a kategóriába esik (9. ábra). A legnépesebb tanyák a városhoz vagy a fő közlekedési utakhoz közel esnek, a legkevesebb lakossal rendelkező bokrok elszórtan helyezkednek el.

A legjelentősebb külterületi népességszám-növekedés a belterületi besorolásba került helyeken történt: Manda-, Vajdabokor: 263 és 314 fő, Felsősima 450 fős és Rozsrétszőlő 1220 fős népességszáma a legnagyobb. Ebből az utób-

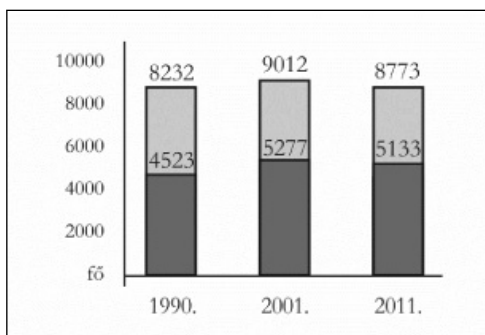
bi két adatból is kitűnik, hogy eredetileg nem a XVIII. században létrejött tanya, de a népessége alapján ide sorolható. Ezen a négy településen elsősorban az infrastrukturális ellátottságuknak köszönhető a folyamatos növekedés. Salamon-, Alsóbadurbokor és Felsőbadurbokor népessége is meghaladja a 200 főt, ezeknek a tanyáknak egy része már szinte egybeolvadt a várossal és a megközelíthetőség is nagyon jó.

9. ábra. A nyíregyházi bokortanyák népességszám szerint

A legkevesebb lakosú bokortanyák: Mohos-, Kordován-, István- és Nádasbokor 10-20 fő közötti, Bedő-, Debrő-, és Szelesbokor 20-30 fő közötti lakosságszámú. Egyrészt földúton is nehezebben megközelíthető helyek, másrészt a közelükben jobban fejlődő, nagyobb tanyákat találunk, de nem feltétlen ezek a tanyák a leginkább elszorvadó kis települések.

Összességében 2011. évben 5133 fő volt a Nyíregyházi bokortanyák népessége. 1990-ben 4523 fő, 2001-ben 5277 fő, ez a három szám azt mutatja, hogy a rendszerváltás óta eltelt bő két évtized alatt stagnál a népességszám (10. ábra), amely azért öröndetes, mert a tanyai külterületi népesség az Alföldön és az ország más területein általában fogyatkozó. A Nyíregyháza környéki bokortanyákat revitalizálódnak, a külterületek szerepe felértékelődik. Ennek is köszönhetően a külterületi népesség száma az 1970-es, -80-as évtizedek csökkenő tendenciája után az elmúlt évtizedekben stagnál. Lényegesen nem változik a város peremén élők népességszáma, de jelentős differenciálódás figyelhető meg.

10. ábra. Nyíregyháza külterületi népességszáma, sötéttel kiemelve a bokortanyákon élők számát

Korosztályos bontásban is biztatóbb a helyzet, mint a rendszerváltás előtti évtizedekben, bár a 0-14 éves korosztály száma az országos átlag felét sem éri el, a 60 év felettiiek vannak a legtöbben. Előregeedik a népesség, azonban a gyerekek száma újra növekszik egy-egy tanyán, kisgyerekes családok költöznek ki ebbe a térségbe is. Átlános Iskola napjainkban Rozsrétszőlőn működik (Váci Mihály Általános Iskola) nyolc évfolyammal, 135 fővel, Óvoda Mandabokorban és Rozsréton van. 2014. szeptember közepétől egy megújult intézményben folyik a nevelőmunka a Gyermekek Háza Óvoda Tagintézményében Rozsrétbokorban.

2. kép. Egyre több gyerek él a bokortanyákon

A nemzetiséget vizsgálva egységes a tanyák lakossága. Magyaroknak vallják magukat az itt élők, a szlovák nyelvet (tótul) csak az idős emberek beszélik, alkalmanként. Több család Erdélyből és Kárpátaljáról települt az olcsóbb tanyákra. A bokorban élő népesség eredetére visszavezethető szlovák kisebbség aránya városi szinten elenyésző (134 fő), a külterületi népesség arányában pedig 1%. A 2008-ban megszűnő alsótagozatos mandabokri iskolában volt szakkör jellegű kisebbségi nyelvoktatás.

A cigány népesség a nyíregyházi bokortanyákon nem volt jellemző, a város más övezetében élnek tömbszerűen. Egy-egy tanyabokorban előfordul magasabb létszámuk, arányuk inkább Nagycserkesz környékén jelentősebb.

A vallási összetétel jelentősen megváltozott. Nyíregyháza népességének 7%-a evangélikus vallású, a XIX. században ez még 70% volt. Az asszimiláció, a vegyes házasságok, a népesség mobilitása és a vallásos nevelés csökkenése eredményezi ezt. A bokortanyák területén több evangélikus templomot, közösségi házat találunk (Manda-, Benkő-, Varga-, Salamonbokor), városi templomokba is járnak a hívek. Más vallású intézmény egyenlőre nem található.

A kedvezőbb városfejlesztés okán, a rendszerváltás előtt a *fejlesztésre kijelölt egyéb belterületi* egységekbe vontak be négy tanyát (Felsőshima, Mandabokor, Vajdabokor, Rozsrétszőlő). Ezek a tanyák falusias lakóterületté váltak, de nem jutott el odáig a fejlesztés/fejlődés, hogy a városias szolgáltatások és az oktatási intézmények területén is teljesen városi polgárnak érezhessék magukat az ott élők. E térségei Nyíregyháza külterületének tanyás szerkezetüket elveszítve, klasszikus utcai rendezésűek lettek (Kókai S. 2009). Az 1. táblázatból kiolvasható, hogy 1990 óta Nyíregyháza város központi belterületi népessége csökkent, a külső övezeti és az úgynevezett egyéb belterületeken nőtt a népességszám. A szuburbanizáció napjainkban is folytatódik, erről később részletesebben írok.

A terület megnevezése	1990, fő	2001, fő	2011, fő	Változás (%)
Központi belterület	93 420	91 463	90 622	98
További belterület (Nyírszőlős, Oros, Sóstóhegy, Sóstófürdő)	10 333	15 550	17 351	150
Egyéb belterület (Butyka, Felsősima, Mandabokor, Vajdabokor, Rozsrétszőlő)	2 167	2 770	3 000	128
Külterület összesen (61 hely)	8 232	9 012	8 773	109
A külterületi bokortanya (33)	3 612	3 217	2 886	89
Bokortanyák (bel és külterület) összesen	4 523	5 277	5 133	113
Mindösszesen	114 152	118 795	119 746	104

1. táblázat. A lakosság szám változása területi elhelyezkedés szerint
Nyíregyháza külterületi részein

A népességszám 1990-es évekig történő folyamatos csökkenése megállt. A '70-es, '80-as években a városba történő beköltözés, közigazgatási határon belüli népességmozgás volt a jellemző. A bokortanyákról nagy számban építkeztek a város nyugati, azaz a legközelebbi részén fekvő Ságvári-kertvárosban, ahogyan akkor nevezték. A dél-keleti részekről pedig szintén a városszéli Kistelekiszlő kertvárosi területre irányult az áttelepülés. Ezekben a kertvárosokban lehetőség volt kisebb zártkerti művelésre, önelátásra, baromfiudvar, esetleg kisszámú sertés tartására. A '90-es években a külterületeken egy stagnáló időszak következett, amikor az időskorúak halálozási arányát nagyjából pótolta a nehéz anyagi vagy szociális helyzetű családok kiköltözése. Majd a gyerekek növekvő aránya azt jelzi, hogy kisgyermekes családok is bekapcsolódtak ebbe a folyamatba. A 2000-es évektől több tanyabokorban új, modern családi házak jelentek meg.

Nyíregyháza közigazgatási határára vetítve a nem belterületen lakó népesség az 1960. évi 23,1%-ról 1995-re 7,6%-ra csökkent. Ezt a folyamatot alapvetően két esemény motiválta. Ez egyik országos tendencia, a népesség mezőgazdasági területéről városba történő áramlása. A másik a város külterületi részeinek folyamatosan belterületbe csatolása. A várostól délre, dél-nyugatra és nyugatra lévő Butyka, Rozsrétszőlő, Mandabokor, Felsősima és Vajdabokor területét a város egyéb belterületté nyilvánította, és rendezési tervet készített a kedvezőtlen adottságokkal rendelkező, de fejlesztésre alkalmas lakott helyekre. Ennek hatására ezen tanyák növekedésnek indultak.

Nyíregyháza és a bokortanyák városrész népesség és lakásszám változását és arányát vizsgálva kedvező képet kapunk. A város összlakosságához képest a bokortanyákon élők száma 4% körüli (2. táblázat), ez az arány az elmúlt évtizedekben stagnál, mely a táblázatból is kiolvasható, remélhetőleg hosszútávon is megmarad.

Év	Lakónépesség száma, fő				Lakások száma, db			
	Nyíregyháza összesen	Bokortanyák övezete	Bokortanyák	Aránya a bokortanyákon	Nyíregyháza összesen	Bokortanyák övezete	Bokortanyák	Aránya a bokortanyákon
1990	114 152	7 047	4 523	3,9 %	38 545	1 915	1 667	4,3%
2001	117 002	8 207	5 277	4,5 %	35 133	1 958	1 905	5,4 %
2011	118 185	8 426	5 133	4,3%	51 480	2 026	1 949	3,7%

2. táblázat. Nyíregyháza és a bokortanyák városrész népesség és lakásszám változása.

A lakások arányának csökkenésének összetett tényezői vannak. A megyeszékhelynek az elmúlt évtizedben jelentős vonzótényezői voltak, vannak. Népessége és a lakások száma folyamatos növekedést mutat. Az urbanizációs folyamatok napjainkban is megfigyelhetők: a városrészek közötti átköltözések, és az „elővárosokba” történő beköltözés ma erősebben jelentkezik (ezekről külön fejezetben is írok). Ha mindkét mutató tekintetében marad a 4-5%-os arány, akkor egy kiegyenlített egészséges kapcsolat folytatódik tovább a bokortanyák és az anyaváros között.

A 3. a., b. és c. táblázat külön tartalmazza a növekvő, stagnáló és csökkenő népességszámú bokortanyákat. Ezeket vizsgálva kiderül, hogy a tanyabokrok felén csökken, felén stagnál vagy növekszik a népességszám és nagyjából a lakások száma is ezt mutatja. A bokrok 27%-ában nő a népesség, mely véleményem szerint egészséges fejlődés: a tanyák negyede az, ahol a lakosság egyértelműen igent mond a fejlődésre.

2005-ben az Egészségügyi Főiskola szervezésével végeztek szociális helyzetet feltáró kutatást a városrészek összehasonlításával. A nyíregyházi tanyákon végzett kérdőíves felmérés eredményeként az összes megkérdezett (200 fő) tanyai háztartás mintegy fele (51%) tekinthető olyan hagyományos értelemben vett családnak, ahol 2 szülő és gyerekek élnek egy fedél alatt. A tanyák 9%-ában él egy háztartáson belül 3 generáció (nagy-szülők+szülő+gyerek), míg további 20%-ában középkorú vagy idős házaspárok élnek. A felkeresett tanyák 17%-ában találhatók csonka családok. A fennmaradó háztartásokban a megkérdezettek nem válaszoltak vagy egyéb közösségi kapcsolatban élnek. Csak a háztartások ötödében nyilatkoztak úgy, hogy biztosan lesz olyan családtag, aki a tanyán marad és tovább viszi majd a termelést és a tanyasi életforma tradícióit (Lőrincz K. 2005).

A 3. a., b. és c. táblázatokról és a 11. térképről is látszik, hogy a bokortanyák nem egyenlő számban tartoznak a három kategóriába, vannak elnéptelenedő tanyák (Bálint-, Lóczi-, Mohosbokor), de van ahol tartósan megmarad a népesség, erősödik a lakosságszám (Gerhát-, Zombori-, Szabadságbokor).

Ha azonban közelebről és helyismerettel vizsgáljuk ezt, akkor az is kiderül, hogy több olyan bokor is van, ahol a népességszám fogyó vagy stagnáló, de maga a település a fejlődő kategóriába kezd tartozni, ugyanis fiatalodik a népesség, több fiatal él a tanyán, több vállalkozás, építkezés figyelhető meg (Sulyánbokor, Gerhátbokor, Antalbokor, stb). A népességszám növekedése kedvező, de nem lehet egyértelmű kapcsolatot vonni a fejlettségi szint felé. A legtöbb tanyán megfigyelhető lakosságszám fogyatkozás és a népesség stagnáló összlétszáma koncentrációs folyamatokat mutat.

Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal Szociális Irodája és a Debreceni Egyetem Nyíregyházi Egészségügyi Kara Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszéke 2008-ban indított el egy városi kutatássorozatot, melynek célja a városlakók életminőségének folyamatos figyelemmel kísérése, ez az ún. háztartáspanel módszertanát követi. Ennek több eredménye sokatmondó a bokortanyák tekintetében.

Növekvő népességszámú bokortanyák	Távolság a kp.-tól (km)	Népességszám, fő			Lakások száma, db		
		1991	2001	2011	1991	2001	2011
Felsősima	12	377	442	450	116	131	158
Gerhátbokor	7	63	70	74	30	37	35
Jánosbokor	7	151	180	188	60	75	76
Rozsrétszőlő	8	137	1069	1220	298	324	407
Salamonbokor	5	151	191	218	46	65	75
Szabadságbokor	4	51	67	88	18	28	38
Vajdabokor	7	148	288	314	41	80	97
Vargabokor	8	121	104	128	55	56	63
Zomboribokor	5	61	45	67	25	19	33
Összesen:		1 260	2 456	2 747	689	815	982

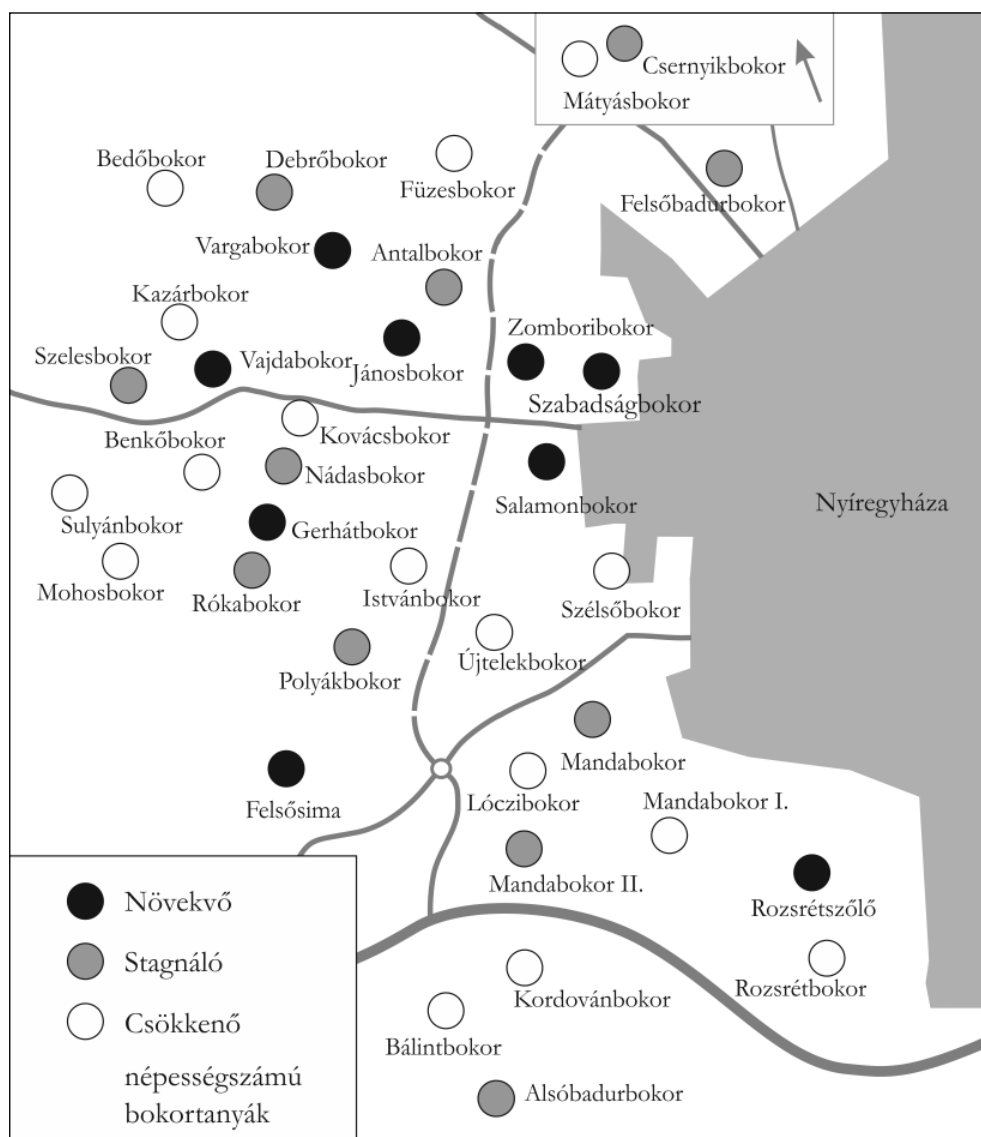
3.a) táblázat. Növekvő népességszámú bokortanyák

Stagnáló népességszámú bokortanyák	Távolság a kp.-tól (km)	Népességszám, fő			Lakások száma, db		
		1991	2001	2011	1991	2001	2011
Alsóbadurbokor	11	79	271	264	26	77	88
Antalbokor	6	72	76	71	34	39	35
Csernyikbokor	12	112	130	121	54	41	52
Debrőbokor	10	23	18	23	20	17	16
Felsőbadurbokor	8	464	228	239	177	108	141
Nádasbokor	7	24	14	17	11	12	9
Mandabokor	8	249	261	263	85	72	82
Mandabokor II	10	91	64	67	39	36	31
Szelesbokor	8	31	20	25	11	9	11
Polyákbokor	8	127	154	146	48	37	38
Rókabokor	9	46	45	40	23	20	24
Összesen		1 318	1 281	1 276	528	468	527

3.b) táblázat. Stagnáló népességszámú bokortanyák

Csökkenő népességszámú bokortanyák	Távolság a kp.-tól (km)	Népességszám, fő			Lakások száma, db		
		1991	2001	2011	1991	2001	2011
Bálintbokor	10	114	106	83	48	50	49
Bedőbokor	11	26	41	28	23	16	15
Benkőbokor	8	70	84	67	25	32	29
Felsősima tanya	13	474	325	241	201	105	103
Füzesbokor	6	64	62	53	30	28	23
Istvánbokor	6	48	35	16	16	16	12
Kazárbokor	8	87	82	70	32	33	34
Kordovánbokor	11	56	23	14	24	19	16
Lóczybokor	7	40	42	35	16	14	17
Mandabokor I.	7	242	199	153	79	70	64
Mátyásbokor	11	52	55	43	18	19	21
Mohosbokor	7	23	13	10	11	7	5
Rozsrétbokor	8	39	54	42	12	17	13
Sulyánbokor	10	58	50	40	30	32	26
Szélsőbokor	5	300	85	54	90	41	26
Újtelekbokor	6	191	225	106	69	98	47
Összesen		1 884	1 481	1 055	724	597	500

3.c) táblázat. Csökkenő népességszámú bokortanyák

11. ábra. A bokortanyák népességszám változása.
A növekvő, stagnáló és csökkenő népességű tanyák.

Az egészségi állapot megítélése nem mutat nagy eltérést az egyes városkörzetekkel. A bokrokban élők hasonlóan jól értékelik önmagukat, mint a belvárosban, vagy egy kertvárosi részben élők. A város egyfajta „kettéosztottsága” figyelhető meg a segélyezés tekintetében: a kedvezőtlenebb vá-

roskörzetekben élők körében jóval magasabb azok aránya, akik problémáik megoldása érdekében már kapcsolatba kerültek a város szociális irodájával. A Bokortanyák övezete 7,1%-os aránnyal a város negyedik legrászorultabb területe. Ennek oka elsősorban az alacsony nyugdíjban részesülő, idős népesség magas aránya.

A bokortanyák városrész népességének korösszetétele a városi átlagtól kissé eltér: az idősek aránya magasabb, míg a munkaképes korosztály aránya alacsonyabb a nyíregyházi értékekhez képest. Azonban a családokban élő 15 évesnél fiatalabb gyermekek száma a tanyás térségekben magasabb (100 családban 68 gyermek, a városban 59 fő) (*NYMJV Polgármesteri Hivatal*). A korstruktúra tehát kedvezően változott a bokortanyákon. Növekszik a gyerekek száma például Gerhátbokorban, Sulyánbokorban.

A tanyás térségekben az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek aránya összesen 20 százalékkal marad el a város átlagától, ez a községek megyei átlagához hasonló. A tanyasi népesség alacsonyabb iskolázottsága több okra vezethető vissza. Egyrészt azok a fiatalok, akik nem mezőgazdasági szakmát tanultak, vagy magasabb képzettséget szereztek, elhagyták a tanyát, másrészt a belvárosból egyes helyekre a szegényebb, alacsonyabb képzettségű családok költöztek ki.

A közbiztonság helyzetének megítélésénél a gyengén kiépített úthálózatot, a nagy távolságot a központtól és a tanyák szétszórtságát figyelembe kell venni. Ezekből adódóan az állandó rendőri jelenlét megoldhatatlan. A körzeti megbízotti irodában két-két személy egy-egy gépkocsival teljesít szolgálatot. Mandabokorban és Felsősimán lovas rendőrök is teljesítenek szolgálatot, a polgárőr szolgálat is jól működik.

A bokortanyák lakásállománya

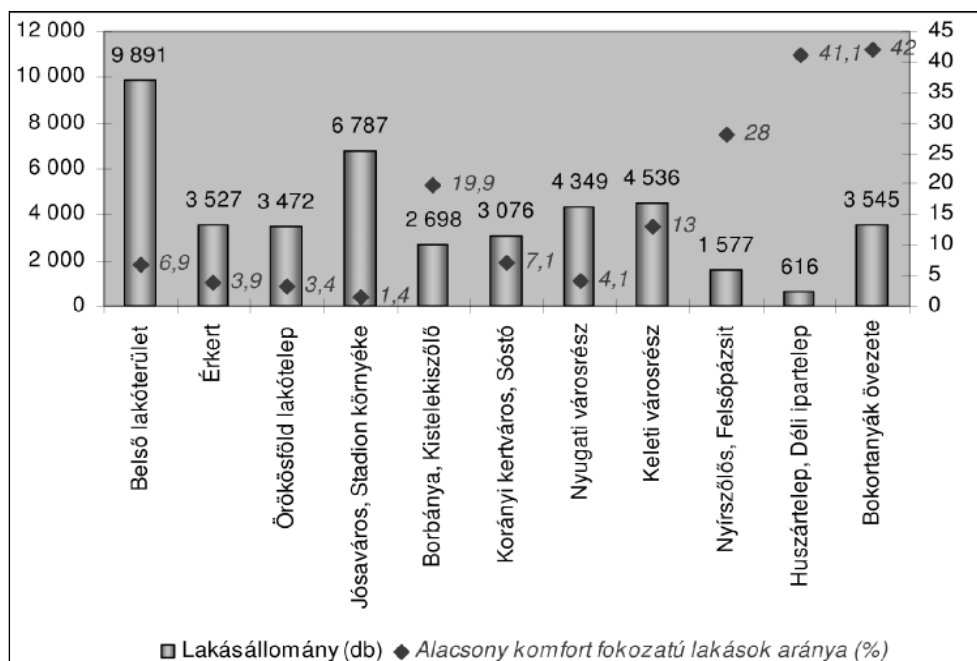
A rendszerváltozás egyik legfőbb hatása a tanyákon az alpinfrastruktúra jelentősen javulása, mely a legnagyobb mértékben járul hozzá a tanyákon élők életminőségének javulásához, a bokrortanyákon való megmaradásához vagy kiköltözéshez. A házak, porták képe vegyes, omladozó házakat és szép, új építésű nagy házakat is találunk majdnem, gyakran egymás melletti portán is.

Nyíregyháza város érvényben lévő általános rendezési terve rendelkezik a város külterületének szabályozásáról, az építési engedélyek kiadásáról. 1994 óta igyekszik belterületbe vonni bizonyos tanyákat. Külterületen a beépítettség az összöldterület 1,5%-a lehet, míg belterületen a 30%-ot is elérheti. Ez a különbség tette lehetővé, hogy sűrűbb beépítések, falusias külső jelenjen meg a tanyákon is (Vajdabokor, Mandabokor, Felsősimá, Rozsrét). Mivel belterületnek számítanak ezek a tanyák, nem szükséges gazdasági épületeket és nagy tereket kihagyniuk, az ott lakók és az építkezni kívánók teljes jogú városi lakosoknak mondhatják és érezhetik magukat.

A külterületen található lakások több mint fele 35 évesnél idősebb, míg a belterületen az arány fordított. A lakások átlagos mérete nagyobb a városi átlagnál, de tendenciának tekinthető, hogy a hasonló alapterületű belterületi lakásokhoz képest a külterületen kevesebb szobát alakítanak ki. A lakásállomány komfortossága és az infrastrukturális ellátottsága különbözteti meg a bokortanyák övezetét a többi városrésztől. Összességében a tanyás térségekben is történt építkezés az elmúlt évtizedekben, de nagyon mozaikos képet mutatnak a helyszínek.

A társadalmi struktúra változásának következményei megmutatkoznak a tanyák helyzetén, például lakásállományának alakulásában. A társadalom spontán folyamatai fejlesztik tovább a már meglévő alpinfrastruktúrát, a tudatos településpolitiká eddig kevésbé alakította a bokortanyákat. A városi statisztikában a bokortanyák övezetében - mely a tényleges bokortanyás területtől keletre jobban kihúzódik, így nagyobb területet fed le - 3500 lakás található. Ez hasonló lakásszám, mint Örökösöld vagy az Érkert területén (12. ábra), ez is jelzi, hogy nem elhanyagolható külterületről van szó.

A szabályozási keret nem tudja árnyaltan kezelni az összes bokortanya sorsát. A jogszabályok lehetővé teszik a külterületeken is beépítésre szánt területek kijelölését, mivel a bel- és külterületek egységes szabályozását tartja szükségesnek. Az előírt részletes rendezési tervek közül csak kevés készült el. Közülük Vajdabokor részletes rendezési tervében meghatározott telekméretek falusi mintákat követnek, nem a hagyományos tanyai gazdálkodásnak megfelelő telekméretekkel számolnak. Így kismértékű, a III. építési övezetben meghatározott minimális telekméretek szerint telkeket osztottak, ami nem teszi lehetővé a gazdálkodást, sűrűn beépített településkép a jellemző. A külterületen történő építkezések csökkenő száma tendenciájában megegyezik a belterületivel, mélypontja 1992-ben volt. Alapvető változások következtek be 1995-ben, amikor a külterületi lakásépítések száma jelentősen növekedni kezdett, meghaladta az egyéb építmények építésének számát. Ez nemcsak a szociálpolitikai intézkedéseknek köszönhető, hanem a már meglévő alpinfrastruktúrát és a kedvező telekárakat kihasználva a tanyás térségeken egyre több új ház épült. A legjellemzőbb példa erre Vajdabokor, melynek közlekedése megoldott, infrastruktúrája a legfejlettebb.

12. ábra. Nyíregyháza városrészek lakásállománya és az alacsony komfortfokozat aránya.

Forrás: Integrált városfejlesztési stratégia, 2008

	Lakóházak száma					Lakónépesség száma							
	1990	2001	2010	lakatlan	újépítésű	1990	2001	2010	18 év alatti	18-35 év	35-60 év	60 év felett	nem őshonos lakos
Sulyánbokor	30	32	33	10	3	50	58	46	8	5	13	19	12
Mohosbokor	7	10	13	10	2	23	13	18	9	2	5	2	10
Kovácsbokor	24	25	23	4	2	61	59	44	4	9	12	18	28
Nádasbokor	12	12	12	3	-	24	14	16	5	4	2	5	12

4. táblázat. Néhány bokortanya népesség- és a lakóház-száma

A tanyás térségekben a házak komfortossága rosszabb, mint a városban. A lakásállomány több mint negyede komfort nélküli, ami a közművek hiányos kiépítettségével van összefüggésben. A szennyvízhálózat kiépítése erre sok esetben megoldás, néhány esetben azonban nem gazdaságos, így az ingatlanok egy része (Felsősima kivételével) házi ülepítőt használ. A külterületi településrészek több mint 2/3-ában szervezett szemetgyűjtés és -szállítás történik. A bokortanyás településforma az elsődleges oka a város mozaikos szerkezetének, ami a közszolgáltatások egyenlő színvonalon történő ellátását nagymértékben megnehezíti a humán szolgáltatás, a kiskereskedelmi ellátás és az elérhetőség szempontjából egyaránt.

A kiköltözések oka többféle lehet. Nagy Zsuzsa debreceni egyetemista szakdolgozatában vizsgálta 2014-ben ezt a kérdést. Jól látható a 13. ábrán, hogy az első helyen a családi érzelmi kötődés áll, az ő esetükben feltételezhetően az ott élő rokonok, barátok miatt történik a költözés. A kertes házas környezet, a jó levegő, mint vonzó tényező a második helyen áll 33%-al. A megkérdezettek 15%-a azért költözött lakóhelyére, hogy mezőgazdasági termelő tevékenységbe kezdjen. Napjainkban azt tapasztalom, hogy a családok kezdik újra felfedezni a földművelésben rejlő lehetőségeket, és a városvezetés is támogatja a családi gazdaságok működését.

13. ábra. A bokortanyák vonzó tényezői lakossági megkérdezés alapján

Forrás: Nagy Zsuzsa a kérdőíves felmérés adatai alapján

Létrehoztak több termelői piacot, ahol a helyi gazdáknak lehetőségük nyílik áruik eladására. A rendszerváltás óta megfigyelhető jelenség Magyarországon, hogy sokan azért költöznek ki a tanyasi térségbe, mert ott olcsóbb a megélhetés, mint a városokban. A válaszadók 13%-a ilyen okból választotta a bokortanyákat. Az egyéb választ adók indoka házasságkötés miatt a párjuk lakhelyére költözés volt.

Az infrastruktúra változásai

Az infrastruktúra komplexen, összetetten teremtheti meg, segítheti elő települések kiegyensúlyozott fejlődésének feltételeit. Lakásépítés aligha valósítható meg a közműrendszerek, a közösségi szolgáltatásokat közvetítő, biztosító intézmények nélkül. A települések fejlődésének tapasztalatai szerint a következő szektorait különböztethetjük meg (*Kőszegfalvy Gy. 1995*):

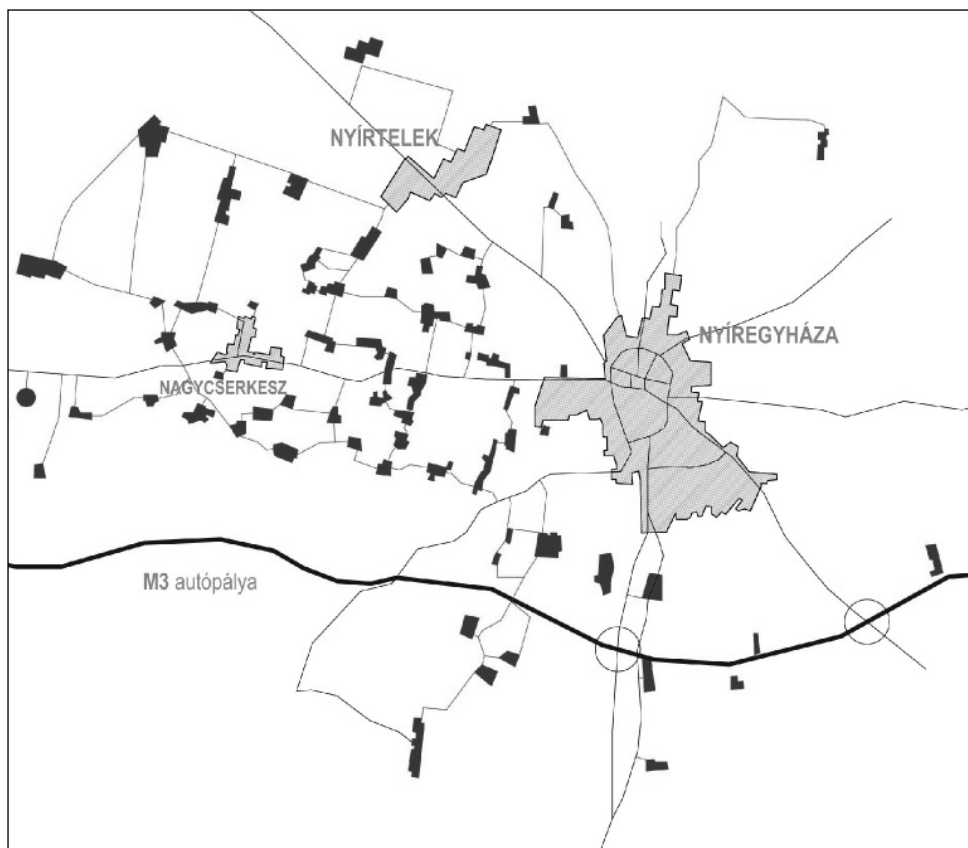
- lakásállomány-lakásgazdaság;
- közintézmények,
- a közüzemi szolgáltatások (közművek) létesítményei és hálózata,
- a településen belüli szállítás-közlekedés hálózatai és létesítményei,
- a települési környezet védelmére hivatott létesítmények, berendezések,
- a lakossági igényeket kielégítő szolgáltató szervezetek műhelyek,
- a szabadidő kulturált eltöltését segítő, a sportolás, a rövid időtartamú zavartalan pihenés céljait szolgáló intézmények, létesítmények, zöldterületek,
- a települések működtetésével foglalkozó építmények, létesítmények.

A települések fejlődésében az infrastruktúrának meghatározó szerepe van, elmaradottsága, korszerűtlensége a település vagy településrész fejlődését gátolja.

A rendszerváltás után itt lassabban indult meg az átalakulás, mint a nagyobb településeken, a város belterületének viszonylagos gyors fejlődése egy évtizedes eltolódással hatott ki a külterületekre, csak az utóbbi évtizedben indultak meg jelentősebb építkezések a tanyákon is.

Ebben a fejezetben a bokortanyákat lefedő külterület általános infrastrukturális fejlettségéről írok, részletesebben ismertetem a szennyvízelvezetés helyzetét, ugyanis ez a legújabb közüzemi fejlődés a tanyákon, 2013-ban fejezték be ezen munkálatokat. A melléklet táblázatban összesítve látható tanyánként az infrastrukturális ellátottság mértéke.

Nyíregyháza város 1984-87-es általános rendezési terve is a műszaki infra-strukturális hálózatok kiépítését célozza meg a külterületeken, így a bokortanyákon is. A városi külterületi népesség több tekintetben elmaradottabb helyzetben van, mint az önálló önkormányzattal rendelkező falu. A lakóhely és a munkahely egybeesése ritkán jellemző a bokortanyákon, néhány esetben visszaállni látszik a XVIII-XIX. századi helyzet, miszerint csak szálláshellyé válik a tanya.

14. ábra. A nyíregyházi „bokortanya régió speciális és egyedi településszöve”, melynek területét az M3 autópálya és a nyugati elkerülő megbontja.

Forrás: Bodonyi Csaba 2014.

A népességmegtartó képesség függ attól, hogy a szociális infrastruktúra milyen intézményhálózattal rendelkezik. Rendszeres napi használatúnak tekinthetők a következők: bölcsőde, óvoda, általános iskola, háziorvos, gyógy-

szertár, művelődési otthon (könyvtárral, vetítőberendezéssel), élelmiszer és iparcikküzlet, tüzelőt és építő-anyagot árusító üzlet, javító-, szolgáltató műhelyek.

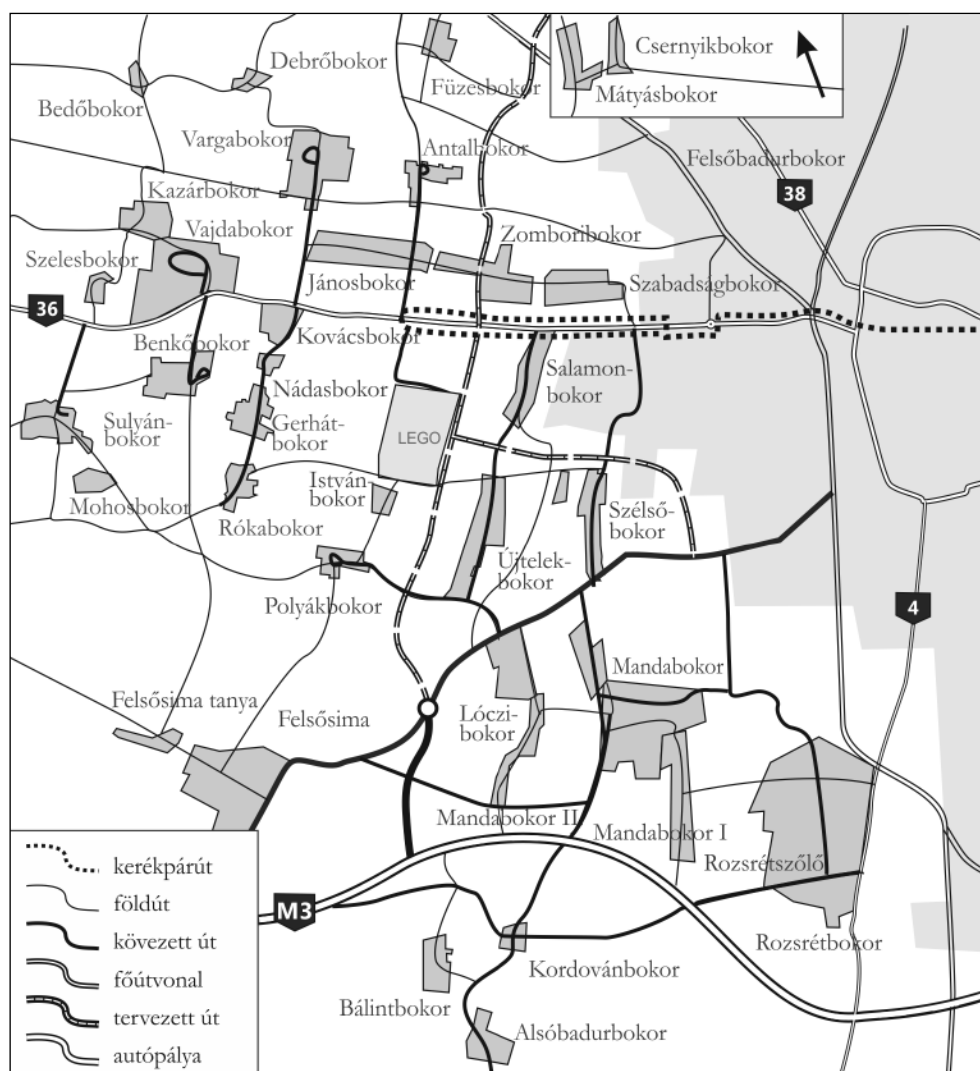
A külterületen lakók elektromos energiával ellátottak. 2014-ben legutóbb Mandabokor közvilágítását bővítették jelentős mértékben. A vezetékes ivóvíz kiépítése folyamatosan történik, egészséges, vezetékes ivóvizet fogyasztanak. 20 további tanyára megtervezésre került a vezetéképítés, ha ez megvalósul a külterületen lakók 2/3-a már vízzel ellátott lesz. Előfordul, hogy az ásott és fúrott kutak az öntözéshez nem biztosítanak elegendő vizet, a gazdák a szomszédos tanyákról hordják a vizet.

A vezetékes gázhálózat építése folyamatban van. 1996-ban valósult meg Salamon-, Szélső-, Szabadság-, Zombori-, János-, Vajda-, Vargabokor, folyamatban van Kovács-, Benkő-, Szeles-, Gerhát-, Róka-, Újtekebokor gázellátása. Távlati tervként valamennyi tanyabokor gázellátását meg kívánják oldani. Ez azonban a lakosságtól jelentős anyagi hozzájárulást igényel.

A sár és a homoktenger még nem tűnt el teljesen a tanyákról, de többségük jó minőségű, szilárd burkolatú úton érhető el (14-15. ábra). A műutak több tanya belterületén magyarázat nélkül véget érnek (Sulyánbokorban is csak a postaládáig van pormentes út, holott még csak azon túl kezdődik a tanyaköze). A mellékutcák általában nem burkoltak. A tanyák autóval alig 10-20 perc alatt elérhetők. A Tiszavasvári úthoz kapcsolódó tanyák megközelítése kimondottan jó. A tanyákra rendszeres helyközi buszjáratok és iskolabusz közlekedik. A pormentes úton való megközelítés 28 tanya-központba biztosított. A többi esetben nagyrészt egy, másfél km-t kell megtenni földúton, de néhány esetben 2 km fölötti ez a távolság.

A telefonhálózat is kiépült, az igénylők rövid határidővel kapnak vonalat. Ha távbeszélőt igényelnek, vezetékek nélküli RLL típusú telefont telepítenek az alközpontokba. Ez áramkimaradás esetén nem működik, akkumulátort lehet hozzá vásárolni. A mobiltelefonok elterjedtek.

A napi bevásárlás igényét ma már nagyrészt az egyéni vállalkozások helyben tudják kiszolgálni, de továbbra is jellemző a városban történő bevásárlás, főleg azokban a háztartásokban, ahonnan valaki dolgozik a városban. Bolt üzemel Vajda, Gerhát-, Manda-, Felsősima-, Alsópázsit-, Újtekebokorban, emellett két mozgóbolt járja a tanyákat, valamint egy pékség kenyeresautója.

Műszaki infrastruktúra: a villamosvezeték hálózat 1966 karácsonyára érte el a tanyákat, 1967-ben nagy fényünnepélyt rendeztek Sulyánbokorban. Az ivóvíz-hálózat 1983-84-ben épült ki, nagyon változó volt, hogy a régi házakba bevezették-e a vizet, vagy csak az újabb építésűekbe. Kövezett út 1992-94-ben épült meg, jellemzően a tanyaközig, esetleg buszforduló kiépítésével. Ma is épülnek bevezető utak, elsősorban lakossági kezdeményezésre. A buszjáratok 1997-98-tól folyamatosan bővültek, ma is igyekszik a Szabolcs Volán Zrt. az igényeknek megfelelően alakítani a járatokat.

A gázhálózat a kilencvenes évek végefelé érte el a bokortanyákat, ez nagy előrelépést jelentett, sok család életét könnyítette meg. A vezetékes telefonhálózat ide érkezése jelentette a legnagyobb infrastrukturális fejlődést a lakosság körében, hiszen az, hogy a saját otthonukból telefonálhattak nagy változás volt a mindennapi kommunikációban, ügyintézésben. RLL típusú dobozokat helyeztek el lakásonként, aki akarta, nem volt drága.

Nyíregyháza város vezetése is a rendszerváltást követő belvárosi fejlesztések után tudott megfelelő figyelmet fordítani a külterületekre is. A város hosszútávú településfejlesztési koncepciójában magában foglalja az épített környezet védelme és fejlesztése operatív programot, mely a minőségi életkörülmények biztosítását is tartalmazza. A város bokortanyákra is vonatkozó fejlesztéseinek terve kielégítő. A szociális területeken nemcsak az önkormányzat, hanem egyesületek, civil szervezetek és az egyház is segítő szándékkal tevékenykedik.

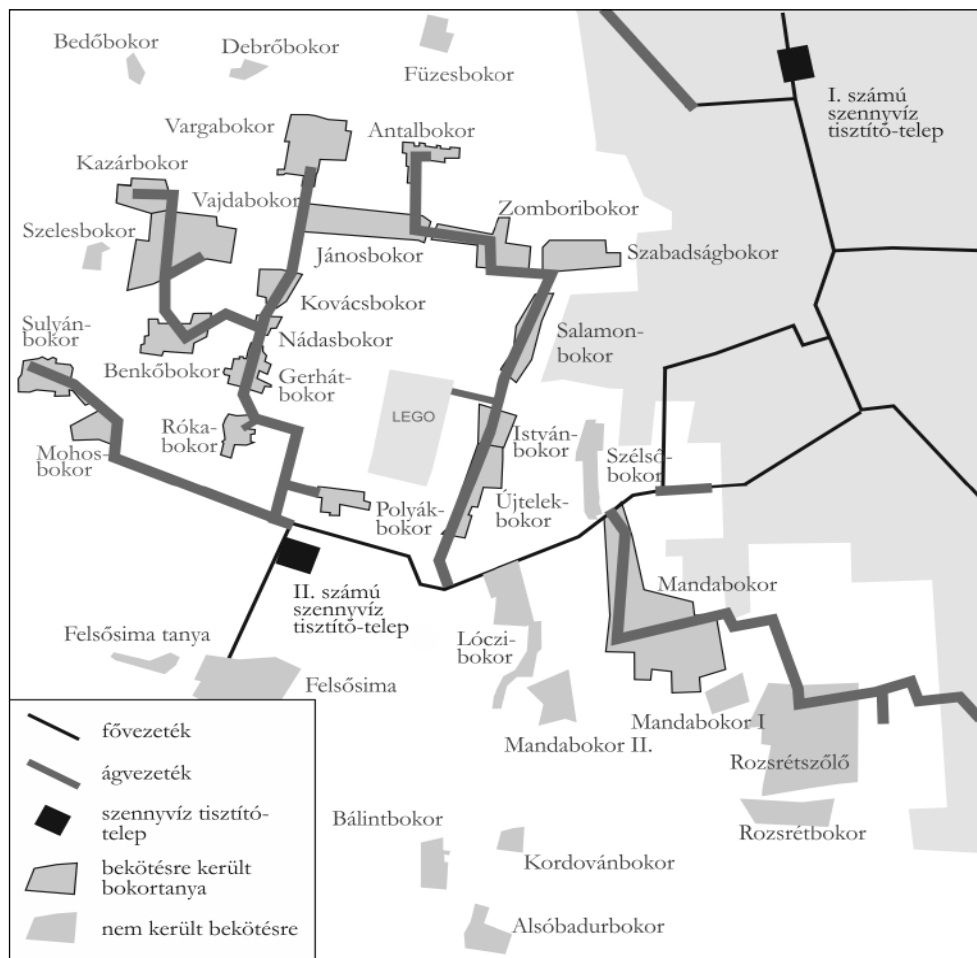
A nyíregyházi szennyvíztisztítás története, korszerűsítése, az agglomeráció csatornafejlesztése: Nyíregyháza város infrastrukturális fejlődése gyors városiasodást indított meg, jelentősen nőtt a lakosság száma, ipari üzemek, konzervgyár, papírgyár, tejüzem, húsipar stb. települtek a városba. A város csatornázása és a szennyvíztisztító telep építése az ország ilyen méretű településeihez képest későn kezdődött meg, csak az 1960-as években. Ekkor épült meg a városi főgyűjtő csatorna, valamint egy eleveniszapos szennyvíztisztító a város északi részén. A gyors fejlődéshez képest csatornahálózat és a szennyvíztisztító kapacitás is hamar kevésnek bizonyult. A két telep technológiája biológiai részisztítást végző nagyterhelésű eleveniszapos rendszer, nitrogén és foszfor eltávolítás nélkül. A 2-es telep lett volna hivatott a tömény élelmiszeripari szennyvizek megtisztítására, de már a próbaüzem bebizonyította, hogy a konzervgyári szezon alatt még megközelíteni sem tudja a kibocsátott tisztított szennyvíz a hatóságilag előírt hatásfokot. A tisztítótelepeken keletkező szennyvíziszap elhelyezése sem került korrekt módon megoldásra. A város csatornahálózata a külső településrészek bekapcsolásával időközben többszörösére nőtt és jelentősen megnőtt a szennyvizek tartózkodási ideje a csatornahálózatban (*Vadnay Ákos*). Példaértékű volt a részvénytársaságban kisebb tulajdoni hányaddal rendelkező önkormányzatok hozzáállása, akik támogatták a beruházáshoz szükséges saját erő.

Három környezetterhelő szempontot kellett figyelembe venni a bokortanyák kiválasztásakor a hálózatba történő bekapcsolásra:

- A 49/2001. és a 27/2006 Korm. rendelet a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát szennyezéssel szembeni védelméről szóló rendelet értelmében nit-

rát érzékeny területen – Nyíregyháza és környéke ebbe a kategóriába tartozik- maximum 170 kg/ha nitrogén helyezhető el a talajban évente.

- Egy lakos 16g/nap nitrogén terhelést jelent, ami éves szinten 5,8 kg-nak felel meg. Ebből adódóan 29 lakosig működhet a szikkasztás, azaz 30 főtől már más megoldást kell találni.
- A 26/2002. szennyvízelvezetési agglomerációk lehatárolásáról szóló kormányrendelet szerint ha-onként 30 főtől lehet része az alrendszer az agglomerációnak. Ennek figyelembevételével kerültek kiválasztásra a csatornázandó bokortanyák.

16. ábra. A szennyvízhálózat kiépülésének nyomvonalai a bokortanyákon

Forrás: Nyírségvíz Zrt., Vadnay Ákos

Így a programban szereplő településrészek (16. ábra):

Zombori-, Salamon- Újtelek-, Varga-, János-, Kovács-, Nádas-, Gerhát-, Róka-, Kazár-, Vajda-, Benkő-, Polyák-, Sulyán-, Mohos- és Mandabokor, Rozsrétszőlő (továbbá: Császárszállás, Butyka, Nagyszállás, Nyírjes, Alsó és felsőpázsit, Nyírszőlős, Sóstófürdő, Sóstóhegy.

A programból kimaradt településrész:

Alsóbadur-, Antal-, Bálont-, Bedő-, Csernyik, Debrő-, Felsőbadur-, Füzes-, István- Kordován-, Lóczi-, Mátyás-, Szeles-, Szélsőbokor).

Az ellátandó bokortanyák összekötését ágvezetékekkel oldották meg. Az ágak kialakításánál elsődleges szempont volt, hogy a szennyvíz a lehető leg-rövidebb úton és a legrövidebb idő alatt jusson el a két szennyvíztisztító telep valamelyikére. Családonként 126.000 Ft-ot kellett fizetni, előre részletekben is lehetett.

A csatornázást helyettesítő modern megoldásokat is át kell gondolni. Nem közműves, csatornával nem rendelkező települések és településrészek egyedi szennyvízkezelésének több módja van. Technológiai- és műszaki szempontból jól elkülöníthető megoldási lehetőségei:

- a zárt tárolóban való gyűjtés és elszállítás (települési folyékony hulladék, szippantásos eltávolítással), ez a legelterjedtebb, a szippantás költsége is egyre nő.
- Korszerű egyedi szennyvíz-elhelyezés (ún. kislétesítményekkel vagy szennyvíztisztító kisberendezések alkalmazásával). Ezek telepítése több százezer forint, csak egy pár család építette ezt ki.
- Egyedi megoldásként a saját földön való kiárasztás is lehetséges, de akkor talajterhelési díjat kell fizetni.

A projekt által érintett terület egy része (Nyírszőlős, Sóstóhegy, Sóstófürdő) a sérülékeny földtani környezetű kótaji vízbázis méretezett hidrogeológia védőövezete B zónáját érinti, így a város teljes külterületén kiépült a szennyvízhálózat. Nyíregyháza és térsége szennyvízelvezetési és szennyvíztisztítási program a környezet terhelésének csökkentését és az életminőség javítását szolgálja, a fenntartható fejlődés és a szennyező fizet elvének érvényesülése mellett. Nagy hiányosság lett volna, ha ebből a projektből kimaradnak a bokortanyák.

A települési infrastruktúra fejlesztésének célja a népességmegtartó erő fokozása, így a nyíregyházi agglomeráció vonzereje növekedhet. A bokorta-

nyák egy részén az elvárásoknak megfelelően alakul az infrastruktúra. Az, hogy megmaradjon, esetleg növekedjen a lélekszáma ennek a településtípusnak, nagyon összetett kérdés. Az egyes bokortanyák – sem távolságban, sem időben – nem esnek távolabb a belvárostól, mint a város egyéb külső részei, teljes mértékben együtt tudnak élni a várossal.

Az 1990-es évek nagy változásainak a tanyarendszert érintő hatásairól, sajnos jórészt csak politikai szlogenek hangzottak el, de konkrét vizsgálat alig folyt. Általános szabály, hogy minden külterületi övezet infrastrukturális ellátottsága rosszabb, mint a zárt településé, de jelentős különbségek alakultak ki a belső zóna és az agrárövezet között (Becsei J. 2004). A zárt település környezetében, különösen a szuburbánus sávokban jobbak a feltételek.

A települési infrastruktúra *kiemelt szempontjai* a bokortanyákon:

- Megközelíthetőség: minden tanya jól elérhető, de kövezett úton fontos volna egészen a portáig eljutni.
- Lakásállomány: szélsőséges állapotú, erőssen differenciált, mozaikos.
- Kommunikáció: internet, tv, telefon megoldható ma már, így ez a legkevésbé meghatározó szempont.
- Villany, víz, gáz: már természetes, hogy van, egyre több kiegészítő és egyedi megoldást alkalmaz a lakosság.
- Szennyvízcsatorna: nagy előrelépésnek tartom, hogy a 80-as években még elszorvó tanyák helyén – egy generációváltás után – ilyen korszerű technológiával kiépült a csatornahálózat. Azonban érthető a lakosság egy részének negatív hozzáállása is, mely a szükségességét vitatja.
- Szociális ellátás: 2000 óta jól kiépült, kielégítő, a tanyagondnoki szolgáltatás a legjobb megoldás, de sajnos most nyirbálják ezt az ellátási formát.
- Iskoláztatás: a városba járnak régóta a gyerekek, két autó jellemző a családokra (inkább két régebbi, mint egy új). A rozsréti iskolán kívül elszórtan a városi iskolákba járnak a gyerekek, ezt a szabad iskolaválasztás lehetővé teszi. Különórákra, sportra, szórakozásra és egyéb tevékenységekre járás a család anyagi helyzetétől függ, nem pedig attól hogy hol laknak.
- Munkalehetőség: többségében a városban dolgoznak a tanyán élők, emellett egyéni gazdálkodás, vállalkozás a jellemző. Napjainkra elterjedtebb, hogy egyik tanyáról a másikra mennek dolgozni, főleg idénymunka, szüretrek, betakarítások alkalmával, de állandó foglalkoztatás is megfigyelhető így.

Szociális infrastruktúra, szolgáltatások

Az elmúlt évtized legjelentősebb változása a tanyák életében a tanyagondnoki szolgálat bevezetése volt, mely mára szervezeten hozzátartozik a kint élők mindennapjaikhoz, a rászorulóknak és igénylőknek megszerették ezt a szolgáltatást.

Nyíregyháza külterületén a tanyagondnoki szolgáltatás kísérleti jelleggel, minisztériumi támogatással indult 1998-ban, majd az igény hatására nőtt a feladatot ellátók száma. A tanyagondnokok elsődleges feladata, hogy enyhítsék, csökkentsék a Nyíregyháza közigazgatási területéhez tartozó tanyabokrokon élők lakóhelyzetéből adódó hátrányait. Jelenleg 34 tanyát érint a szolgáltatás, négy fő tanyagondnok tevékenykedik. Az ellátottak száma egy tanyagondnokra vetítve 1000-1500 fő körüli, amely messze meghaladja az optimális 500-600 főt.

Általános Iskola Roszrétszőlőn 8 évfolyamon, 134 fővel működik. Az óvodai felügyelet nagyobb tanyaközpontokban van biztosítva: Mandabokor, Felsősimán, Rozsrétbokor, Felsősimán: 3 önálló csoportban, Mandabokorban: 3 önálló és 1 összevont csoportban. Az átlagos kihasználtság megközelíti a 100%-ot. Igény jelentkezne még helyi oktatásra Vajdabokorban. A gyermekek szállításáról a szülők gondoskodnak egyénileg vagy tömegközlekedést igénybe véve. 1997 óta a Volán és a Nyíregyházi Önkormányzat iskolabuszt közlekedtet: a H 40 és a H 35-ös járatokat.

Az egészségügyi ellátás nem megoldott a bokortanyákon. Csak a városban és a községekben van rendelő. Minden hónap harmadik szerdáján háziorvos jár ki a benkőbokri egyházi intézménybe, egy külön szobában rendel. Így is igyekeznek segíteni az ott élőknek. Itt kiépülhetne egy rendelő, viszonylagos központi helyen. Azonban nem pormentes a bevezető út, de már ígéretet tett az önkormányzat egy műút építésére. Így a Vajdabokor-Benkőbokor kettős centrum jelleg megerősödne. A benkőbokri szerdai rendeléseken kívül nincs máshol mód orvoshoz menni. Körzeti rendelők, fogorvos Nagycserkeszen és Nyírtelken működik.

A tanyasi gyermekek bentlakásos oktatására van lehetőség a Nyírszőlősi Kollégiumban alsó és felső tagozatosok részére, valamint Nyíregyházán a Váci Mihály Diákotthonban felső tagozatosok részére

Az egyház összejöveteleket, előadásokat, csendesnapokat gyakran szervez. Benkőben, Salamon- és Vargabokorban gyermek és ifjúsági bibliaórák, ifjúsági énekkar és idősek klubja működik. Benkőben a gyermeknapok, nyári napközis- táborokban a bokortanyák fiatalsága szép számmal szokott résztvenni. Vargabokorban új imaházat építettek, ahol vendégszobák is vannak, 20 személy elszállásolható.

A szolgáltatások lefedettségéről az adatok alapján csak következtetni tudunk. A városon belül nagy a szórása az időskorúak számára szervezett alapszolgáltatásoknak. A bokortanyákon tanyagondnokok és családsegítők is tevékenykednek. A város egyházi közösségeinek vizsgálatából kiderül, hogy a belváros mellett a bokortanyákon élők között vannak legnagyobb arányban és egy tömbben az egy vallási közösséghez, itt hagyományosan az evangélikus egyházhoz tartozók (*Husztai É. 2008*). Ezért is lehetséges, hogy a bokrokban a szociális gondozást a várostól átvette az egyház: a nyugati kertvárost és a tanyákat lefedő Kertvárosi Evangélikus Egyház fenntartásában működő Joób Olivér Szeretetintézmény látja el a feladatokat.

Nyíregyháza Megyei Jogú Város Közgyűlésével kötött ellátási szerződés alapján 2003. augusztus óta a Joób Olivér Gondozó és Rehabilitációs Szeretetintézmény a várostól nyugatra látja el a feladatokat, tanyagondnokokkal. Központjuk kint van Benkőbokor 23. alatt (=Bojtár u., 38. néhány tanyán házsámváltozás történt), alapellátásuk közé tartozik, hogy a 23 tanyán 100 ebédet hordanak szét, 95%-ban nyugdíjasoknak. Majd 2005. augusztus óta a városi irodával rendelkező Humán-Net Alapítvány Városi Családsegítő Szolgálat is két fővel végez szolgáltatást. Hozzájuk a Nyíregyházától délre és keletre eső külterület tartozik. A tanyagondnokok rendelkeznek a személyszállításra és áruszállításra egyaránt alkalmas gépjárművel. A jelzőrendszeres házigondozás céljából már 120 jelzőkészülék működik a bokortanyák területén. Bármilyen helyzetben számíthatnak a tanyagondnokok segítségére. A gondnokok közalkalmazottak, szolgáltatásaik ingyenesek. A lakosság hozzászokott és megszerette ezt a szolgáltatást. A legnagyobb nehézséget munkájukban még mindig a közlekedési gondok, esős időben a sár okozza.

Az idős emberek ellátása mellett a tanyán élő fiatal lakosság megtartására és megerősítésére is hangsúlyt fektetnek. A tanyagondnoki szolgálat hatása elsősorban az, hogy összekötik a tanyavilágot a várossal, az ott folyó „élettel” és nem utolsó sorban a szolgáltatásokkal. Az ellátásokhoz, lehetőségekhez való hozzájuttatás biztosításával az itt élők kevésbé érzik magukat kirekesztettnek. Alapellátás keretében biztosított szolgáltatások: ebéd házhozszállí-

tása, házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házigondozás, ügyintézés, egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás, gyermekek intézménybe történő szállítása, helyi szociális szükségletek megoldása, információk közvetítése az önkormányzat és a lakosság között. Egyéb szolgáltatási feladatok: például színház, kirándulás, helyi rendezvények, könyvtári kölcsönzés, piacra jutás és vissza-szállítás, rendezvényekre szállítás, speciális szükségletek kielégítése.

Külterületen postahivatal Rozsrétszőlőn és Felsősimán működik. A zöld postaládák csoportos elhelyezése a tanyaközpontba hozzátartozik a bokortanyák képéhez. Benzinkút, bankautomata, internet-pont, könyvtár nincs, nyilvános telefonfülke is kevés helyen található. Bisztró van Vajdabokorban, Rozsrétszőlő, Mandabokor, Felsősima településrészekben. A kiskereskedelmi üzletek nagyrészt lefedik a lakóterületeket, főleg élelmiszer jellegű üzleteket találni, számuk 19 db. A külterületen vendéglátóhelyet működtetnek főként a nagyobb létszámú településrészekben és a főutak mentén (gyorsbüfé, cukrászda, kocsmá, egy étterem, a Tírpák csárda található a 36-os főút mentén Szabadságbokorban).

A város nyugati és délnyugati bokortanyáihoz 1997-től, a keleti és délkeleti területekre 2000-től helyi járatokon lehet eljutni, a Szabolcs Volán Zrt. igyekszik követni az igényeket. A tömegközlekedésbe történő bekapcsolódásához az úthálózat további fejlesztése szükséges. A tömegközlekedésében az elmúlt évek legjelentősebb változása az ún. H viszonylatok beindítása. A H 35, H 40 helyi járatokkal 21 bokortanya került be hálózatába, ezek kis részét érintette korábban helyközi járat. Az utak kövezettek, de a buszfordulók nem minden esetben.

A tanyás térség sajátos kérdése a közbiztonsági helyzet, amit meghatároz a gyengén kiépített úthálózat, a nehéz megközelíthetőség, a nagy távolság a központtól, a településrészek szétszórtsága és ezek miatt az állandó rendőri jelenlét hiánya. A térségben található körzeti megbízotti irodákban két-két személy egy-egy gépkocsival és lovas rendőrök is teljesítenek szolgálatot. Polgárőr szolgálat is működik a tanyákon, amit a helyi lakosok nagyra értékelnek, mert ők éjszaka is és gyakrabban járőröznek. Az elkövetett bűncselekmények 90%-a lopás (többségében állat és termény).

Két bokortanya részletesebb bemutatása

Sulyánbokor – egy újraéledő bokortanya

Sulyánbokor tipikus bokortanya, a városközponttól 10 km-re, a 36-os számú főúttól délre, kövezett 1 km-es bekötőúttal, buszjáráttal, ivóvízellátással, gázellátással, szennyvízhálózattal rendelkező bokros elrendeződésű szép tanya. Település-morfológiai képe klasszikus bokortanya, központi térrel (tanyaköze), nem változott az idők során. Úthálózatával szervesen kapcsolódik a külterületi dűlőúttrendszerhez is, mely sugarasan ágazik el a központ körül.

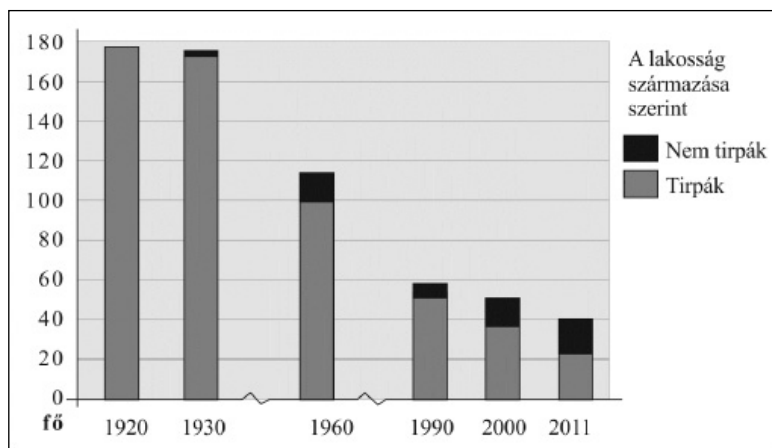
Népességszáma „annak idején” 200 fő körül volt, majd jelentősen csökkent, az elmúlt évtizedekben is fogyott a lakosságszám (17. ábra), azonban az utóbbi öt évben átalakul a korstruktúra. Pozitív változás, hogy négy kisgyermekes család él itt (hat fő hét év alatti), vagy már ide születtek a gyerekek. Nemrég halt meg Sulyán egyik nagytiszteletű idős asszonya (Grexa mama), 91 éves korában.

Lakásállománya 26 db, változatos képet mutat. Telekhasználat az elmúlt évekig követte a hagyományos gazdálkodási módot. Az utcák és a tanyaköze felé a lakóudvar helyezkedik el, mögötte, részben mellette a gazdasági udvar található, folytatásként kert, vagy gyümölcsös volt, hátul szántó.

3. kép. Változatos kerítések Sulyánbokorban

A régi parasztházak mellett ma négy-öt új és újszerűen felújított ház is megfigyelhető. Romos, régi, használaton kívüli lakóházat is találunk itt, elszórtan kocka-házakat. Épületállománya részben elavult. A szőlőt, gyümölcsöst részben kiírtották, részben a főutca mellé telepítettek fiatal fákat. Határon túli és szegény családok még 2000 előtt költöztek ide. A megüresedett házakba akkoriban szociális problémákkal küzdő családok költöztek. Ez gyakori volt a tanyákon, ami emberileg érthető, de a település szempontjából előnytelen, hiszen nem valószínű a továbbfejlődés. Ma három porta eladó, természetesen nagy gazdasági udvarral és földekkel.

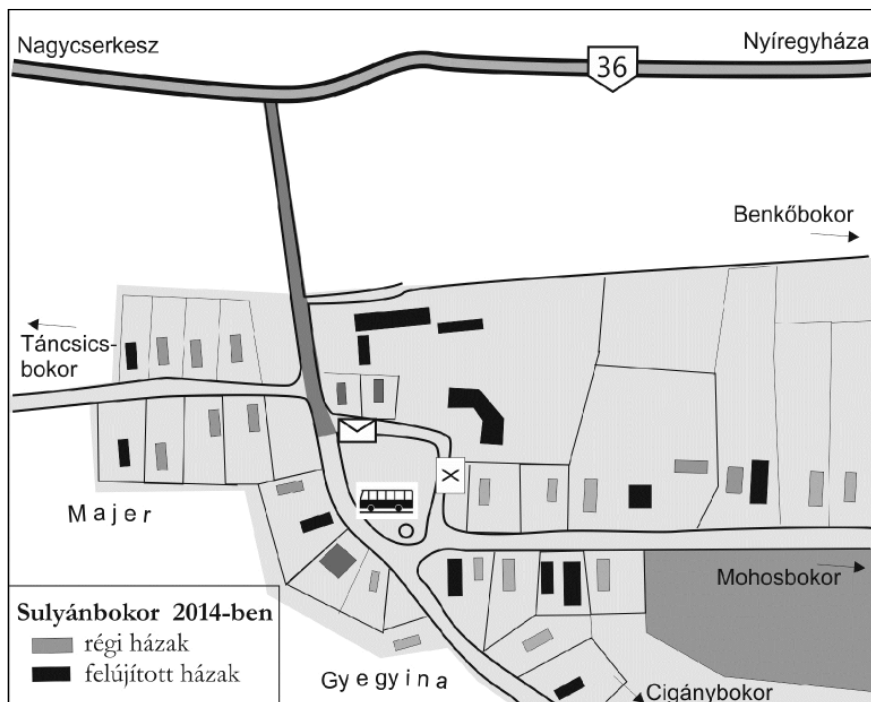
17. ábra. Sulyánbokor lakosságának alakulása

Négy vállalkozás működik helyben, két helyen falusi szállás igényelhető. Az egyik a Kentaur vendégtanya, ebben a házban lakott a híressé vált utolsó hadifogoly, Toma András. Sulyánbokort (Rókabokorral együtt) védett településszerkezetű zónává minősítette a város 2008-ban. Ez a műemlékvédelmi jelleg biztosítja, hogy az utókornak is megóvásra kerüljön az egész bokortanya.

Előfordulhatnak azonban a tanya fejlődésében kérdéses területek. Ilyen például, hogy egy vállalkozó panzióépületet tervezett, de a védettségi előírások miatt nem tudták megvalósítani az építési elképzeléseket, elállt a sulyánbokri megvalósítástól.

Egymástól független vállalkozások működnek itt: falusi turizmushoz hagyományosan kialakított vendégfogadó porta, zöldség- és gyümölcsstermesztésre berendezkedett családi gazdálkodás, téli tárolásra is berendezkedett gazdaság, állateledel csomagoló üzem, autójavító, egy nagy lovasistálló, a

hozzá kapcsolódó nádfedeles új épületek sorával, egyéb állatokkal (18. ábra). Öröndetes, hogy Sulyánbokor életképes, de ez az átalakulás nem követi a „tanyasi” hagyományokat. Ez korunk velejárója, ez az ára annak hogy fejlődik a tanya. Mindez jól megfigyelhető a kerítések sorában (3. kép), mely nagyon változatos: szépen faragott, székellykapus bejáratról a düledező léckerítésig.

18. ábra. Sulyánbokor 2014

Nyíregyháza MJV érvényes építési szabályzata alapján a tanyabokrok külön építési zónába esnek. E dokumentum alapjá a falusias/tanyabokros zóna előírásai vonatkoznak rájuk. Róka- és Sulyánbokor kiemelten a védett településszerkezetű zónákba tartozik. Területükön az újonnan építhető épületek:

- építménymagassága legfeljebb 3,5 m,
- az épületek elhelyezése a kialakult állapotnak megfelelő,
- a közterület felé néző épületszélesség legfeljebb 8,0 m, az oromfalas kialakítás a helyi hagyományoknak megfelelő,
- a tetőhajlásszög 40, a tetőforma nyeregtető, anyaga hagyományos (cserép, nád).

A fényképek tipikusan jellemző részleteket mutatnak be Sulyánbokorról (4. kép). A postaládák előtt fényképezve, buszforduló részben(!) pormentesített úton, szelektív hulladékgyűjtés. Építkezés előkészítése a porta előtt, amelyik most cserélt gazdát. Az épületek elrendezése, a házhely kialakítása a gazdasági udvar körül valamelyest látható. Sugaras irányban ágaznak el az utak, családi autó, mely kisgyerekeket visz a városba. A szennyvizet már bevezették, a jegenyefákat kivágták, előregedtek, mostanában rózsát ültettek a tanyaközibe. A kerítés előtti kispadon most nem ülnek, de még szoktak, fenntartva ezzel is a közösség erejét.

2014 nyarán újra, immár hetedik alkalommal, dolgoztak az itt, Sulyánban működő fafaragó táborban. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Népművészeti Egyesület szervezésében megrendezésre kerülő, évenként más-más tematikával, neves előadókkal rendelkező esemény új szint hozott a tanya életébe.

4. kép. Sulyánbokor tanyaközének részei

Rókabokor – egy védendő bokortanya

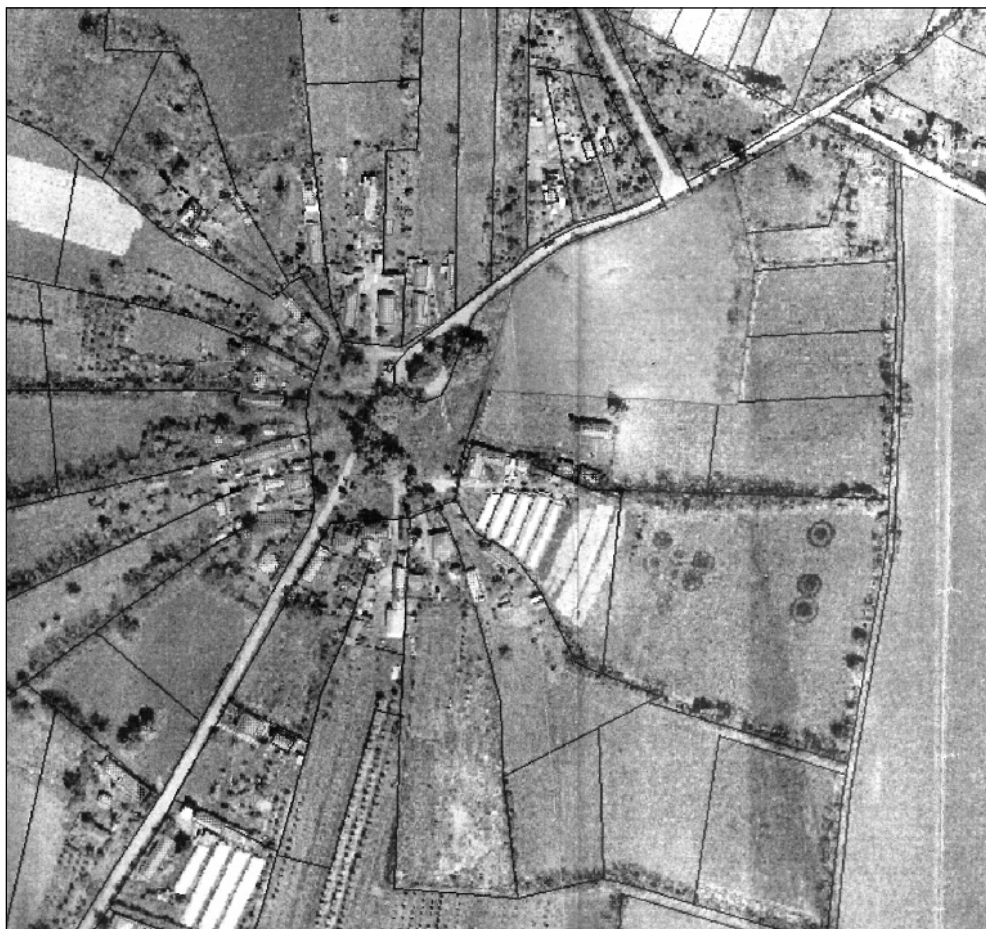
A bokortanyát 36-os Tiszavasvári útról lehet megközelíteni, Gerhátbokron keresztül áthaladó kb. 2 km-es úton. 40 fős népességgel, 24 lakóházzal rendelkező jellegzetes bokortanya. Településszerkezete fő jellemzője a központi tér, mely közel négyszög alakú, a bekötőút átlósan kettévágja. Erre a központi térre szerveződnek a tanya telkei sugarasan, a teret teljesen körülveszik (19. ábra). Fontos szerkezeti elem a tanyát körbe határoló és a nagyobb tanyákat elválasztó fasor. Kiépített út szempontjából zsáktelepülés, de a külterületi dűlőútrendszerhez szervesen kapcsolódik. A Rókabokor 10. szám alatti épület városképi védettség alatt áll 1978. óta. Rókabokor harmonikus, egységes építészeti megjelenése és környezeti minősége feltétlenül védelmet igényel.

Még 1997 novemberében Nyíregyháza Megyei Jogú Város Közgyűlése Városfejlesztési Bizottsága döntött egyes külterületi lakott helyek egyszerűsített rendezési tervének és védelmének elkészítéséről. A tervezői szerződést a Jandek Építész Műterem Kft. nyerte, öt bokortanyát választottak ki védendő szempontból, közel esnek a városhoz, könnyen megközelíthetők, közművekkel ellátottak, belterületbe bevonhatók.

A védetté nyilvánítás nemcsak egy-két épületre, hanem az egész bokortanyára kiterjesztik. A település lakóterületét alkotó nagy telkek jellemző telekhasználata még követi a hagyományos gazdálkodási mód során kialakult rendet. A tér és az utca felé helyezkednek el a lakóudvarok, melyek mögött, néhol mellette a gazdasági udvar található. Ezek folytatásaként, mint általában gyümölcsöst vagy kertet találhatunk, mögöttük már szántóként hasznosítják a területeket a tulajdonosok. A tanyán szinte minden telek lakott és művelik. Használaton kívüli romos, régi házakkal két telket találhatunk. Hétvégi ház jellegű épülettel is csak két telket építettek be.

A rókabokri tanyaköze növényvilágával hangulatos, élő színtere a közéletnek. Az életminőséget javította az utóbbi években megvalósított közműfejlesztés és a szociális intézkedések. Az épületállomány állapota döntően avult vagy közepes állapotú, jó állagú épület csak az új építéseknel figyelhető meg, a bekötőút mentén. A régi parasztházak felújításával jöttek létre a közepes állagú épületek. A településen közintézmény nincs, önkormányzati tulajdonban csak a közterületek vannak. Evangélikus istentiszteletet minden hónap harmadik vasárnapján családoknál tartanak.

Az országos védelmet is kezdeményezték a rendezési terv készítői. A védelem hatásos eszköze lehet, hogy az értékek megőrzése saját helyükön, élve, lakva, működve történik. A tervnek nem lehet célja egyik telekhasználati mód előnyben részesítése sem. Jandek Ernő véleménye szerint, ha a bokortanyák a Dunántúlon lennének, nem itt tartanának. Bár ez elcséplelt, de igaz lehet, a régió gazdasági helyzete ebben is megmutatkozik.

19. ábra. Légifotó Rókabokorról, rávezetve a helyrajzi egységeket.
A tervezett revitalizált terület határa, a jelenlegi beépítésre szánt terület
és a külterületi övezeti rendszer látható így.

Turizmus a bokortanyákon

A bokortanyák legnagyobb értékei a különleges, egyedi településszerkezeti sajátosság, a településmorfológiai képük és a tirpák hagyományok. Ennek megismerését érdemes lenne növelni, ezen túl nem rendelkeznek igazán jelentős kulturális vagy egyedi agroturisztikai értékekkel. Több formában jellemző a hagyományápolás, az egyedi rendezvények összefonódnak lovas és gasztronómiai turisztikai termékekkel.

A tirpák rendezvények rendszerezése, ilyen a Tirpák Nap, Tirpák Lovas Napok, a Tirpák Hétvége a Bihari tanyán. Tanyanapok Mandabokorban, Vajdabokorban, a megyei kisebbségek találkozója. A Sóstói Múzeumfaluban Pünkösdtől ünneplik tirpák hagyományokkal. A városnap (május 16.) mellett az önkormányzat támogatásával valósul meg két éve szeptember közepén a Tirpák fesztivál. A rendezvényekre látogatók száma évről-évre növekszik, a gasztronómiai és egyéb hagyományok azon fiatalok érdeklődését is felkeltik, akik valamilyen formában kapcsolódnak a tirpáksághoz, a bokortanyákhoz. Több program zajlik a helyi evangélikus egyház szervezésében is. A Bokortanyák Lakosságáért Egyesület a legaktívabb hagyományápoló civil szervezet, többirányú tevékenységét kiegészíti a népdalkórus és táncosok, akik szintén bekapcsolódnak a helyi idegenforgalmi eseményekbe. A Nyíregyházi TDM-be a Nyírség Turizmusáért Egyesületen és a városon keresztül kapcsolódnak be a bokortanyák. A falusi turizmuson kívül az aktív turizmusra: gyalogos és kerékpáros turizmusra, lovaglásra van lehetőség. A város is támogatja az egyes bokortanyák komfort-átalakítását, hogy alkalmassá váljanak a falusi turizmus fogadására.

A falusi turizmus, mint turisztikai termék hazánkban egyrészt az örökségturizmus része, másrészt pedig a vidékfejlesztés hatékony eszközeként szoros kapcsolatokat ápol az agráriummal. A rendszerváltás éveiben újjáéledő falusi vendégfogadás egy kiterjedt turisztikai termék: a szállás és vendéglátás mellett ma már megvásárolható gasztronómiai termékeket, program-

ajánlatot, fesztiválokat is jelent. Az ország valamennyi megyéjében, a legszebb tájaik településein működnek sikeres falusi vendégfogadók. A bővülő és jelentősen átalakuló forgalom markánsan belföldi vendégkört mozgósít. A legutóbbi évek jogszabályi változtatásai, adókedvezmény megvonásai kedvezőtlenül érintették e területet. Mindezek mellett a falusi turizmus a vidéki turizmus számos kínálatával összekapcsolódva a rurális területek hagyományainak, természeti szépségeinek, gasztronómiai és tárgyi kultúrájának, szellemi örökségének ápolója és hasznosítója is egyben. A vidék fennmaradásában, boldogulásában az oly annyira várt vidéki helyi gazdaság megerősödésében szerepe nem lebecsülhető (Szabó G. 2011). A bokortanyák világa még nem kapcsolódott be ebbe a rendszerbe, egyedi kezdeményezéseket találunk, azonban itt még nem épült ki a turizmus. Ennek oka összetett: kevés helyi együttműködés jellemző és a város is egyéb termékeket preferál (5. kép). Előrelépések azonban már történtek, ez a tanulmány is ehhez kíván hozzájárulni.

5. kép. Nyíregyháza térképe a belvárosában térkőből kirakva.

A külterületi településrészek nevei körben, minden bokortanya megtalálható.

A legnagyobb és legismertebb szállás a Bihari-tanya és Lovas Panzió Antalbokorban. Ez egy élő tanya, a gazdák is ott élnek, külön házban, lovakat, kacsákat, egyebet tartanak, gazdálkodnak. 2x10 férőhelyes falusi szállás, vályogból és fából-kőből épült vendégházzal. 1994 óta aktív tagja a megyei falusi turizmus szövetségnek. Egyre bővülő szálláskínálattal és programlehetőséggel rendelkeznek: lovaglás, sétakocsizás a tanyák között, lovasszán, disznóölés, agyagozás, rendezvények, fogatversenyek; rendezvé-

nyük a Tirpák napok. 2010-ben a vendégéjszakák száma meghaladta a 350-et, külföldi vendégekkel, azóta is folyamatos a növekedés. A tulajdonosok elmondása alapján főleg Budapest és környéki illetve nyíregyházi vendégek is vannak. Az egyéni marketingtevékenység mellett a vendégforgalom növekedésére hatással volt Nyíregyháza fejlődő turizmusa, például az állatkert magas látogatószáma, az utóbbi években pedig a közeli építkezések (pl. Lego gyár) szállásigénye is növelte a forgalmat.

Hivatalosan öt helyen van lehetőség magánszállást igénybe venni (38 férőhely) ezek zömében falusi szállásadásnak minősülnek. Antal-, Gerhát-, Sulyán-, Szabadság-, Újtelek-, Mandabokor. Valójában két helyen foglalkoznak aktívan vendégfogadással, emellett az evangélikus egyház intézményeiben is vannak vendégszobák. Kereskedelmi szállás nincs. Tirpák csárda fogadja a vendégeket Szadadságbokorban a 36-os főút mentén. Több helyen lovaglási lehetőség biztosított (20. ábra).

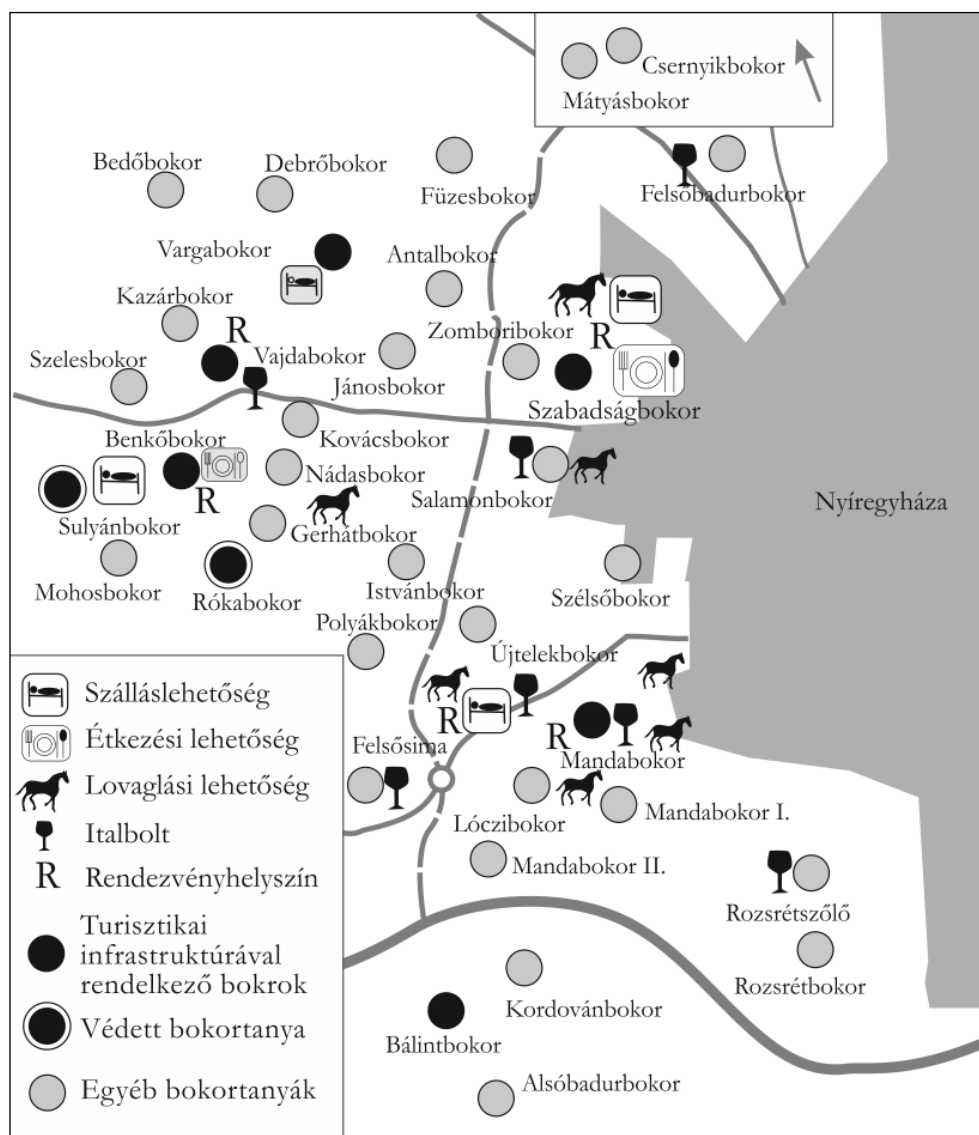
A falusi turizmus három nagy csoportba sorolható vonzerőivel (Szabó G. 2011) rendelkeznek a bokortanyák:

- A természet közelsége, a természetesség, őrzik a vidéki tájat. A természet közelsége egyaránt vonzerő a falusi, a kerékpáros, a természetjáró vagy ökoturizmus számára. Kellemes kirándulás tehető a bokortanyákon: több lovas tanyát találunk itt, kocsikázásra is több helyen van lehetőség. Nyitott porták, ökoporták megvalósításának lehetősége adott, megfelelően érdekeltté téve a gazdát. Már több tanösvényt terveztünk, a megvalósítása még hátravan. Geoládák elhelyezése folyamatban van.

- A megőrzött hagyományok tovább éltetése folyamatos és az épített örökség is fellelhető. A tanyai műemlék épületek mellett folyamatban van Benkőbokor és Sulyánbokor védetté nyilvánítása, egyenlőre az építési engedélyekhez kapcsolódó előírások változtak. A hagyományos gazdálkodás tárgyi emlékei és folyamatai még fellelhetőek, néhány gazda szívesen elérhetővé tenné ezt. Ünnepeik nyitottak, az evangélikus vallást ápolják.

- A falusi vendégszeretet, egy-egy házigazda kedvessége, nyitottsága, a közvetlenség még jelen van a bokortanyák térségében is.

Akkor lehet versenyképes ez a kis terület, ha jó hírért keltik és visszatérnek oda, olyan vonzerőt és szolgáltatást képes nyújtani, amelyek a turisták számára igazi élményt jelent és a versenytársakhoz képest jobb ár-érték-arányt képvisel (Hanusz Á. 2010). Mindezek felhasználásával, lehetőleg turisztikai szakemberek útmutatásával lehetne hatékonyabban bekapcsolódni a falusi turizmus versenyébe. Alaposabb marketinggel, több tanyai programmal volna célszerű a turizmusba bekapcsolódni.

20. ábra A turizmus jelenlegi helyzete a bokortanyákon

A bokortanyák szerepe a város turisztikai kínálatában

A Tirpák napok, a Tirpák fesztivál szerves része a város rendezvényeinek. Ezen programokba egyenként, név szerint is be lehetne, be kellene kapcsolni a bokortanyákat. Kint, a tanyák területén Mandabokor mellett további bokortanyák bevonásával, például lovas turisztikai programoknak, jól üzemel-

tetett tanösvénnyel, bemutatóhelyekkel, a védettséggel rendelkező Róka- és Sulyánbokorban nyitott porták meglátogatásával, ökoportává válással az év minden szakában attrakciót jelenthetnek turisták számára.

Önálló desztinációként nem valószínű a bokortanyák megjelenése. Kiegészítő programként és szálláslehetőségként azonban a forgalomnövekedés is reális elképzelés. Egy-egy bokortanya jelenthet olyan vonzerőt, amely a térségbe csalogatja a turistákat. A turizmus egyelőre egyik bokor számára sem jelent komplex megoldást, azonban a helyi lakosságnak kiegészítő jövedelemforrást teremthet, vonzóbbá teheti a tanyaképet. Falusi turizmus egy nagyváros közvetlen közelében.

A bokortanyák turizmusában konkrét előrelépések:

- Nyíregyháza város saját kiadványaiban megemlékezik, bemutatja egy-egy fotó erejéig (általában a Falumúzeum mellett).
- a Bihari-tanyán (Antalbokor) a Tirpák napok sok éven át került megrendezésre. A városnaphoz közeli hétvégén, lovas és gasztronómiai programmal, 20-30 férőhellyel.
- a Balázs-tanya (Újtelekbokor) folyamatosan újuló, rendezvényközponttá fejlődő 20 férőhelyes falusi szállása, az autópálya nyugati leosztójához közel.
- Tirpák csárda 36-os főút mellett, Szabadságbokorban. Tirpák ételek ajánlásával és lehetőség tirpák lakodalmak lebonyolítására (kúknya, laskafélék, mákos-tengeri, lapcsánka, sertésszelet lapcsánkában rátva).
- a Bokortanyák Lakosságáért Egyesület rendezvényei.
- a Nyíregyházi TDM stratégiai céljai között szerepel a bokortanyák turisztikai fejlesztése is: A természetvédelemmel és környezetfejlesztéssel összehangolt öko- és falusi turizmus megteremtése a bokortanyákban.

A tirpák rendezvényeken azonban név szerint nem jelennek meg a bokortanyák. Emellett további hiányosságokat is pótolni lehetne:

- információhiány még a megyeszékhelyen is,
- idegenforgalomban érintett helyi vállalkozások nem kapcsolódnak be a Tirpákfesztiválba,
- a bokortanyák név szerint, egyesével történő bekapcsolása is célszerű,
- rendezvény kint, a bokortanyák területén, körutazás lehetősége,
- az időzítés kérdése (május és szeptember közepe, szombaton a rendezvények).

A turizmusfejlesztés lehetséges irányai

A 20. ábrán összegeztem a bokortanyák területének turisztikai szuprasturktúráját és a turizmusban érintett bokortanyákat. Ebből is jól látszik, hogy az alapok már megvannak, lenne mire építeni a turizmusfejlesztés terén.

- A térségbe történő utazásoknak nem a fő motivációja a bokortanya, de szívesen megnéznének, egy körutazással, főleg ha van rendezvény.
- Komplex turisztikai terméket igényelnek a vendégek, tehát rendezvényre és szállásra is szükség van valamely bokortanyán.
- Nagy és színvonalas szállás hiányzik. Minősített, védjeggyel ellátott szállás szükségé.
- Rendezvény más turisztikai termékkel együtt történő csomagba szervezése a legsikeresebb vonzóerő.
- Nyíregyháza rendezvényei exportálják magukat a bokortanyák területére. Az egynapos rendezvény alatt minden korosztály számára élvezetes és tartalmas programokat kínálni.
- A tanyák lakosságának is szüksége van a fesztiválokra. Népünnep, de turisztikai rendezvény.

Várhatóan nem az összes bokortanya, hanem jó esetben a tanyák negyede képes majd a turizmusból prosperálni. Más területen történt kutatásom is alátámasztja ezt: az aprófalvas Szatmár-Bereg turizmusát és területfejlesztését vizsgálva kiderült (PhD disszertáció 2008.), hogy a falvak negyede (a 79 település 23%-a) képes arra, hogy a turizmus eszközeivel fejlődjön. Abban az időben majdnem minden település beleírta fejlesztési dokumentumaiba, hogy az idegenforgalom fellendítésével javítják településük helyzetét, azonban ténylegesen erre csak egy részük képes.

Néhány konkrét javaslat:

- A nyitott porták rendszere, érdekeltté téve a gazdákat. A portákon az ott élők mindennapi életébe nyerhet betekintést a látogató, miközben a bokortanyák hagyományos vendégszeretete is megnyilvánul. Olyan portáknak is be lehet kapcsolódni, ahol nem lehet munkálkodni, azonban vásárolni lehet a helyi termékekből. Az érdeklődők betekintheznek a telek-tulajdonosok portáira. Jól működik már ez több helyen az országban (például: Baranya falusi turizmusában, az Őrségi Hetedhét ország rendezvényen, vagy egy-egy napon a szigetmonostori Piros Lábak napon).

- Ökotanyák, ökoporták. Az ökológiai gazdálkodást bemutató turisztikai kínálat feltételeit megteremteni.
- Tírpák fesztivál valamelyik bokortanyán, körutazás lehetőségével, többnapos programkínálattal. A városközponti rendezvény mellett, azzal egy időben kint a tanyákon is megvalósítani valamely programot, a városközpontból lovas-kocsis, buszos kiszállítással is. Név szerint (sátranként, csapatonként) megjelenni néhány bokortanyának.
- Elérhetővé tenni a bokortanyákat a városi információs irodákban. Konkrét útvonal ismertetésével, kiszállítási, vendéglátói, nyitott porta ajánlattal, bokortanya csomag megvalósításával.
- Bokortanya út létrehozása, a városközpontból kiindulva, jól elhelyezett információs táblákkal. Hasonlóan egy bokortanya tanösvény kiépítéséhez.
- Bokortanya csomag kialakítása a város kínálatában.
- Rendhagyó bokortanya-néző séta. Ez egyenlőre városi rendezvény lehetne, a múzeum rendezvényéhez hasonlóan. (Minden út a Jósza András Múzeumba vezet: Rendhagyó városnéző séta Nyíregyházán.)
- Az etnikai gyökerek hozzájárulnak a kapcsolatok fenntartásához (szlovák múlt, lakosságcsere), melynek napjainkban turisztikai vonzata is van.
- Egy nagy attrakcióval, egy komoly projekttel, ehhez megfelelő marketinggel ideirányítani a figyelmet, a fenntarthatóság szempontját is figyelembe véve.

Kapcsolat Nyíregyházával, az anyavárossal

A tanyákat és a várost egyre több szál köti össze. A munkahely, iskoláztatás mellett a szabadidő eltöltésébe a kint élők is ugyanúgy bekapcsolódnak, mint a belterületen lakók. A mindennapos kapcsolat így létfeltétel, a napi használatú intézmények is hiányoznak a bokortanyákról. Az ingázás fordítva is érvényes: agrár- és egyéb vállalkozásokba, egyházi intézményekbe járnak ki a dolgozók.

Az Integrált Városfejlesztési Stratégia keretében lehatárolt, a város ökológiai rendszerében fontos szerepet játszó bokortanyás övezet jelenlegi kiterjedése 221 km², ez a város teljes közigazgatási területének 80%-a, a népességnek 8%-a él ebben a városrészben. A 21. ábrán jól látszik, hogy a város nem különíti el a külterületeken belül az eredeti bokortanyák területét. A jelenlegi városgazdálkodási, -fejlesztési és szociális ellátásokat ötvöző lehatárolás indokolja a külterületek ilyen formán való egységes kezelését.

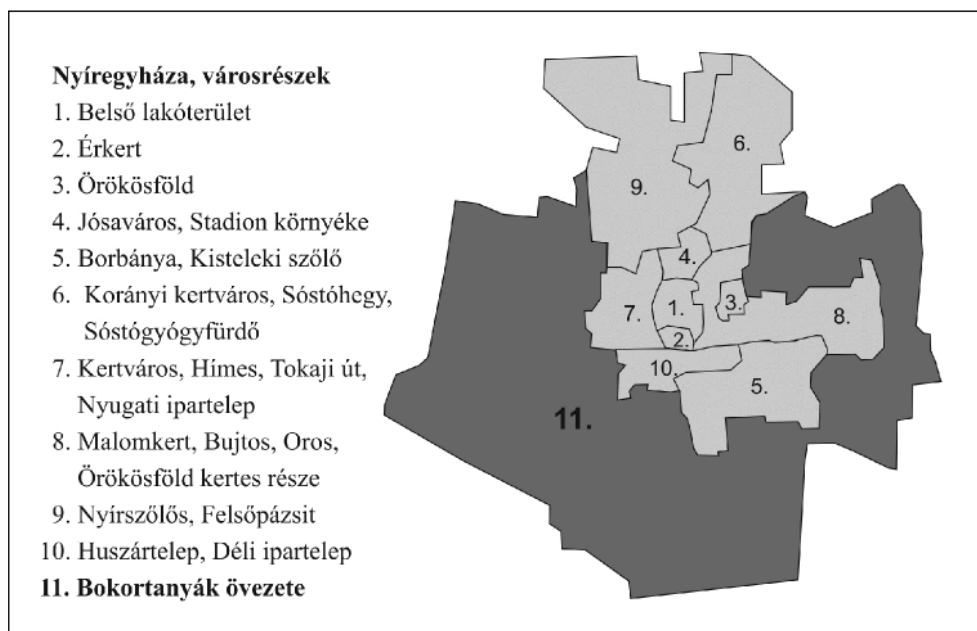
A munkahellyel rendelkezők 2/3-a dolgozik Nyíregyházán, esetleg Nagycserkeszen, Nyírtelken. Az oktatási intézmények mellett az egészségügyi intézményeket is Nyíregyházán találni.

A mezőgazdaságból élők létfeltétele a piac, ahova rendszeresen járnak be a szerdai és szombati napokon. Fontolgatták már vásár indítását Vajdabokorban, de nem találták célszerűnek, hiszen az árucsera a sok városi és a kevesebb falusi ember között működik. Megemlítenéd, hogy a nyíregyházi állatvásár vonzáskörzete túlnyúlik a megyén.

Nyíregyháza nyugati határában elterülő Kertváros kiépülésére a közeli bokortanyák, Salamon és Szélsőbokor is kölcsönösen hatottak egymásra, Nagy alapterületű családi házak, és sorházak szomszédságában találjuk ma a régi portákat például a Szélsőbokori úton.

Akik nem tudják felkeresni a várost, a szükséges teendőket két éve a falugondnokkal intéztethetik el. Ez kezdetben nehezen valósult meg, mivel Nyíregyháza megyei jogú város, így a minisztérium nem biztosított számára falugondnoki státuszt, a lokálpatriótáknak több évi munkába került, míg ezt a

lehetőséget sikerült megteremteni, megértetni az illetékesekkel Nyíregyháza speciális helyzetét. A tanyagondnoki szolgálat ma már általános, több tanyagondnok látja el mikrobuszokkal a bokortanyákat. Hiányosságok most is adódnak, öt-hat fő tudná megfelelően ellátni a kérelmeket. Ahová nem megy be a menetrend szerinti busz, hetente egyszer igény szerint a piacra, a városba szállítja az embereket.

21 ábra. A nyíregyházi városrészek térképe
a fejlesztési stratégiában megfogalmazott terveknek megfelelően
Forrás: Nyíregyháza Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája

A város településfejlesztési elképzelései:

Nyíregyháza város a hosszútávú településfejlesztési koncepciója magába foglalja az épített környezet fejlesztése és védelme operatív programot, mely a minőségi életkörülmények biztosítását is tartalmazza. Célja „a város és a városkörnyék fejlesztése az egyes területek sajátosságainak, hagyományos települési-táji jellegzetességeinek megőrzésével, továbbfejlesztésével”. A város településszerkezeti és szabályozási tervében meghatározásra kerültek a külterületi lakott helyek fejlesztési kategóriái, az ezekre vonatkozó építési előírások. A város részben besorolta a bokortanyákat is.

A város településszerkezeti és szabályozási tervében meghatározásra kerültek a külterületi lakott helyek fejlesztési kategóriái, az ezekre vonatkozó építési előírások. Nyíregyháza településszerkezeti tervlapján ezek is láthatóak (lásd mellékletben). A nyíregyházi külterületi lakott helyek az alábbi kategóriákba tartoznak:

- I. *Falusias jellegű településrészek:* Szélsőbokor, Vargabokor, Jánosbokor, Rozsrét-bokor, Újtelekbokor, Salamonbokor
- II. *Településszerkezetben elfoglalt új helyzetük miatt gazdaságfejlesztésre kijelölt településrészek:* Zomboribokor, Szabadságbokor
- III. *Üdülési fejlesztésre kijelölt településrészek támogatása*
- IV. *Műemléki védelemre kijelölt településrészek:* Róka-, Sulyánbokor
- V. *Mezőgazdasági nagytelkes településrészek:* Mandabokor I., II., Alsóbadur-, Füzes-, Mátyás-, Antal-, Gerhát-, Mohos-, Bálint-, Nádas-, Bedő-, István-, Polyák-, Benkő-, Kazár-, Szeles-, Csernyik-, Kordován-, Kovács-, Debrő-, Felsőbadur-, Lóczibokor.

A bokortanyákra is vonatkozó fejlesztések a város dokumentumaiban:

- A bokortanyák megközelíthetőségének javítása,
- Egészséges ivóvíz biztosítása a város teljes közigazgatási területén,
- A szennyvízhálózat bővítése a gazdaságosan el nem látható területeken a helyi közműpótlók kiépítése,
- Szakképzetlen felnőttek segítése, szakképzettség szerzése,
- A bokortanyák karakteres elemeinek megőrzése,
- A bokortanyák sajátos szerepének megfelelő differenciált fejlesztése,
- Komplex munkaerő-piaci modellek kialakítása a romák, a halmozottan hátrányos helyzetűek, a munkanélküliek célcsoportjai részére,
- Szociális gazdaság típusú projektek,
- A hátrányos helyzetű csoportok felé irányuló tolerancia erősítése,
- Az egészségügyi prevenció széleskörű elterjesztése.

A Szlovák Kisebbségi Önkormányzat működése

Nyíregyházán a Nemzetiségek Háza (a vasútállomás közelében) ad helyet hat helyi kisebbségi önkormányzat testületének és kínál egységes működési lehetőséget. A város és a szlovák kisebbségi önkormányzat együttműködésének is köszönhető, hogy fejlődik a bokortanyák helyzete.

Együttműködve a Szociális Gondozási Központtal, a Családsegítő Szolgálatlal, az Evangélikus Egyházzal és a falugondnokkal bármilyen területen felmerülő problémát igyekeznek megoldani. A tanyagondnoki szolgálat ki-

építésében is tevékenyen részt vettek, közösen pályázaton nyertek mikrobuszt, ezt maximálisan ki is használják. Fontos tevékenységük a Tanyabokori Polgárőrség Szervezet. Népfőiskolai rendezvényeken belül aktuális gazdasági, politikai előadásokat szerveznek. Rendezvényeiket vegyes korosztály látogatja, de fiatalok kevesen vannak.

6. kép. A Városalapítók szobra Nyíregyháza belvárosában

Gróf Károlyi Ferenc átadja a megbízó okiratot a betelepítés levezénylésére Petrikovics Jánosnak. Állíttatta a város az újratelepítés 250. évfordulójára, 2003-ban. A városban sokáig nem volt konkrét helye a megemlékezésnek, napjainkra ez a szobor közkedvelet alkotássá vált.

Utcanevek kialakítása, házszámozás megváltoztatása:

A Nyíregyháza Építési Iroda kezdeményezésére 2009-ben hozott határozatot a város közgyűlése öt bokortanyán az utcanevek kialakításáról, házszámozás megváltoztatásáról. Ezt a telekkönyvezés egyértelműsítése tette szükségessé, ezáltal a tanyák esetleges növekedésével járó problémákat megelőzzék. Mandabokorban, Vajdabokorban és Rozsréton több utcánév is található, ott már rég természetesnek veszi a lakosság. Legutóbb három tanyán neveztek el új utcákat: Benkőbokor: Bojtár utca, Rókabokorban Aranyeső utca, Gerhátbokorban: Csűr utca, Kaptár utca, Patics utca, Pitvar utca, Szilke utca, Vályog utca, Gémeskút utca.

22. ábra. Benkőbokor helyrajzi térképe. A Bojtár utca elnevezés is látható rajta.

Fejlesztési források felhasználása a bokortanyákon

A Nemzeti Tanyafejlesztési Program a legismertebb pályázati forma, amely a lakosság aktivitására alapozva hozzájárul a tanyák fejlesztéséhez. A Vidékfejlesztési Minisztérium 2014-ben negyedjére írta ki ezt a pályázatot. 2013-ig a bokortanyákat érintő legjelentősebb projekt a tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése kategóriában valósult meg. Egy alapítvány pályázott sikeresen, mely elsősorban a város déli és keleti külterületeit látja el. Tanyagazdaságok fejlesztése kategóriában három fő, tanyagazdaságok indító támogatásában két fő részesült, egy-két millió forintos támogatással. A legismertebb fejlesztés ebből a programból a Nyíregyháza-Kertvárosi helyi piac létrehozása, amely a bokortanyai termelők és a városi lakosok közötti árucserét segíti. A város nyugati bekötőútjánál található egykori laktanya területén, jól rendezett körülmények között valósul meg, szezonálisan, szombatonként működik a piac. A nyíregyházi nagy-piacon is rendszeresen árulnak tirpák asszonyok házi tejtermékeket, kacsát, pulykát, stb.

Pályázati forrásokból valósult meg a közlekedés fejlesztése, és a legutóbbi nagy infrastrukturális előrelépés, a szennyvízcsatorák kiépítése is.

Az Európai Unió egyik célja a vidéki jellegű térségek helyzetbe hozása és versenyképességének növelése. Ehhez a Vidékfejlesztési Operatív Program és az adott térség Regionális Operatív Programjának finanszírozási forrásait használhatják fel. Ez a nyíregyházi városvezetés számára jó lehetőséget adhat a külterületi tanyás térség felzárkóztatásához.

Az 5. táblázatban összesítve láthatóak a bokortanyákon eddig megvalósult Európai Unió forrásból történt fejlesztések. A 18 uniós forrásból, 13 helyszínen, mintegy 223 000 000 Ft értékben valósultak meg az elképzelések. A legnagyobb és leginkább fejlődő településrészek, Rozsrétbokor és Mandabokor magasan élen jár a projektek számában és a megvalósult beruházások összköltségében. A *Térképtér* nyilvános adatbázisa szerint Rozsrétbokorban kilenc, Mandabokorban öt elkészült pályázat valósult meg, ezek főként telephely

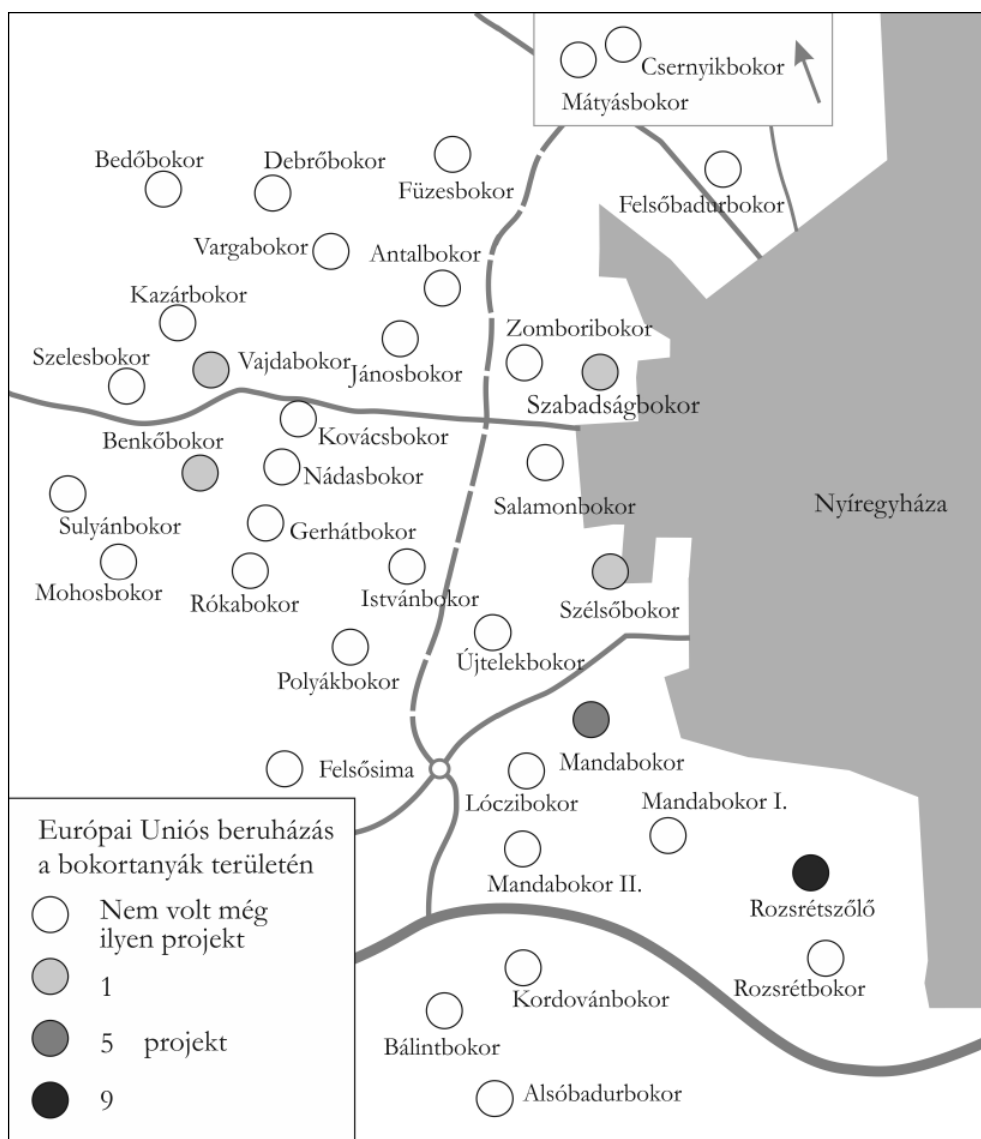
fejlesztési projektek. A képet árnyalja, hogy a pályázatok jellemzően négy-öt kedvezményezetthez kapcsolódnak, nagyrészt helyi szinten, helyi lakosok számára teremtenek munkahelyet.

Bokortanya neve	Kedvezményezett neve	Térképtér kategória	Elnyert támogatási összeg	Támogatási arány, %
Szélsőbokor	AMBRUS-AUTÓHÁZ KFT	Foglalkoztatás	8 054 086	100
Rozsrétbokor	CENTRÁL GOLD KFT	Vállalkozásfejlesztés	10 000 000	43
Rozsrétbokor	NEV-ÚT KFT.	Vállalkozásfejlesztés	18 805 459	50
Rozsrétbokor	Francia Autóbontó	Vállalkozásfejlesztés	10 000 000	27
Mandabokor	GOF HUNGARY KFT.	Vállalkozásfejlesztés	10 000 000	50
Rozsrétbokor	KARAKTER95 Építő KFT	Közvetett kapcsolat	9 521 416	100
Mandabokor	Nyhi Evang.Egyház	Közvetett kapcsolat	47 184 356	67
Mandabokor	SZURO-TRADE KFT.	Közvetett kapcsolat	27 049 303	100
Szabadságbokor	FO-TA Gold KFT.	Közvetett kapcsolat	1 041 890	100
Benkőbokor	NyhKertvárosi Evang.Egyh	Közvetett kapcsolat	6 072 403	90
Vajdabokor	RutinSoft Számtech Kft.	Közvetett kapcsolat	5 412 000	80
Mandabokor	GARAI FEST-SZIG KFT	NFT I. + ÚMFT + ÚSZT	13 855 575	100
Mandabokor	Fészek Szociális Szöv.	NFT I. + ÚMFT + ÚSZT	14 966 600	100
Rozsrétbokor	Nevelős J. egyéni vállalk	NFT I. + ÚMFT + ÚSZT	1 000 000	50
Rozsrétbokor	Nevelős J. egyéni vállalk	NFT I. + ÚMFT + ÚSZT	1 000 000	50
Rozsrétbokor	SA-RO2001 Biztonsági Bt	NFT I. + ÚMFT + ÚSZT	1 008 750	30
Rozsrétbokor	KARAKTER95 Építő KFT.	NFT I. + ÚMFT + ÚSZT	25 000 000	39
Rozsrétbokor	Nevelős J. egyéni vállalk	NFT I. + ÚMFT + ÚSZT	12 950 000	35
Összesen			222 921 838	

5. táblázat A bokortanyákon megvalósult Európai Uniói forrásból történt fejlesztések,
Forrás: Nagy Zsuzsa gyűjtése

További bokortanyák még nem tudtak elég hatékonyan bekapcsolódni a fejlesztési források lehívásába. Ennek okai Nagy Zsuzsa végzős egyetemi hallgató (Debreceni Egyetem, 2014) vizsgálatai alapján a következők:

- a városvezetés nem fordít elég figyelmet ezekre a területekre, a pályázói kedv erősítésére,
- a bokortanyák a város szélén találhatóak, ezért bizonyos vállalkozások számára kedvezőtlenek a helyi feltételek a megtelepedéshez,
- több bokortanyán megfigyelhető öregedő korszerkezet, a fiatalok nem akarnak a tanyákon élni, a város vonzóbb részeibe költöznek emellett a lakosság nagy része középiskolai végzettséggel rendelkezik,
- nincsen olyan szervezet, mely összefogná ezeket a hátrányos helyzetben lévő bokortanyákat, külön-külön pedig túl kicsik, ahhoz, hogy érdemben fejlődni tudjanak.

23. ábra. A bokortanyákban megvalósult Európai Unió fejlesztések térképi ábrázolása.
Térképtér adatbázisa alapján, adatok forrása: Nagy Zsuzsa, DE

Az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség dokumentumai alapján kiderül, hogy az elkövetkező 2014-2020-as tervezési időszakban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye körülbelül 93 milliárd forint uniós forrásra számíthat. A megyei stratégiai program tervezetében olvasható, hogy a bokortanyák

kérdését külön pontként tárgyalják. A Vidékfejlesztési Operatív Programból tervezik a tanyákon végbemenő fejlesztéseket finanszírozni. A tervben nagy figyelmet fordítanak a helyi vállalkozói kedv élénkítésére, ezzel a kis- és középvállalkozások helyzetbe hozására. Ehhez meghatározták az indikátor mutatókat, melyek segítségével számszerűen mérhetőek az intézkedések eredményei. Ezen apró települések jövőjét az itt folytatott mezőgazdasági termelés modernizálásában látják, segítve a helyi gazdákat.

Szabolcs-Szatmár- Bereg megye Stratégiai Programjában (2014-2020) olvasható, hogy a jövőben várható fejlesztési intézkedések a bokortanyás térségben kiemelten kezelendő, dedikált forrással lesznek elérhetőek. Tartalmilag pontosabban az alábbiakat tartalmazzák:

- Infrastruktúrafejlesztés (például hűtőházak),
- A város minőségi helyi élelmiszerrel való ellátásába intenzívebben bekapcsolni a bokortanyákon gaszdálkodókat,
- Sajátos, komplex turisztikai fejlesztése.

A jövőbeni fejlesztésekhez szükséges meghatározott indikátorok:

- Fejlesztéssel érintett infrastruktúra nagysága
- Támogatott együttműködésekben résztvevő termelők száma
- Támogatásban részesülő vállalkozások száma
- Eredményindikátor: támogatással érintett vállalkozások által teremtett új munkahelyek száma.

A fejlesztési források felhasználásával ösztönözni kellene azokat is, akik szívesen gazdálkodnak (a bokortanyákban sokan), valahogy ne menjen el a kedvük ettől. A tirpákság hagyományosan földművelő, szorgos nép és a tanyákra kitelepülő nem tirpák ősökkel rendelkező lakosság nagy része is gazdálkodna. A fő probléma, hogy nem tudják megfelelően értékesíteni az árut, akár állattartással, akár gabona- vagy gyümölcs-, zöldségtermeléssel (pl.: dohánnyal, dinnyével, fóliázással) foglalkoznak. Ez azonban nem a tanyák hatásköre, magyar agrárpolitikai probléma.

Az evangélikus egyház jelenlegi tevékenysége

A tirpákságot a nyelvük és a vallásuk tartotta össze az ideérkezésük óta. Önerőből építették meg 1786-ban az evangélikus nagytemplomot, mely sokáig a város legnagyobb temploma volt. Műemlék épület, 2000 ülőhelyes, háromhajós templom, amely helyet ad városi rendezvényeknek, koncerteknek. Köré csoportosulnak egyházi, oktatási és kulturális intézmények: evangélikus általános iskola és gimnázium működik itt. A templom építésének 225 éves jubileuma alkalmából jelent meg a *Kövekbe épített hitvallás* című szép kötet, mely nemcsak a templom történetét, hanem az egyházközség életét is bemutatja. Emellett öt kistemplom várja az evangélikus gyülekezetet.

1754-ben mintegy 2500 ember élt Nyíregyházán, ebből kb. 400-500 lehetett az őslakosok száma. A betelepülőkkel az evangélikusok aránya ekkor elérte a 80%-ot, ma ez a szám a tizede. 1848-ig maradt meg ez a jelentős többség. 1790-ben még a lakosság 80%-át, 1833-ban a 17-18 ezer lakosnak 75%-át tüntetik fel az adóösszeírások evangélikusként. Ma a város vallási összetételéből jól kitűnik, hogy jelenleg az evangélikusok aránya nagyon alacsony (7%) (6. táblázat). A legnagyobb változások a vallás területén is a XIX. századi asszimiláció, a háborúk okozta változások, a vegyes házasságok nagy száma és a szocializmus időszakában történtek, ismert okok miatt. A vallási összetétel ma már bokortanyákon élők körében is vegyes, az evangélikusok aránya hozzávetőlegesen 60-70 %.

A bokortanyák két egyházközségbe tartoznak: a központi (nagytemplomi) és a kertvárosi gyülekezetbe. A nyugatra eső városrészt és tizenhat tanya-bokrot, valamint szórványait a Nyíregyháza-Kertvárosi Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház látja, mely 1992-ben önállósult a nyíregyházi gyülekezetből.

Vallás, felekezet szerint	arányok %
római katolikus	21,0%
református	16,4%
görög katolikus	10,6%
evangélikus	7,0%
izraelita	0,1%
egyéb vallási közösség, felekezet	1,8%
vallási közösséghez nem tartozik	14,6%
nem kívánt válaszolni, nincs válasz	28,5%

6. táblázat. Nyíregyháza lakóinak vallási összetétele 2011. KSH adatai szerint

Ennek a gyülekezetnek a létszáma megközelíti a 2.500-at. Központi istentiszteleti helye a Bolyia téri közösségi ház, az egykori iskolaépület. Ezenkívül Vajda- Benkő- Salamon- és Rókabokorban is van rendszeresen istentisztelet.

A gyülekezet tevékenysége ma már összetett. 1996-ban kezdte meg működését az egyház szeretetintézménye, amely Joób Olivér egykori nyíregyházi lelkész nevét viseli. A nagytiszteletű úr 1968-ig szolgálata a tanyasiakat, politikai okokból távozott. Fő tevékenysége mellett családi istentiszteletekkel, „konferenciákkal” építette és tartotta egybe a bokortanyák közösségét. Születésének 100. évfordulója alkalmából vették fel a nevét.

Először a visszakapott iskolaépületben, Benkőbokorban szociális étkeztetést nyújtó konyha kezdte meg működését. Az intézmény 2003. esztendőben nagyarányú bővítésen ment keresztül, szélesebbé vált a tevékenysége. A Gondozó és Rehabilitációs Szeretetintézmény 2003. augusztus 1-jétől ellátási szerződés keretében Nyíregyháza Kertváros, valamint 27 bokortanyán (közel 10.000 fő) látja el a szociális alapellátásokat. A szakszerű gondozás és ápolás mellett, igyekeznek hozzájárulni ellátottjaink lelki egészségének fenntartásához. Szolgálati ágak: tanyagondnoki szolgálat, szociális étkeztetés, házi segítségnyújtás, családsegítés, idősek nappali ellátása.

A tanyagondnoki szolgálat és a szociális étkeztetés központja Benkőbokorban található (7. kép). A tanyagondnoki szolgáltatás célja a külterületi vagy egyéb belterületi, valamint a tanyasi lakott helyek intézményhiányából eredő hátrányainak enyhítése, az alapvető szükségletek kielégítését segítő szolgáltatásokhoz, közszolgáltatáshoz, valamint egyes alapellátásokhoz való hozzájutás biztosítása, továbbá az egyéni, közösségi szintű szükségletek teljesítésének segítése. Intézményük 2 tanyagondnoki körzetet lát el. Feladatai:

- Közreműködik az étkeztetésben, a házi segítségnyújtásban, a közösségi és szociális információk szolgáltatásában.

- Az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás biztosítása, így a házi-orvosi rendelésre szállítás, az egyéb egészségügyi intézménybe szállítás, a gyógyszerkiváltás és a gyógyászati segédeszközkhöz való hozzájutás biztosítása.
- Segíti a közösségi, művelődési, sport és szabadidős tevékenységekhez való hozzáférést. Segítséget nyújt hivatalos ügyek intézésében.

7. kép. Nyíregyháza-Kertvárosi Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház szociális intézménye a Joób Olivér Szeretetintézmény Benkőbokri központja.
A jegenyefákat már kivágták.

Az étkeztetés keretében azoknak a szociálisan rászorultaknak a napi egyszeri meleg étkeztetéséről gondoskodnak, akik azt önmaguknak, illetve önmaguknak és eltartottaik részére tartósan vagy átmeneti jelleggel nem képesek biztosítani. Intézményük 550 adagos főző konyhát üzemeltet, jelenleg 420 ellátottról gondoskodnak.

Az egyházközség aktív, rendezvények sorát szervezik, pályázatokat valósítanak meg, intenzív gyülekezeti életet élnek. Baba-mama körtől a nyugdíjasklubbig minden korosztály számára változatos gyülekezeti alkalmakat tartanak.

Mandabokorban az új evangélikus, többfunkciós közösségi házat 2013. tavaszán vette használatba a gyülekezet, Fabiny Tamás püspök szentelte fel. A közösségi épület udvarán lévő új haranglábat az idén nyaron szentelték fel, családi nap keretében. A Rozsrétszőlői gyülekezet is ünnepelt, 2014-ben 20 éve, hogy önálló egyházkerületté vált.

Civil szervezetek tevékenysége a tanyákon

Bokortanyák Lakosságáért Egyesület

A bokortanyák újjáélesztését megcélzó szándékok eredményeként Gyebrószki János vezetésével tizennégy alapító taggal 2002-ben megalakították a Bokortanyák Lakosságáért Egyesületet. Az egyesület főképpen a tirpák hagyományok megőrzését, az itt élő hátrányos helyzetű emberek megsegítése, az infrastrukturális adottságokat megcélzó szándék kinyilvánítása, valamint mindezen tevékenységek megszervezését, koordinálását és elvégzését tűzte ki célul.

8. kép. Az egyesület logója

Évente tartanak kisebbségi találkozót. Tirpák kulturális hagyományok alapján, de a területen élő más kisebbségekkel együtt tartanak össze. A falusi turizmus keretein belül szervezik a tanyák bemutatását az idelátogatók számára. Útvonalat jelöltek ki, amelyen lovas fogattal visszik végig a turistákat. Útközben több helyen megállnak és egy-egy régi tanyát, illetve állattartással foglalkozó családot látogatnak meg.

Az egyesület eredményei a szociális tevékenységben, a hátrányos helyzetűek segítésében is látszanak. Nagy hangsúlyt fektetnek a külterületek környezetvédelmére, az illegális szemétkerakó helyek feltárására, a parlagfű terjedésének visszaszorítására a szemét kommandóval, polgárőrökkel közösen igyekszünk eleget tenni.

Rendezvényen bemutatjuk a tirpák tanyavilág jellegzetességeit. Magán-személy épülete felajánlásaként új Postát alakítottak ki Rozsrét központjában. A népdalkör és néptánc csoport helyi és országos bemutatkozással visszik helybe a „tirpákság” kultúráját az érdeklődők számára.

A Lovas-szakosztály (50 lovas) tanyaturizmus és a hagyományok ápolásával lehetővé válik a táj és környezet megismerése és megismertetése a látogatókkal. Fogathajtó versenyeket szerveznek a szabadságbokori Bihari-

tanyán. A Városnapi rendezvények szervezésében lebonyolításában aktívan részt vesznek. Tizenöt szervezettel van együttműködési megállapodásunk, melyre a mai társadalmi helyzetben szükség van.

Az egyesület tevékenysége során 2014 júliusában újra Tirpák Napot rendeztek Mandabokorban. Az eseményre nemcsak a helyi tanyavilágból, de a Felvidékről és az ország különböző pontjaiból is érkeztek vendégek.

A rendezvény célja az volt, hogy a tirpák emberek találkozzanak, felelevenítsék hagyományaikat, szokásaikat. Dr. Bodnár Zsuzsanna néprajzos (Sóstói Falumúzeum) előadást tartott a tirpákok szokásairól, híres gasztro-nómiájáról és viseletükről. A népi hagyományok tirpák emberek segítségével is megelevenedtek. A Nyíregyházát körülölelő tanyavilág 80-85%-a még napjainkban is tirpák nemzetiségű, ezért is fontos, hogy ezek az emberek találkozzanak egymással. A résztvevők lovaskocsival járták be a tanyákat és emlékeztek a régi szokásokra, emberekre.

Az egyesületet alapítók szándéka szerint az emberek összefogásával és tenni akarással a jövőben tovább fejleszthetik a bokortanyákat. Együttműködnek a Generációk Mandabokri Szociális és Kulturális Egyesülettel. Jelenleg Tirpák szobor létrehozását kezdeményezik a városközpontban. Szlogenükben is megfogalmazták: Ápoljuk a bokortanyák múltját, dolgozunk annak jelenén, tervezzük jövőjét.

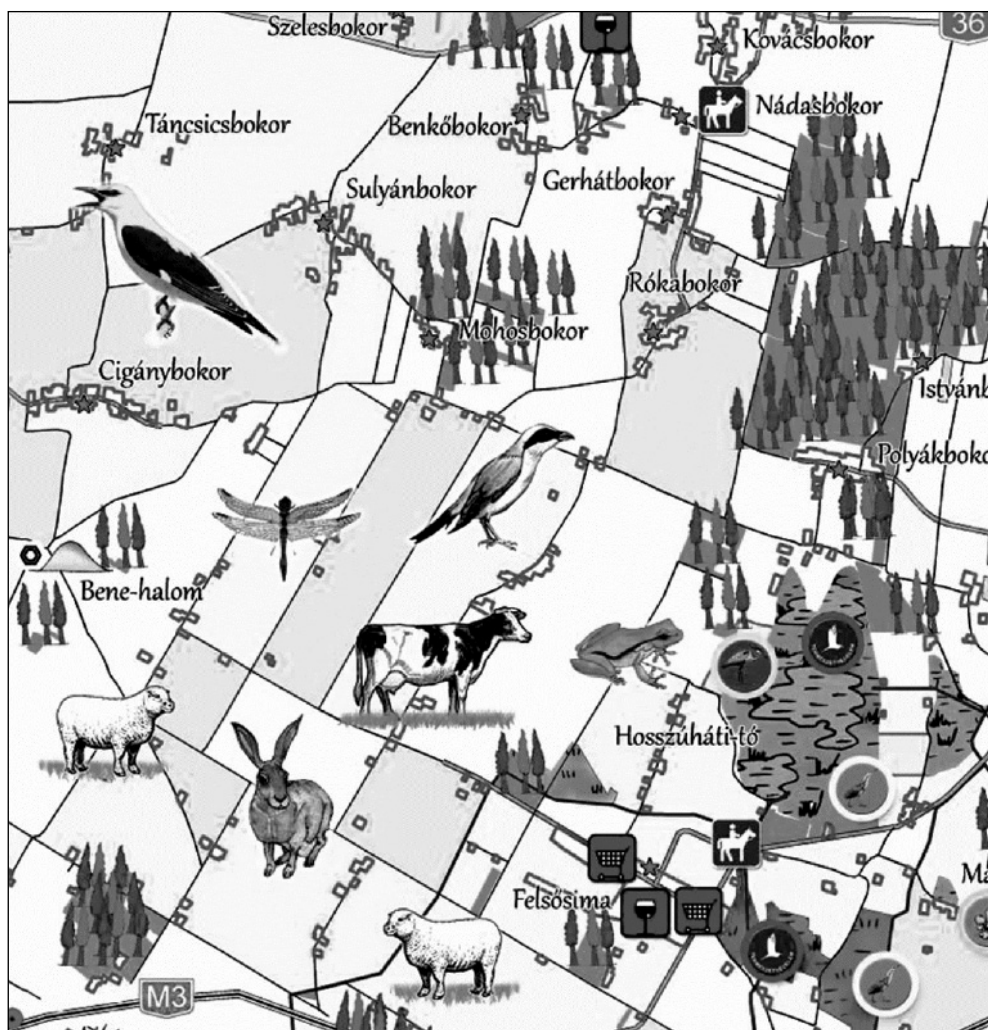
Nyíregyházi Kosár Közösség

Független civil kezdeményezés, célja, hogy segítse a helyi termelők és fogyasztók közötti kapcsolatot, ezáltal növelje a helyben előállított élelmiszerek fogyasztását. Nem a bokortanyákhoz kapcsolódik, de segíti az ott élők munkáját. Ez egy közösség a termelő és vevő által az egészséges táplálkozásért, a környezet védelemért és a helyi gazdaság növekedéséért. Ebbe a formába is egyre több tanyáról kapcsolódnak be (Újtelek-, Sulyán-, Mohos-, Salamon-, Manda-, Bedőbokor) kínálják kisállataikat, késztermékeiket, szezonális zöldség- és gyümölcstermékeiket.

E-Misszió Természet és Környezetvédelmi Egyesület

Több tevékenysége is jelentős a területen. A *Barátságos Bokortanyák* kiadvány bemutatja a terület természeti értékeit és a természeti értékkel összehangolt gazdálkodást. A füzethez tartozó térkép részletesen, szemléletesen ismerteti a természeti értékeket is. Bálintbokorban lévő tanyájukon bekapcsolódtak a tanyapedagógiai program: mezőgazdálkodási gyakorlat a magyar iskolai ok-

tatásban részébe. A gyerekek és a pedagógusok szerint jelentős haszonnal járt a tanyán eltöltött idő. A Móra Ferenc Általános Iskola mellett az Evangélikus Általános Iskola egy alsós osztálya is részt vett a programban. A Waldorf Iskola is tevékenykedik a tanyán. Az iskolák szeretnék, ha folytatódna ez a gyakorlat.

24. ábra Fedezzük fel a bokortanyáka! Látványtérkép, részlet.

Kiadó E-Misszió Egyesület, szerk: Szigetvári Cs. 2011.

Összehasonlítás alföldi tanyákkal és aprófalvakkal

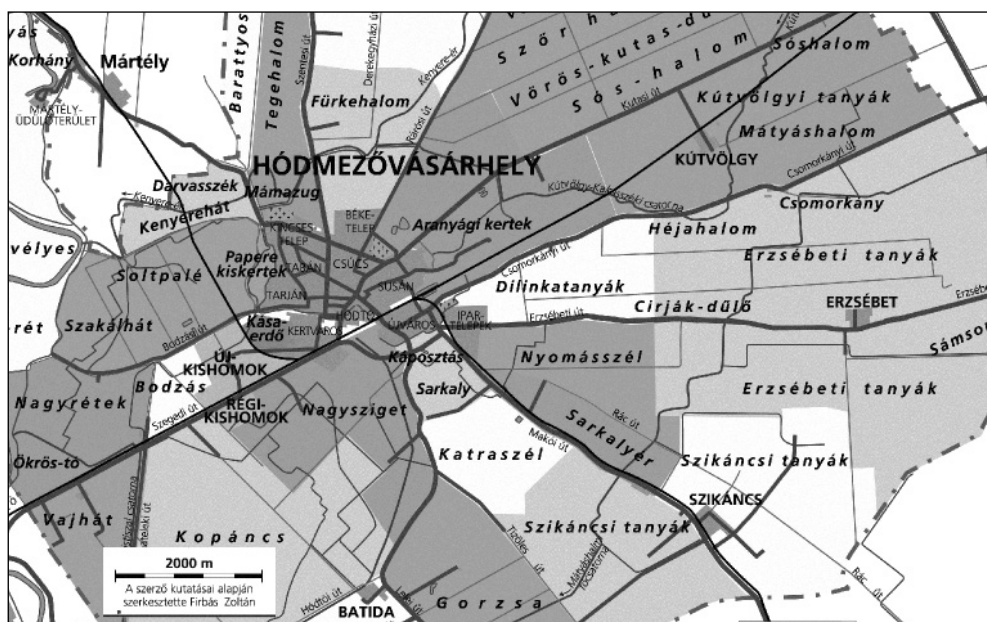
XXI. század elején van-e létjogosultsága az egészen kevés lakosságot számláló falvaknak/tanyaközpontoknak/bokortanyáknak – tehetjük fel ezt alapkérdésként. A válaszunak erre igen, és a hasonlóságok és különbségek feltárása ennek a területfejlesztését is segítheti.

Napjaink minden településtípusát jellemző differenciálódás nyomai természetesen meglátszanak az aprófalvas és tanyás térségekben is. A kiemelkedő, fejlődő törpe és aprófalvak, a tanyák külső képe, szociológiai sajátosságai, idegenforgalomban megmutatkozó híruk hasonlóak más településtípusokhoz. Az elsorvadó települések problémái is hasonlóak.

Ez a fejezet azt szolgálja, hogy egyáltalán összehasonlítható-e a bokortanya a hagyományos alföldi tanyákkal vagy inkább az aprófalvakkal? Közös kutatásokat végeztünk és még szeretnénk folytatni Gálné Dr. Horváth Ildikó kutatóval (Németh László Gimnázium, Hódmezővásárhely).

A Hódmezővásárhely környéki tanyák (25. ábra) és külterületi kis települések, tanyaközpontok (Batida, Erzsébet, Kútvölgy, Szikáncs) jellemzőit összevetve, továbbá a települési folyamatokat elemezve kiderül, hogy a városhoz való kötődés tekintetében megegyező képet mutatnak.

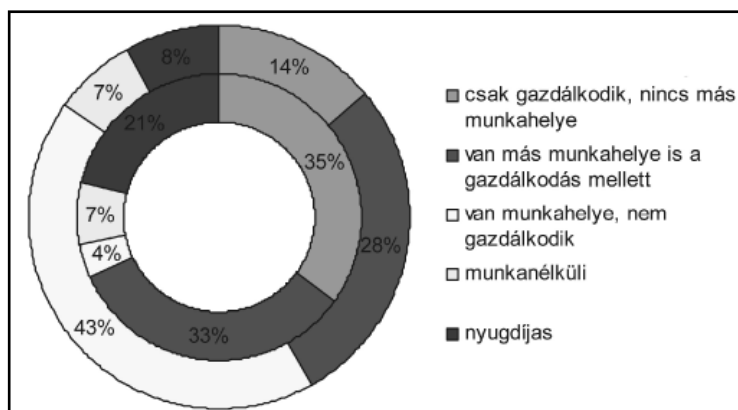
A mindennapokban, a közigazgatás, a kultúra, oktatás terén a két településforma között azonosak a kapcsolódási pontok. A tanyák és külterületi kistelepülések éppúgy elválaszthatatlan Hódmezővásárhelytől, mint a tanyabokrok Nyíregyházától. A megélhetési lehetőségek a tanyavilágban és egykori tanyaközpontokban változnak. Ez Hódmezővásárhelyen jobban szembeötlő, mint a bokortanyákon. A gazdálkodók arányát mutatja a 26. ábra, a lakosság többségének ott van munkahelye és nem gazdálkodik, míg a tanyákon a gazdálkodás munkahely mellett is nagyobb mértékben jellemző. A gazdálkodás, a munkahely és a munkahely melletti gazdálkodás lehetséges formái közül, hogy melyiket tudja választani a népesség az összetett jelenség, nemcsak a a tanyán élők hozzáállásából, hanem a gazdasági környezettől is nagy mértékben függ.

25. ábra. Hódmezővásárhely környéki tanyák.
Szerkesztette: Gálné Horváth Ildikó, Firtás Zoltán

A város kontra tanya kérdésben az infrastruktúra az egyik meghatározó elem. A városias elemek megjelenése a tanyákon, külterületi kistelepüléseken lehetővé teszik, hogy kitáruljon a világ a lakosság számára. Az információk elérhetőbbé válása által a külterületi élettér és a város közti szubjektív távolságérzet csökkenthető. A tanyán lakók kevésbé érzik magukat elzártnak a világtól, mint a szorosabb közösségben élő tanyaközpontok lakói. Lakók nagy többsége szereti lakóhelyét, nem jelent számára nagy problémát a várostól többé-kevésbé távoli lét (Gálné Horváth Ildikó, 2014.).

Az aprófalvakra is hasonlítanak a nagyobb bokortanyák. A magasabb lakosságszámú tanyák népességszáma eléri az apró és törpefalvak lakónépességét. Magyarországon jelenleg 1098 aprófalva, azaz 500 főnél kisebb állandó lakosságú település található, összesen 285 ezres népességgel. A tanyákon élők száma az ország népességének 2%-a, (az Alföldön ez az arány 6,2 %), tehát közel 200 ezer fő (7. táblázat), mindösszesen már számottevő népesség. Különleges településtípusok, világunk racionális gazdasági és politikai helyzetében egyre nehezebb a sorsuk, azonban az elmúlt évtizedben több pozitív változás figyelhető meg, hosszútávon élni akarás jellemzi őket.

26. ábra. A gazdálkodók aránya. Megélhetési lehetőségek a tanyavilágban (belső kör) és egykori tanyaközpontokban (külső kör). Szerkesztette: Gálné Horváth Ildikó

	1985	1998	2010
Aprófaluak száma	866	986	1 098
Aprófaluakban élők száma	254 656	276 348	285 519
Aprófaluakban élők aránya az ország népességéből	2,4%	2,6%	2,8%

7. táblázat. Az aprófaluakban és a tanyákon élők száma és aránya

Forrás: KSH, Laki 2011, saját kiegészítéssel

A 7. táblázatból kitűnik, hogy Magyarországon az elmúlt harminc évben az aprófaluak és tanyák száma és népessége folyamatosan nő, annak ellenére, hogy előtte több évtizeden át a falvakat a „nem fejlesztendő települések” kategóriájába sorolták. A rendszerváltás után megkésve, de lassan modernizálódtak, megújultak ezen településtípusok is.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye a nagy településszámmal (229) rendelkező megyék sorába tartozik, a szatmár-beregi területekre jellemző a sok kis-település. Aprófaluinak száma viszonylag kevés: 38 település, csak 12 falu népessége 250 fő alatti (a legkisebbek a 8. táblázatban olvashatók). Alsóbadur-, Felsőbadur-, Felsősima, Manda- és Vajdabokor is hasonló lakosságszámú. További nyolc bokortanya lakónépesség száma 100 fő feletti.

A növekvő számú kitelepülő lakosság építési igényeihez igazodva – és a kedvezőbb városfejlesztési gazdaságpolitikai okán – a belterületté nyilvánítottak négy bokortanya (Felsősima, Mandabokor, Vajdabokor, Rozsrétszőlő) falusias jellemzőkkel bír. E térségei Nyíregyháza külterületének tanyás szerkezetüket elveszítve, klasszikus utcai rendezésűek lettek (Kókai S. 2009). A kisebb tanyák egy része azonban megőrizte egykori morfológiai sajátosságait.

Helység	Járás	Lakónépesség fő	Lakások db	Terület ha
Nemesborzova	Fehérgyarmati	81	45	220
Kishódos	Fehérgyarmati	94	35	892
Nagyhódos	Fehérgyarmati	111	83	765
Győröcske	Záhonyi	120	55	208
Komlódtótfalu	Csengeri	122	62	697
Rápolc	Mátészalkai	131	86	321
Garbolc	Fehérgyarmati	150	72	726
Darnó	Fehérgyarmati	160	76	464
Tivadar	Vásárosnaményi	190	87	480
Tiszacsécse	Fehérgyarmati	226	117	482
Gyügye	Fehérgyarmati	233	138	433
Hermánszeg	Fehérgyarmati	247	141	520

8. táblázat. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 250 fő alatti aprófalvai 2010. Forrás: KSH

A népességszám 1990-es évekig történő folyamatos csökkenése megállt. A '70-es és '80-as években a városba történő beköltözés, közigazgatási határon belüli népességmozgás volt a jellemző. A bokortanyákról nagy számban építkeztek a város nyugati, azaz a legközelebbi részén fekvő Ságvári-kertvárosban, ahogyan akkor nevezték. A dél-keleti részéről pedig szintén a városszéli Kistelekiszlő kertvárosi területre irányult az áttelepülés. Ezekben a kertvárosokban lehetőség volt kisebb zártkerti művelésre, önellátásra, baromfiudvar, esetleg kisházú sertés tartására. A '90-es években a külterületeken egy stagnáló időszak következett, amikor az időskorúak halálozási arányát nagyjából pótolta a nehéz anyagi, vagy szociális helyzetű családok kiköltözése. A 2000-es évektől több tanyabokorban új, modern családi házak jelentek meg.

Az elmúlt évek ismert kérdései, hogy érdemes-e itt önálló iskolát vagy postát fenntartani. Erre a kvantitatív kutatások aligha adhatnak választ, ugyanakkor a témában készült esettanulmányok legtöbbször azt fogalmazza meg, hogy ezeknek az intézményeknek a település számára szimbolikus jelentősége van. Pedagógusok, igazgatók, fenntartók, szülők és szakemberek érvelnek amellett, hogy ha ezt gazdasági vagy más számokkal alátámasztható érvek nem indokolják, akkor is fenn kell tartani az iskolát.

Az aprófalvak kisiskoláit is nehéz megtartani. Legfeljebb 20 fős iskola fenntartására képesek, a legtöbb esetben tagintézményi formában. 2008 őszén a magyarországi kistelepüléseken összesen 109 legfeljebb húsz fővel működő iskola volt, és ezekben összesen 1698 diák tanult. Kényszerűségből osztatlan

vagy részben osztott tanítási formát választanak, hiszen a kis létszám miatt nem tudnak több tanulócsoporthat működtetni. Az ennél nagyobb létszámú tagintézmények közül is sok összevont osztályokkal működik (*Laki Tné, 2011*). Ezeknek az iskoláknak a száma feltehetően 200–300 között van, ami még mindig túl kevés ahhoz, hogy róluk pedagógiai diskurzus alakuljon ki, ugyanakkor néhány ezer gyermek oktatása eléggé komoly kérdés ahhoz, hogy szakmai szempontból ne hagyassák figyelmen kívül.

A népesebb bokortanyákra és a tanyaközpontokra jellemzőek az aprófalvak sajátosságai (összevont osztályok, falu/tanyagondnokok, szociális szolgáltatások jelentősége, pályázati nehézségeik, civil szerveződések kis száma, stb). Napjainkban, amikor önkormányzatokat vonnak össze, körjegyzőségeket állítanak fel, nem valószínű, hogy ezen településtípusok önállóvá váljanak. Nem is céljuk nagy valószínűséggel, hacsak valamilyen „fenntartói” okból nem kényszerülnének rá. A javuló infrastruktúrának köszönhetően a belvárosoktól eltérő, de ahhoz közel eső, kényelmes, kellemes lakókörnyezetet igénylők szándéka megvalósulhat: városi lakosként kellemes természeti környezetben élhetnek. Tehát jobb helyzetben vannak az tanyaközpontokban (külterületi kistelepülésekben), bokortanyákon élők, mint a megyeközpontoktól, kistérségi /kisvárosi központoktól távol eső aprófalvas térségek. A város által kínált lakó-, munkahely-, szolgáltatási és rekreációs funkciókat könnyen használhatják. Autóval, gyakran tömegközlekedéssel gyorsan, jól megközelíthetőek.

Az aprófalvak népességmegtartó képességének állapota, változásai, irányai, illetve javításának lehetőségei címmel beszámoló készült 2011-ben Székely György vezetésével, elsősorban az ELTE-n dolgozó szakemberek közreműködésével. A tanulmány tanulságai ráillenek a tanyaközpontokra és a nagyobb bokortanyákra is. Javasataik lényege – amelyek pozitív hatással lehetnek az aprófalvak virulenciájára, valamint társadalmi táptalajukra – hogy egyszerre két irányból, normatív támogatással és pályázati lehetőségekkel kell segíteni életüket.

A társadalomfejlesztés fő elemei egyrészt az aprófalvakon belüli (a családok, emberek egymás közötti), az aprófalvak kistérségeken belüli, valamint a szomszédos aprófalvas kistérségek egymás közötti együttműködés fejlesztését, másrészt az aprófalvak belső és egymás közötti legtágabb értelemben vett infrastrukturális fejlesztését célozzák meg. Ennek megfelelően néhány lehetséges fejlesztési irány: az önkormányzati feladatellátás minél magasabb szintű megoldása, egy olyan speciális program kidolgozása, amelynek célja megszüntetni a már oly sokszor felemlített „zsákfalu” állapotot, (termé-

szetesen elsősorban ott, ahol az érintett település nem tiltakozik ez ellen), javasolt használni az oktatási intézményekben jelenlévő szakmai felkészültséget, civil szerveződések alakulása, életképességét elősegítése, munkahelyteremtésre ösztönző programok, szociális szolgáltatásainak fejlesztése (Székely Gy. 2011). Ehhez hasonlóan mind központi normatív forrásokból, mind pályázati technikával lehet elősegíteni a bokortanyák társadalomfejlesztési programját is.

A szuburbanizáció jellemzői a nyíregyházi településeggyüttesben

A rendszerváltást követő sokféle változás egyike a népesség lakhatási igényeinek, anyagi helyzetéhez mérten való megváltozása. 1990 óta Nyíregyháza város központi belterületi népessége csökkent, a külső övezeti és az úgynevezett egyéb belterületeken nőtt a népességszám (9. táblázat). A szuburbanizáció napjainkban is folytatódik.

Városrész neve	Népességszám			Lakások száma		
	1990	2001	2009	1990	2001	2009
Központi-belterület	90 132	91 463	88 782	31 451	35 133	40 793
Nyírszőlős	3 285	3 672	4 038	1 014	1 206	1 350
Oros	5 749	6 538	7 500	2 043	2 430	2 893
Rozsrétszőlő	917	1069	1102	301	326	359
Sóstógyógyfürdő	1 282	1 519	1 875	785	909	1 103
Sóstóhegy	4 228	4 683	4 912	1 297	1 561	1 703
Felsőpázsit	1 512	1 644	1 655	512	551	559
Bokortanyák- külsőterületek	7 047	8 207	7 968	1 915	1 958	1 987
Nyíregyháza összesen	114 152	118 795	117 832	39 318	44 074	50 747

9. táblázat. Nyíregyháza városrészeinek népesség- és lakásszám változása
1990-2009. Forrás: KSH adatbázisa, Helyiségnévtár

A munkalehetőségek helye is nagy változásokon megy át. Nyíregyháza vonzáskörzetéhez szorosabban kapcsolódó 22 község aktív keresőinek (17000 fő) 50%-a 2001-ben nem Nyíregyházán jutott munkához. Az általunk vizsgált települések ingázóinak (8300 fő) 83%-a Nyíregyházára járt, melyek között jelentős differenciák figyelhetők meg. Az ingázókból a Nyíregyházára bejárók aránya Kálmánházán (95%) és Nagycserkeszen (94%) volt a legmagasabb (Kókai S. 2012). E két település és Nyíregyháza nyugati, délnyugati

határa által lefedett területen egyértelmű erős gyakori bejárás figyelhető meg az anyaváros irányába. A két adat jól mutatja, hogy bár 1952-ben létrehozták a „kiemelt tanyaközpontokat”, hosszútávon megmaradt a hagyományos erős kötődés a városhoz.

A munkahelyi adatok mellett az oktatási intézményekbe bejárók magas száma (Nagycserkesz 122, Kálmánháza 121, emellett Apagy 114, Napkor 279, Sényő 82 tanuló) szoros és sokoldalú kapcsolatrendszerrel feltételez, s áttételesen utal a szuburbanizációs folyamatok jelenlétére.

A városon belüli szuburbán városrészek és külső szuburbiák közötti kapcsolat is szoros. A Nyíregyházáról történő kiköltözések fokozódása miatt (2000-2004 között 1375 fős vándorlási veszteséggel rendelkezett a város) számottevő vándorlási nyereség alakult ki a környező településeken (pl. 2000-2004 között több mint 5%-os vándorlási nyeresége volt Nyírpazornynak és Nyírtúrának), (Kókai S. 2012). Ekkor indultak be jelentősebb építkezések a bokortanyákon is. Pontos statisztikai adataink nincsenek erre vonatkozólag, hiszen egy településen belüli mozgásról van szó, de ha belenézünk a lakhatási engedélyek kiadásnak dátumaiba, és körbekérdezzük a tanyákat, hasonló kép rajzolódik meg. Természetesen az általános építkezési kedv és a hitelkonstrukciók elérhetősége is növelte ezt.

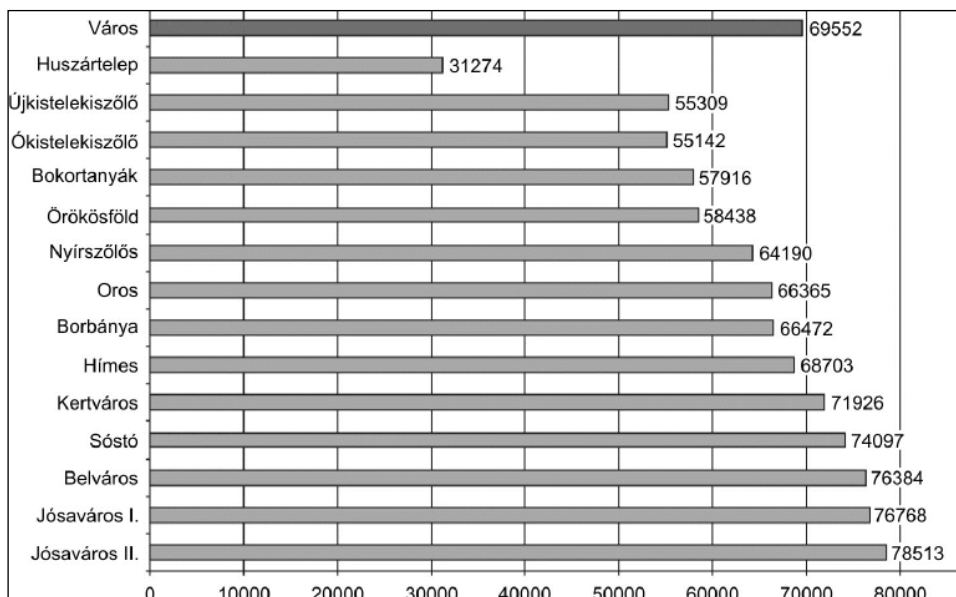
Az épített lakások arányát tekintve 1990-2004 között Nyíregyháza és Nyírpazony 2004. évi lakásállományának 18-18%-a épült, Nyírtúra esetén 16%-a, míg Nagycserkesz 7%, Kálmánháza 7,5% ettől jóval elmaradt. Ennek oka lehet, hogy e két község közelsége és szoros kapcsolata a várossal nem tette lehetővé, hogy „új területeknek” minősüljenek ebből a szempontból. Nagycserkesz és Kálmánháza egyelőre kimarad a szuburbanizációs folyamatok zöméből. Nyíregyháza tényleges határai – melyeken kívül kell keresni a szuburbiáját – ugyanis jóval szűkebbek, mint a közigazgatási határai.

A szuburbanizációs folyamatok vizsgálatánál nem lehet figyelmen kívül hagyni a település-morfológiai sajátosságokat sem. Nyíregyháza sajátos morfológiájú város, mivel a központi belterületen kívül nemcsak a külterületek, hanem az ún. egyéb belterületek is megtalálhatóak, közülük kettő: Nyírszőlős és Oros 1973, ill. 1978 előtt önálló községi életet élt. A központi belterületen élők száma mintegy 90 ezer fő, a külterületen kb. 9 ezren élnek, az egyéb belterületen élők száma 18 ezer fő, ebből a két egykori faluban majdnem 10 ezren laknak.

Azok a bokortanyák, amelyek közlekedésföldrajzilag frekventált helyen fekszenek, falusias településsé alakulnak, alvófalú jelleget vettek fel, kiépült az alapinfrastruktúra, üzletek, hivatalok jelentek meg, népességszámuk nő,

a lakófunkció mellett vállalkozások indultak és emellett a hétvégi házas hasznosítás is megfigyelhető (pl. Benkőbokor, Sulyánbokor). Nyíregyháza területfelhasználási karakterére jellemző vonás a kiterjedt tanyavilág, mely az említett két településrésszel együtt „lassítja” és „módosítja” a szuburbanizációt (Pristyák E. 2003).

A népesség mobilitás városon belüli megismerését szolgálta a 2008-ban végrehajtott háztartáspanel vizsgálat Nyíregyházán. Fontos volt az a kérdés, amelyben a lakóhely változtatás területi jellegzetességére keresték választ (Szoboszlai K.–Takács P. 2011). Az adatokból az látszik, hogy a lakónépesség mozgása városon belül erőteljes (77%), és csupán a költözők egynegyede érkezett Nyíregyházától távolabbi településről.

27. ábra. A háztartások egy főre jutó jövedelmeinek eloszlása a város egyes körzeteiben (jövedelmi átlagok, forintban). Forrás: Szoboszlai K. – Takács P. 2011

A városrészek közötti differenciákat tekintve a korstruktúra és a jövedelmi egyenlőtlenségek mutatói a szuburbanizáció vonatkozásában is rendkívül tanulságosak (27 ábra.). Megállapítható, hogy a szuburbanizáció által az 1990-es években leginkább érintett városrészek (Oros, Nyírszőlős, Sóstó) lakói jövedelmek tekintetében a középosztályhoz tartoznak, míg az elmúlt évtizedben újjászülető városrészekbe (Ó- és Újkistelekiszőlő) inkább kevésbé tehetősek költöztek ki. A bokortanyák övezet is ide tartozik.

A vizsgálatok azt mutatják, hogy a nyíregyházi szuburbia egyértelműen kiterjed a városhoz korábban közigazgatásilag hozzákapcsolt egykori önálló településekre (Nyírszőlős, Oros, Sóstóhegy), valamint azokra a településrészekre, ahol új városrészek születtek (Sóstógyógyfürdő, Ó- és Újkistelekiszőlős, a bokortanyák egy része). Magába foglalja az önálló közigazgatású Nyírtelek, Nyírpazony és Kótaj településeket is, de nem terjed ki Nagycserkeszre, Kálmánházára, Bujra, Nyírturára, Sényőre és Apagyra, még akkor sem, ha a települések néhány vizsgált mutató tekintetében megfelelnek a kritériumoknak. A Nyíregyházát körülvéő településgyűrű túlságosan távolinak bizonyult a szuburbanizációs folyamat vonatkozásában, így a városhoz közelebb – nagyrészt annak igazgatási határain belül, nagy területű város lévén – alakult ki az a szuburbia, mely szervesen kapcsolódik a város magterületéhez.

A szuburbanizáció olyan kihívást jelentett a város gazdaságára, társadalmára és kapcsolatrendszerére, amelyekre viharos gyorságú válaszokat kellett volna adnia a várospolitikának. Nyíregyháza népességszáma, központi funkciógazdagsága, térszervező ereje tükrözi növekedését, napjainkig biztosítva a társadalmi-gazdasági fejlődés lehetőségét. A XXI. századi dinamizmus legfőbb forrását az a stabil hinterland (a mi megyénk, Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megye egy része) alkotja, amely a város kiemelkedő közlekedés-földrajzi helyzetéből fakadóan szilárdan táplálja gazdaságát és társadalmát.

A bokortanyák differenciálódása, következtetések

A bokortanyák fennmaradása és fenntartása nem lehet kétséges. A múlt, a hagyomány ereje, a tanyai életmód szeretete mellett a gazdasági viszonyok és a családi gazdálkodás jelentősége is élteti őket. A bokrok infrastruktúrájának javulásával a belvárostól eltérő, de kényelmes lakókörnyezetet igénylők számdéka megvalósulhat: városi lakosként kellemes természeti környezetben élhetnek. A bokortanyák funkciója részben megváltozott, a kint élők életmódja nagy eltéréseket mutat, differenciálódtak a tanyák, sorsukat sok tényező alakítja, előregező és megújuló tanyákkal is találkozunk.

Az általános feltételek mellett egyedi és időszakos tényezők is befolyásolják a tanyák sorsát (például közlekedési pályák, ipartelepek építése, egy-egy projekt, vállalkozásfejlesztés, egy-egy tehetősebb család jelenléte). Összetett kérdés, hogy mi alapján dől el a továbbélés iránya. A szubjektív megítélés mellett a megfelelő összehasonlítási alappal is rendelkezünk szükség. Egy távolról érkező utazónak egységesnek is tűnhet a bokortanyák képe, de akik mélyebben megnézik az egyes tanyákat, megláthatják a kisebb és nagyobb különbségeket. Fejlett agglomerációban lévő, településközelit külterülethez képest lemaradás figyelhető meg, azonban az alföldi tanyás térségek között utazgatva Nyíregyháza tanyái a fejlett és fejlődő tényezőkkel illethezőek. Szigetszerű gazdag „rancheket” az Alföldön mindenhol találunk, de a bokortanyák esetében az együttes továbbélés a szembeűnő.

A tanyák zöme – ha funkcióváltással is – megmarad. A tanyák egy része megőrizte egykori morfológiai sajátosságait. Kialakulóban van a viszközaköltözés iránti igény. A természeti környezet és a gazdasági kényszer hatására a középosztály szívesen építene házat szülei tanyáján, vagy legalább rendbehozva a tanyát, szeretné használni. A tájhasználat szempontjából lényeges változás állt be a mező- és erdőgazdasági területek arányában és minőségében. Ezek figyelembevételével az általános rendezési terv is a tanyabokrok tartós fennmaradásával, revitalizációjával számol.

Kutatásaim alapján négy alaptípusba sorolom a bokortanyákat: túlfejlett, fejlődő, stagnáló és sorvadó bokortanya (28-29. ábra). Elrendeződésük változatos, az azonban kirajzolódik, hogy a város közelsége, a fő közlekedési utak és az infrastruktúra fejlettsége meghatározó a tanyák fejlődésében.

A bokortanyák fejlettségi alaptípusai a 2014. évi állapotok alapján:

1. Túlfejlett bokortanyák

Napjainkban falvakra emlékeztető elrendezéssel, egy-két meghatározó utcával, falusias településrészekkel, további várható gazdasági fejlődéssel rendelkező egykori bokortanyák. A régebben belterületté nyilvánított és a várossal egybeforrt tanyákra jellemző ma ez a falusias külső. A városi munkahelyhez és szolgáltatásokhoz könnyen elérhető a távolság, az ingatlanárak lehetővé teszik a saját kertes családi otthon megteremtését. Ha valaha önálló közigazgatási egységgé válna egy bokortanya, azaz önálló önkormányzattal szeretne rendelkezni, az várhatóan ezekből a bokrokból kerülne ki. Adottságaik az alvófalvakra jellemzőek, emiatt is történik itt megújulás.

Hat tanyára jellemző a falusias megjelenés: Felsősima, Mandabokor, Rozsrétszőlő, Vajdabokor, Felsőbadurbokor, Salamonbokor.

2. Fejlődő bokortanyák

Hosszútávú lakosságmegtartó ereje és fejlődési lehetősége van a tanyák negyedének. A jelentősebb agrártermelés mellett itt is megmarad az a tendencia, hogy hétvégi házként, vagy zártkerti földművelést folytatva él tovább a tanyasi ház. Egy részük idegenforgalmi alapokkal rendelkező tanya. Róka- és Sulyánbokor védetté nyilvánítása remélhetőleg eredményes lesz. A bokortanyák turisztikai funkcióját erősíti, és a város ezzel az elmaradás pótlásával önmagának is tartozott. Néhol a rekreáció lesz meghatározó. A gazdálkodás mellett a szabadidős és a falusi turizmus segítségével olyan eddig kihasználatlan erőforrások aktivizálására van lehetőség, amelyek segítségével kiegészítő jövedelmek keletkeznek.

Tizenkét tanyát a fejlődő területek közé lehet sorolni: Antalbokor, Benkőbokor, Gerhátbokor, Kovácsbokor, Nádasbokor, Mandabokor I., II., Róka-bokor, Sulyánbokor, Szabadságbokor, Vargabokor, Zomboribokor.

3. Stagnáló bokortanyák

Továbblépési lehetősége van azoknak a bokortanyák is, ahol az infrastrukturális ellátottság nem teljes, de az alapinfrastruktúra lehetővé teszi a XXI.

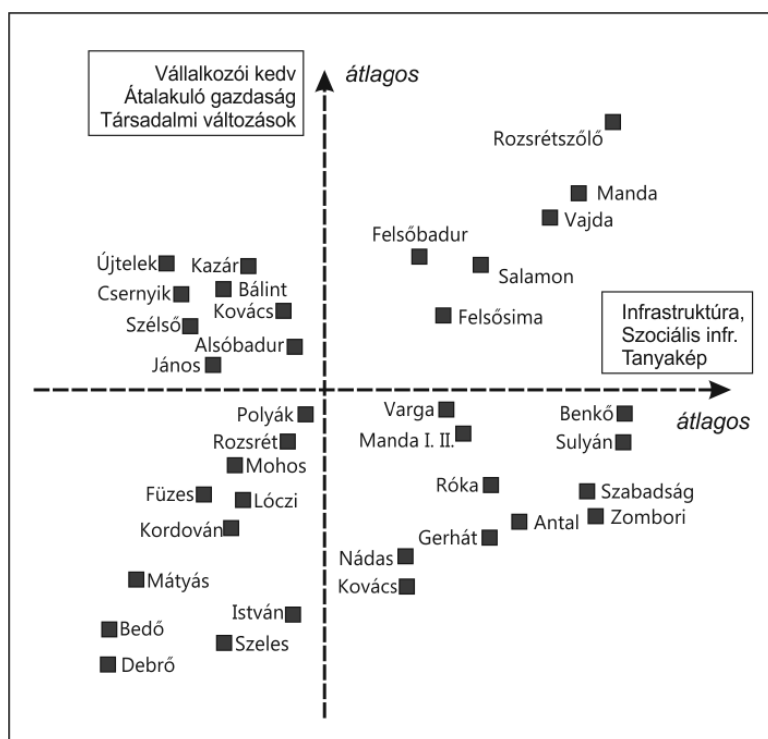
századi életformát. A megközelíthetőségnek van a nagyobb jelentősége. Jellemző az idős lakónépség nagy aránya, de egy-egy fiatal család is jelen van a tanyákon. Mezőgazdasági nagytelkes településrészek többnyire.

Nyolc bokortanyát sorolok ide: Alsóbadurbokor, Bálintbokor, Csernyikbokor, Jánosbokor, Kazárbokor, Kovácsbokor, Szélsőbokor, Újtelekbokor.

4. Sorvadó bokortanyák

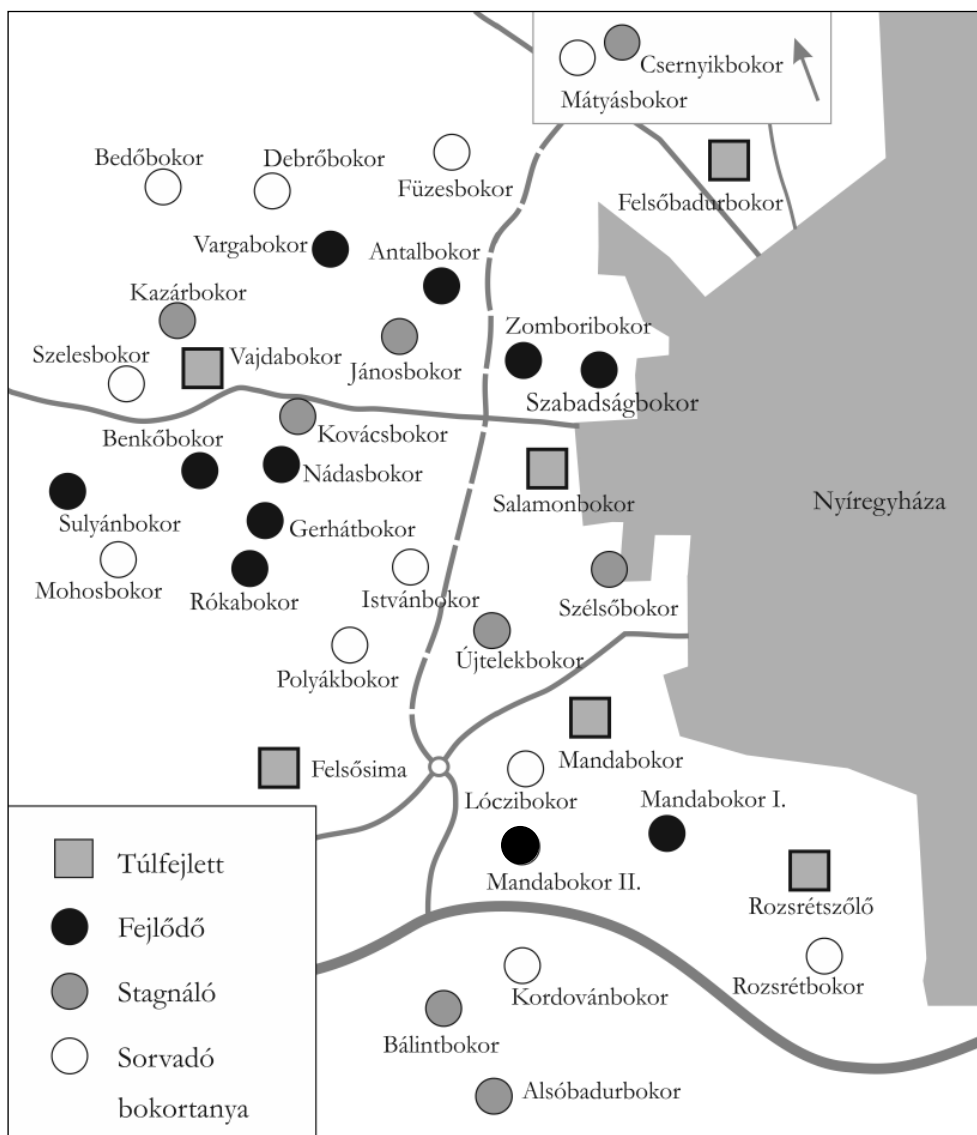
A bokortanyák egy része revitalizálódik, egy részük azonban a leépülés irányába halad. Egy-egy porta, egyedi családi ház vagy vállalkozói fejlesztés itt is tapasztalható, de a tanyakép napjainkban nem mutat előrelépést. Megmaradási lehetőségük adott, természetesen megváltozhat, fordulatot is vehet a fejlődésük.

A tanyák negyedén az elmúlt évtizedben összességében nem történt jelentős fejlődés: Bedőbokor, Debrőbokor, Füzesbokor, Istvánbokor, Kordovánbokor, Lóczi bokor, Mandabokor II, Mátyásbokor, Mohosbokor, Polyákbokor, Rozsrétbokor, Szelesbokor.

28. ábra. A bokortanyák fejlettségi állapota

Természetesen átfedések, eltérések adódnak, továbbá a lakásállomány, településszerkezet pontosabb vizsgálatával és az új népszámlálási adatokkal ez a besorolás módosulhat. Egy alapos szociálgeográfiai felmérés is szükséges a népesség tényleges összetételének a megállapításához.

29. ábra. A kiemelkedő és sorvadó bokortanyák.

A 2011. évi népszámlálási adatok alapján Magyarország népességének 2%-a él tanyán, az Alföldön ez az arány 6,2%. Nyíregyháza népességének 4,5%-a, továbbá Nagycserkesz, Nyírtelek és Kálmánháza külterületén is élnek bokortanyákon, összesen mintegy 8500 fő. A tanyákon élők összességében nem számottevő népesség, de különleges településtípus, remélhetőleg a pozitív változások erősödnek. A településeken jellemző differenciálódás nyomai meglátszanak ma a tanyás térségekben is. A bokortanyákon a kötelező és igény szerinti önkormányzati fejlesztések mellett a civil szervezetek is foglalkoznak az előrelépés segítésével, fejlesztési lehetőségek kihasználásával, „népszerűsítésével”.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió (2005) 6. pontjában megfogalmazott: Rurális, vidékies térségek területileg integrált fejlesztésének prioritásai között szerepel: a) a természeti és kulturális táji értékekben gazdag területeken a helyi értékek és erőforrások fenntartható hasznosítása; b) a tanyás térségek revitalizálása. Ez akkor válhatott volna tényleges területfejlesztéssé, ha a támogatási rendszerben és a pályázatok révén lényegesen nagyobb arányban jelenik meg. A várható lehetőségek elé optimistábban tekintek, hiszen mára a társadalom megítélése is megváltozott a tanyákkal kapcsolatban.

Nyíregyháza az elmúlt évtizedek városfejlesztési tevékenységeként a megyeszékhelyek sorában is markáns helyet foglal el, külterületével is egyre többet törődik minden szempontból. Emellett a lakosság önfenntartó, önmegvalósító gyakorlata szükséges a továbbéléshez, a további fejlődéshez, melyet remélhetőleg a társadalmi és gazdasági környezet lehetővé tesz, ahogyan ezt az elmúlt 260 évben is biztosította.

A bokortanyák általános helyzete tíz pontban összegezve:

1. A tanyabokrok lakosság száma az 1960-as évektől induló és a rendszerváltásig tartó csökkenés helyett mára stagnál. Az alföldi tanyák 30%-os népességfogyásával szemben itt csak 5% körüli volt a csökkenés. Az elmúlt évtizedekben megmaradt az 5000 fő körüli lakosság. Ez a népességszám tartós, várhatóan megmarad hosszútávon is.
2. A bokortanya rendszer Nyíregyháza fontos szuburbanizációs területe. A kiköltözési és elköltözési szándék kezd kiegyenlítődni. A lakosság mobilitására jó példa Sulyánbokor.
3. A bokortanyákon élők kormegosztása újra kedvezőbb korstruktúrát mutat. Idősebb a lakosság mint a városi átlag, de jobb az aprófalvas és alföldi tanyás átlagtól. Fialat gazdálkodók és többgyermekes tehetős családok is élnek itt.

4. Megmarad a tanyák hagyományos feladata is: a város és vonzás-körzetének helyi élelmiszerekkel, friss áruval való ellátása. Sok bokortanyán élő család számára jelent megélhetést és szeretni való életformát az agrárgazdálkodás.
5. „A legtöbb tanyabokor külseje meglepi a látogatót” írta Beluszky Pál 1968-ban, ami ma is aktuális. Szépen rendezett tanyaközökkel, portákkal találkozunk. Az elpusztuló épületek környékét is többnyire rendbetartják. A városhoz tartozást jelzik a buszfordulók, a szelektív hulladékgyűjtők, stb.
6. Negatív folyamatként elsősorban a tanyai iskolák megszűnését említem. Az egykori iskolaépületek többnyire az evangélikus egyház fenntartása alatt, rendben találhatóak. A nagyobbak közösségi házként működnek.
7. Az elkerülhetetlen társadalmi rétegzettség, jelentős anyagi különbségek itt egymás melletti portákon jelenik meg, a városi lakóövezetekkel szemben, mely feszültség forrása lehetne.
8. Az egykori zárt közösségek nyitottabbá váltak, válnak. Régóta itt élő tirpákok és új lakosok együtt élnek. Az innováció itt is általában az idegenektől származik. Új megélhetési lehetőséget (például virágkeresetet, turizmust) nem az előregedő tirpákok, hanem a területben lehetőséget érző vállalkozók, és többnyire a korábban elköltözött családok következő visszatelepülő generációi hoznak a bokortanyákra.
9. Sajnos nincsen olyan szervezet, mely teljesen összefogná a bokortanyákat. Külön-külön túl kicsik, ahhoz, hogy önerőből érdemben fejlődni tudjanak. A működő civil szervezetek néhány tanyabokor területén meghatározó, de súlyuk összességében nem elegendő. Kellene hozzá a kisebbségi önkormányzat, a politikai szándék. A városi rendezvények nemcsak az identitástudatban hoznak pozitív változást.
10. Nyíregyháza lakossága kevésbé ismeri a bokortanyák világát. Megítélésük több szempontból változhat még, ebben meghatározó az, hogy a város vezetése hogyan viszonyul a tanyákhoz.

A bokortanyák élete a hagyományos földműveléssel, állattenyésztéssel és határ-használattal szorosan összefüggő eredeti rendtől eltávolodott. Változott az életmód is. Azok a tanyák, amelyek a főútvonalak közvetlen közelében helyezkednek el, falusias településsé alakulnak. A jó közlekedési lehetőségek miatt az emberek a városba járnak dolgozni. Kiépült az alapinfrastruktúra, üzletek, hivatalok jelennek meg. Ezzel egyidőben ellentétes folyamatok is

jelen vannak: tanyasi iskolák megszűnése, a régi közintézményi épületeket az egyház igyekszik hasznosítani, például a benkőbokri iskolában működő egyházi intézmény. A városhoz közel eső helyeken kialakult telekosztási rend nem alkalmas gazdálkodásra. Alvófalú jelleget vesz fel. A legtöbb tanya részben vagy egészében megőrizte gazdasági szerepét. Az életképes, fejlődésnek induló tanyákon, kevés helyen találunk elhagyott portákat, hétvégi házas hasznosítás is sok helyen megfigyelhető.

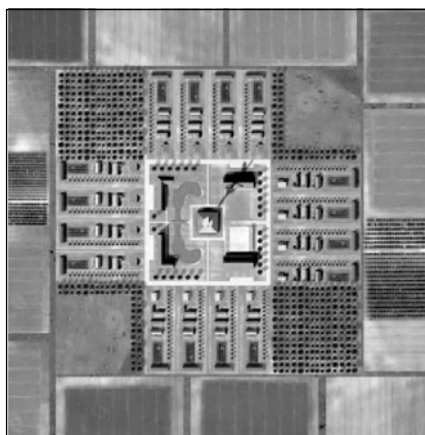
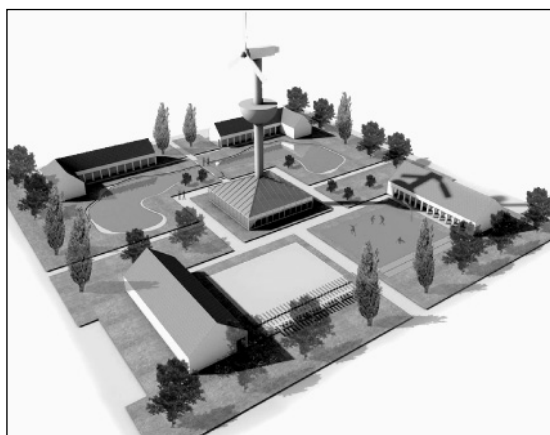
A tanyabokrok egyéni karaktere, a közlekedési lehetőségek, a tanyák közötti hierarchiában elfoglalt helyük határozzák meg létüket. A bokortanyák közötti kapcsolat is befolyásolja az ott lakók és a megtelepedők életminőségét.

A bokortanyák szervesen hozzátartoznak Nyíregyházához, külterületéhez. Egyrészt a hagyomány ereje tartja őket fenn, másrészt ismét jelentőséget kap a mai gazdasági viszonyok között az egyéni vagy családi gazdálkodási mód, és a hagyományos elveken alapuló gazdálkodás modernebb formái. Ezt segíti elő a bokortanyák közművesítése, infrastrukturális fejlesztése, mely döntő jelentőségű. Korunk autóhoz kötött világában a tanyákat megközelítő utak teljes kiépítettsége, a bokron belüli pormentesítés a legalapvetőbb feltétel. A teljes közművesítés pedig záloga, hogy a fiatalság se távolodjék el teljesen. Ha az emberek érzik a bizonyosságot, a biztonságot, nem fognak elvándorolni.

A megszüntetett intézmények újra indítására van igény (vajdabokri óvoda, iskola, benkőbokri rendelő). Ez maga után vonja a szomszédos bokortanya fejlődését is. Szükséges napi használatú intézményhálózat kiépülése, helyi vállalkozók közreműködésével lehetséges. Mint oly sok helyen, itt is a megélhetési lehetőségek a meghatározóak: legyen a tanyához kötődő vállalkozás, legyen elérhető munkahely, és ha amellettsz gazdálkodik a család, az megérje. Hosszútávon ezen szempontok figyelembevételével döntenek majd fiatalabb generációk a bokortanyák fennmaradása vagy elsorvadása mellett.

A jövőkép megrajzolásában bizakodó vagyok. A települési formában rejlő fejlesztési potenciál ragadta meg Bodonyi Csaba DLA, Széchenyi- és Ybl-díjas építész: „Gróf Károlyi Ferenc a meglévő tanyák bábájaként szabad vallás- gyakorlatlással, autonómiával, építési faanyaggal és három éves adómentességgel biztosított „inkubátor”-t a tanyavilág megszületéséhez. S ma a XXI. század – kétségtelen összetettebb viszonyai között – mit tudunk tenni, milyen áldozatot (állami) vállalunk a magyar értékek megőrzéséért, korszerűsítését s új progresszív tanyák megszületéséért?” – teszi fel a kérdést. „Ennek a sa-

játos gazdálkodási és települési formának mi legyen a sorsa és 260 év után milyen üzenete van számunkra, rendelkezik-e olyan megőrzendő értékkel és fejlesztési potenciállal, mely mai cselekvést és jövőképet inspirálhat?” (Bodonyi, 2014.). Egy fejlesztési irány előkészítése már megkezdődött: „A hagyományos régió gazdálkodási célját kell megőrizni, másrészt új bokortanyákat lehet létesíteni korszerű eszközökkel: fenntartható biogazdálkodási és turisztikai övezet lehetőségét kínálja, melynek feltétele az egyes bokortanyák település szintű közös programjainak egyeztetése és korszerűsítése. Az új bokortanyák az állami földek bérleti felosztásának, s a családi gazdálkodás speciális (közösségi) formáinak alternatíváját nyújthatják, életteret adva az önellátásra törekvő önszervező organikus közösségeknek és választható szabad életformának”.

9. kép. XXI. századi korszerű (organikus) tanyabokor tervezett sémája
Bodonyi Csaba tervei alapján. Forrás: XXI. századi korszerű tanyabokor koncepciója

A bokortanyák lakóközösségét a nyelvük és a vallásuk tartotta egybe, a konvergencia, az összetartás a gazdálkodás miatt is jellemző volt. A szocializmus éveiben, elsősorban a települési infrastruktúra változásának köszönhetően, a lakosság egy része fokozatosan elhagyta a tanyákat. Az utóbbi évtizedekben nagymértékű asszimiláció figyelhető meg. Tovább felhasználva a matematika kifejezéseit: a bokortanyák összlakosságát tekintve ma divergencia, szétágazóság, különbözőség tapasztalható. Napjainkban is vannak, akik inkább beköltöznek a városba, és vannak akik építkeznek, vállalkozásokat kezdenek a tanyák területén. Ami azonban közös bennük, a kötődés

a bokrokhoz. A városi-vidéki életforma ötvöződésének pozitívumait napjainkban is sok család tapasztalja. Elsősorban a város közelsége tartja fenn ilyen magas számban ezeket a tanyákat.

Beluszky Pál közel ötven éve végzett kutatása „a tanyabokrok stabilizálódást bizonyítja”. A falusorvasztást, majd a rendszerváltást átvészelve, három évtizedet átívelő adatok és a bokrok ismerete alapján mondhatom: életképesek a bokortanyák. Ezért térségünknek ezt a regionális sajátosságát megőrizve és fejlesztve kötelességünk ápolni, hiszen egyedülállóságuk révén olyan értéket képviselnek, mint a hungarikumok.

ABSTRACT

Viable grouped farmsteads **Development opportunities of grouped farmsteads (bokortanyák)** **around Nyíregyháza, Hungary**

The book focuses on the suburbanization process in grouped farmsteads (bokortanyák) around Nyíregyháza, Hungary. It is a settlement type with morphological characteristics; it is between a hamlet and a dwarf village. The expression is very unique from the linguistic point as well (there are no other examples of this type of settlement in other parts of Hungary). They originally formed from 1753 onwards, and are located west of Nyíregyháza. There were 75 of them and their formation is associated with Count Károlyi. These 'bokors' functioned as a supplementary settlement; they were primarily agricultural in nature. They all contributed to the fact that Nyíregyháza became the centre of the county. During the socialist era the infrastructure was only developed late and to a minimal level, therefore, most of these bokors started to waste away.

However, 15–20 years after the change of the regime in Hungary a revitalisation process emerged. The 'bokors' have since differentiated. As a result of my research I have established three types into which I would put the 36 'bokors' (population 3,500) that at present belong to the 'mother town', Nyíregyháza. These are the following: 1. village type settlement, with one or two streets, 2. hamlets with traditional family and agricultural features, 3. 'bokors' that established a tourist base. The tourist developments have only recently started in the area.

Today, Nyíregyháza and the nearby settlements represent an important field of research in Hungarian settlement geography, since there is no other city in Hungary that would be characterized by so many uncertainties with respect to settlement geographic space division. Our paper focuses on some factors that can illustrate this problem both in functional (e.g. catchment area, agglomeration, etc.) and public administrative (e.g. statistical sub-region, microregion, etc.) terms.

Studies show that the suburbia of Nyíregyháza clearly includes those formerly independent municipalities (Nyírszőlős, Oros, Sóstóhegy) that were administratively attached to the city and those areas of the city where new districts were developed (Sóstógyógyfürdő, Ókistelekiszőlő, Újkistelekiszőlő, and some parts of the settlements around farmlands near Nyíregyháza /Sulyánbokor, Antalbokor etc./). The suburbia also includes the administratively independent municipalities of Nyírtelek, Nyírpazony and Kótaj but it does not include Nagycserkesz, Kálmánháza, Buj, Nyírtura, Sényő and Apagy even though these municipalities meet some of the observed criteria. The ring of settlements around Nyíregyháza proved to be too distant, especially towards west, south and southeast, with respect to suburbanization, therefore the suburbia, which is closely linked to the core area of the city, appeared closer to the city, primarily within the administrative boundaries, since the area of the city is fairly large. According to demographic tendencies and the volume of investments in the built environment some municipalities belonging to the group of settlements around Nyíregyháza have not been affected by mainstream suburbanization, thus they remained rural areas and these municipalities (commuter villages) are not considered to be part of the suburbia.

Our study shows what parallelism can be found among agglomerating, suburbanizing processes and micro-regions and what kind of interrelationship exists among these factors. To what extent can be the delimitations regarded as objective and what kind of peculiarities of the Nyíregyháza suburbia, agglomeration zone and statistical sub-region can be distinguished as compared to each other?

As suburbanization accelerated the city was modernized, its functional, hierarchical position and structural characteristics made it possible to become more and more open in social, economic and cultural terms. Suburbanization impacted the development of surrounding settlements in a diffusive manner and a few aspects of their new interrelationships with Nyíregyháza were examined in some of our previous papers. Our summarizing paper attempts to the effects of agglomerating and suburbanizing processes influence from sparse homesteads (bokortanyák) to small towns.

These facts present such a challenge to the economy, local residents and connections of Nyíregyháza that should have been solved immediately well before. However, the solutions of the local urban policy to the hardly 10-year-long process of suburbanization were not adequate (sometimes through no fault of their own) and the syndrome of 'quickenning time – slowing time' was stronger than ever before.

Description of the bokors and their opportunities in tourism

IN: ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN ORADEA,
Seria GEOGRAFIE, TOM XXIII, Article no. 232108-613
Nr. 2/2013, ISSN 1221-1273, E-ISSN 2065-3409, pp264-272
<http://www.geografie-uoradea.ro/Reviste/Anale/arhiva.2013-2.html>

Abstract: A 'bokortanya' is a special type of settlement, some examples of these can be found west of Nyíregyháza. At the beginning of the 'nought years' we only saw mouldering 'bokors', while today the situation is rather different. During this period the town development strategies, real infrastructural and other improvements and developments contributed to the actual social-economical revitalisation of the 'bokors'.

During the past decades there have been changes. Significant differences emerged among the 'bokors', the dying and outstanding settlements have started to become distinct. The functions of 'bokors' have shifted, and the lifestyle of the inhabitants has changed, therefore these settlements have differentiated. Based on my research I have categorised them.

Visiting 'bokors' as a unique type of settlement can only be of interest for a small group of experts. It is not likely that 'bokors' will appear as a tourist destination themselves; however, it is realistic to assume that they can provide a supplementary programme and accommodation for visits of other purposes. They can provide attraction and services that are a real experience for tourists. Tourism itself does not mean a complex solution for any of the 'bokors' at present; it may, however, provide a supplementary income source for the local population, and also make the landscape/settlements more attractive. They can make the opportunities in a town touristically developing more colourful and unique and Nyíregyháza can help improve them in this process.

Key words: suburbanisation, hamlet, revitalisation, rural tourism

Name	Popul. 2001	Houses 2001 (n.of)	Drinking water s.	Gas supply	Sewage supply	Public trans/bus	Pitched way	Touristic opport.	Shop, pub	Distance from c.
Alsóbadurbokor	271	77	+	+	-	+	+	-	-	11(km)
Antalbokor	76	39	Partial	+	-	+	+	+	+	6
Bálintbokor	106	50	+	+	-	+	+	-	-	10
Bedőbokor	41	16	+	-	-	-	-	-	-	11
Benkőbokor	84	32	+	+	+	+	+	+	-	8
Csernyikbokor	130	41	Planned	+	-	-	-	-	-	12
Debrőbokor	18	17	Partial	+	-	-	-	-	-	10
Felsőbadurbokor	228	108	Partial	-	-	-	-	-	-	8
Felsősima	442	131	+	+	-	+	+	-	+	12
Felsősima tanya	325	105	+	Partial	-	-	-	-	-	13
Füzesbokor	62	28	+	+	-	-	-	-	-	6
Gerhátbokor	70	37	+	+	+	+	+	+	+	7
Istvánbokor	35	16	Planned	-	+	-	+	-	-	6
Jánosbokor	180	75	+	+	-	+	+	-	-	7
Kazárbokor	82	33	+	+	+	+	+	-	-	8
Kordovánbokor	23	19	+		-	+	+	-	-	11
Kovácsbokor	59	25	+	+	+	+	+	-	-	7
Lóczybokor	42	14	+	+		+	+	-	-	7
Mandabokor	261	72	+	+	+	+	+	+	+	8
Mandabokor II	199	70	Partial	+	+	-	+	-	-	7
Mandabokor III	64	36	Partial	+	+	-	-	-	-	10
Mátyásbokor	55	19	-	+	-	-	-	-	-	11
Mohosbokor	13	7	Planned	-	+	-	-	-	-	7
Nádasbokor	14	12	+	+	+	-	-	-	-	7
Polyákbokor	154	37	+	+	+	-	-	-	-	8
Rókabokor	45	20	+	+	+	+	+	+	-	9
Rozsrétszőlő	1069	324	+	+	+	+	+	+	+	8
Rozsrétbokor II.	54	17	+	-	-	-	+	-	+	8
Salamonbokor	191	65	+	+	+	+	+	+	+	5
Sulyánbokor	50	32	+	+	+	+	+	+	-	10
Szabadságbokor	67	28	+	+	-	-	+	+	Rest.	4
Szelesbokor	20	9	Partial	+	-	-	-	-	-	8
Szélsőbokor	85	41	Partial	+	-	+	+	-	-	5
Újtelekbokor	225	98	+	+	+	+	+	-	+	6
Vajdabokor	288	80	+	+	+	+	+	-	+	7
Vargabokor	104	56	+	+	+	+	+	+	-	8
Zomboribokor	45	19	+	+	+	+	+	-	-	5
Altogether:	5277	1905	32	30	19	21	25	10	10	-

Table 1. Social and service characteristics of the 'bokors'
(Data source: Own edition and collection of data)

Introduction

The events and research carried out in 2003 on the 250th anniversary of 'settling' have greatly contributed to the resurrection of the 'bokors' and *tirpak* traditions. However, the basis of this revitalisation of the 'bokors' is some other issue. It has been 20 years since the political changes in the country; the town development strategies, real infrastructural and other changes and developments make this revitalisation possible. At the beginning of the 'nought years' we only saw mouldering 'bokors', while today the situation is rather different (table 1).

During the past 20 years significant differences emerged among the 'bokors', the dying and developing settlements have started to become distinct. The decrease of the population has slowed down, but there have been huge diversions from the average. Gyula Krúdy, who was born in Nyíregyháza, wrote that *'tirpaks used to blush, be ashamed and get angry because of this derogatory term.'* This has changed and hopefully has found its appropriate place. Nyíregyháza has benefited a lot from the 'settling' and the civic developments that followed. The identity of 'tirpaks' was restored. Changes here started to happen more slowly after the political changes in the country than in other bigger settlements. The quick development of Nyíregyháza only reached the outskirts a whole decade later. This slow shift can also be viewed as delay; however, the economic situation can have little impact on the thinking of a society. There have been significant changes in the past decade, the 'bokors' have differentiated, as I have previously published (Pristyák E. 2000., 2003. 2011). De-urbanisation reached other areas of the town first; construction has only started in the 'bokors' in the past few years, since 2005 in particular; therefore this part of town is now an important area of suburbanisation for Nyíregyháza (figure 1.).

The town's concepts

The provision of quality life circumstances in the concept of long term settlement development of Nyíregyháza includes an operative programme about development and protection of built-up environment. The aim of this programme is 'the development of the town and its surroundings while preserving and further developing the specialties, traditional settlement/landscape peculiarities of individual areas.'

The development categories of the peripheral built-up areas and building regulations relating to them were determined in the settlement structure and regulation plan of the town.

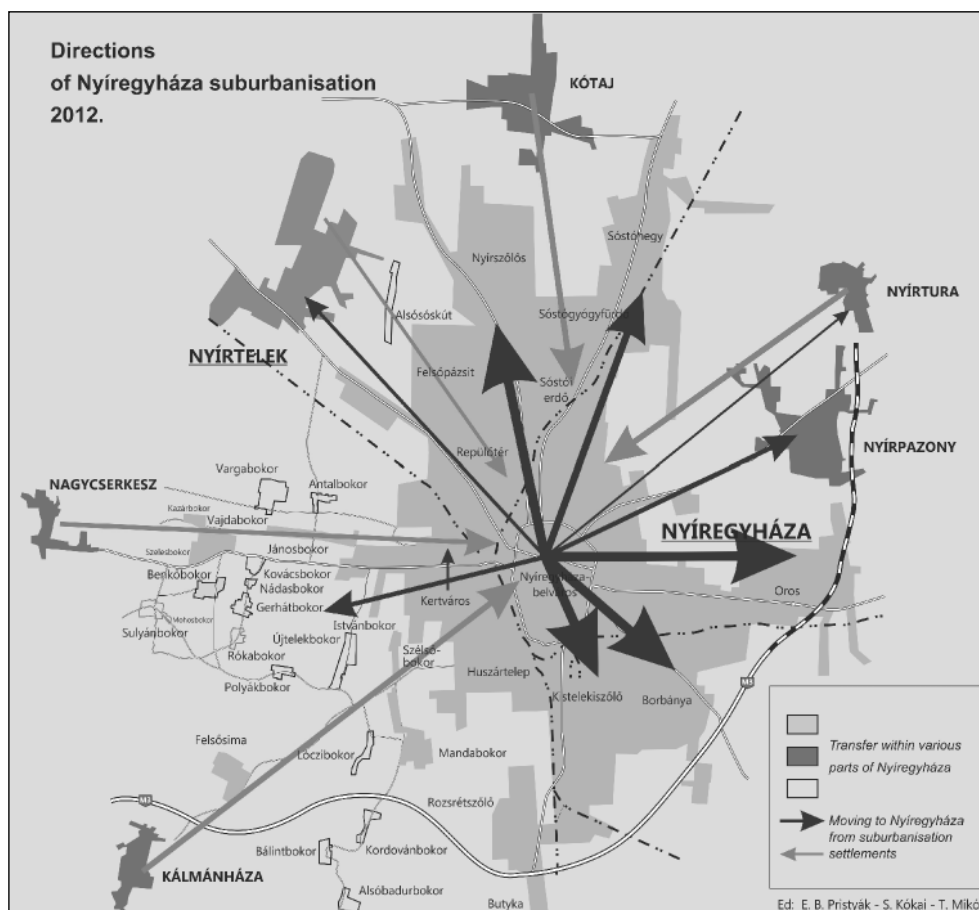

Figure 1. Directions of Nyíregyháza suburbanisation, 2012. (Source: Own edition)

The peripheral built-up areas around Nyíregyháza belong to the following categories:

1. *Quasi-village settlements:* Szélső-, Varga-, János-, Rozsrét-, Újtelek-, Salamonbokor.
2. *Due to their place in the settlement structure areas that are marked for economic development:* Zombori-, Szabadságbokor.
3. *Support of settlement areas for recreational purposes/development.*
4. *Settlement areas marked for conservation purposes:* Róka-, Sulyánbokor.
5. *Settlement areas with agriculture and large-size lands:* Mandabokor I., II., Alsóbadur-, Füzes-, Mátyás-, Antal-, Gerhát-, Mohos-, Bálint-, Nádas-, Bedő-, István-, Polyák-, Benkő-, Kazár-, Szeles-, Csernyik-, Kordován-, Kovács-, Debrő-, Felsőbadur-, Lócibokor, Felsősima (tanyák).

Generic developments that apply to the 'bokors':

- Improving accessibility of 'bokors'
- Provision of healthy drinking water in the administrative area of the town
- Extension of the drainage system, updating the cleaning system of wastewater, construction of replacements of local public utilities in areas where it is not feasible economically
- Support for unskilled/unqualified adults in achieving skills/qualifications and work experience
- Preservation of the characteristics of 'bokors'
- Differentiated development of various 'bokors' based on their particular roles
- Development of complex labour-market models for the gypsies, the disadvantaged and the permanently unemployed groups
- Projects social economics, Wide distribution of health prevention
- Improving tolerance towards the disadvantaged groups

Social provision, services

The level of service in these settlements can only be concluded from the data provided. There are not enough services in the area: the number of places for nurseries (3-5 years) is 138, the utilisation level is close to 100%. Due to the reorganisation of the primary school system provided by the local council there is only one school in Rozsretszo, where they provide a class a year from first to eighth year, altogether 130 pupils. There is an opportunity for children to attend a boarding school in Nyírszolos. Child care for babies (under 3) and health care provision is lacking; however, there are some social care type of services (such as meals provided in Benkobokor).

Table 2. describes the data regarding education, employment and other information of the local population. It clearly indicates that the ratio of ageing population is still high (table 2).

This area plays an important part in the transport system of Nyíregyháza, as ring roads, national roads and motorway junctions avoiding the internal part of the town have been built. A Lego factory is being built at the moment. A more complete integration into the transport system requires the further development of the road systems. The most significant change in public transport in recent years is the fact that 21 'bokors' have been included in the local bus routes. The roads are tarmac, the turning points not always though.

Population data	%
Proportion of population between 0-14	18.0
Proportion of population between 15-59	60.0
Proportion of population between 60 and over	22.5
Proportion of population who have only primary education in the group of 15-59 –year-olds	40.0
Proportion of population with higher education	5.0
Proportion of population between 15-64 in employment	21.0
Proportion of households with no employed person	49.0
Proportion of population who do not have regular income in the group of 15-59 –year-olds	57.0

*Table 2. Data regarding the social composition of the population of 'bokors', 2008
(Data source: Town Development Strategy of Nyiregyhaza)*

Social care in the 'bokors' have been taken over from the local council by the church; the Joób Olivér Szeretetintézmény run by the Kertvárosi Evangélikus Egyház (that is responsible for the west part of the town and the 'bokors') has taken up these tasks with the help of 'bokor janitors' and family helpers. Their headquarters are at 23. Benkőbokor.

Tourism in the 'bokors'

The greatest value of the 'bokors' is the special, unique settlement-structure features, their settlement- morphological picture and 'tírpak' traditions. Awareness of these should be increased. They do not really have other cultural or unique agro-touristic values. The conservation of traditions takes many forms; particular events that link into equestrian and gastronomic tourist products.

'Tírpak' events are quite regular, the number of visitors has increased over the years; the gastronomic and other traditions may interest the young who have some connections with 'tírpaks' and 'bokors'. Civic societies form and more events are organised by the local Lutheran church as well. The 'bokors' can also join the TDM (Tourist Destination Management) – this is current, local organisation in tourism – with a slogan of 'Nyirseg tourist magic'.

Besides rural tourism there are opportunities for active tourism as well, such as walking, biking and riding. The town supports the 'bokors' changes in order to make them provide for rural tourism. It is not likely that 'bokors' will appear as a tourist destination themselves; however, it is realistic to assume that they can provide a supplementary programme and accommodation, and so increase their turnover. This small area can become competitive if visitors spread its good reputation and return here, and also if it can provide attraction and services that are a real experience for tourists and repre-

sent better price-value ratio when compared to competitors (*Hanusz Á. 2010*). Officially in the area of 36 'bokors' there are five places where one can find private accommodation. In reality, there are two where they deal with tourism. There is no commercial accommodation. The Lutheran church also offers guest rooms.

Tourist opportunities in the 'bokors'

- The greatest valuable of the 'bokors' is the special, unique settlement-structure features, their settlement- morphological picture and their modest 'tirpak' traditions.
- They do not really have other cultural or unique agro-touristic values.
- The conservation of traditions takes many forms; particular events that link into equestrian and gastronomic tourist products.
- Rural tourism near to a big city

Attractions that have a county or national reach should be focussed on, as they are the ones that will make people living outside the county borders to travel and stay here.

Tourist products suggested to be developed are as follows:

- Tourist products that can shape the image (rural, eco- and cultural tourism)
- Other general tourist products (rural tourism, tourism for the young and elderly)
- Support to participate in tourism, just like in the cases of villages that have no special attractions.

Accommodation (table 3)

- Private accommodation is available at five places (32 beds), these are mostly 'village accommodation'.
- In fact, there are two places where they deal with tourists; the outstanding one is Bihari-tanya, Balázs-tanya.
- Guest rooms of the Lutheran church, 12 beds
- 'Tirpak Inn' next to the main road No 36, with 'tirpak' food on the menu
- There are some inns: Antal-, Szabadság-, Sulyán-, Gerhát-, Bálint-, Mandabokor. No commercial accommodation.

'Tirpak' events, organisations, publications

- Tirpák Lovas Napok (Equestrian Days) / Tirpák Hétvége (Weekend) on Bihari-tanya
- Days in Vajdabokor or Meeting of local minorities in Mandabokor
- In Sosto Village Museum they celebrate Whitsun with 'tirpak' traditions

- Events organised by local Lutheran church
- Publication of E-misszió (E-mission Nature and - Environment Protection Association): Friendly 'bokors', Guide to the natural resources of 'bokors' and hamlets around Nyíregyháza – this is a promotive, very high standard and free publication.

year	No of guests (person)	Total guest nights	Foreginer guest nights	No of hosts (person)	No of rooms	No of beds	No of beds available
2000	2 764	12 402	7 358	43	-	-	313
2001	2 740	15 047	8 061	54	-	-	362
2002	2 791	17 274	8 951	58	-	-	449
2003	2 044	12 332	7 342	58	-	-	409
2004	1 834	8 070	4 398	58	-	-	412
2005	1 809	7 848	2 260	67	182	445	503
2006	1 831	9 510	3 026	56	147	340	394
2007	2 108	8 018	3 265	59	141	336	391
2008	2 157	7 159	2 309	66	162	376	429
2009	1 500	5 371	3 316	60	156	372	428

*Table 3. Data of Nyíregyháza private accommodation
(Data source: Nyíregyházi TDM)*

The number of visitors has increased over the years; the gastronomic and other traditions may interest the young who have some connections with 'tirpaks' and 'bokors'.

- Association for the Population of 'Bokors' – civic society that is the most active in maintaining traditions
- 'Tirpak' Cultural Associatio
- Vajdabokor 'Tirpak' Folk Music Ensemble
- Folk Choir and Dancers of Mandasi Bokortanya Club,
- Association for Tourism of Nyírség
- Tirpák dishes – Dr. Bodnár Zsuzsa, ethnography.

Progress in tourism of 'bokors':

- In publication of the town Nyíregyháza provides some information and a

picture occasionally (usually with the Village Museum),

- 'Tirpak' Days have been organised on Bihar-tanya for the past 6 years, it is close to the 'town day' and includes equestrian and gastronomic programmes
- 17. Rókabokor, 11. Benkőbokor houses are monument type buildings, Róka- and Sulyán-bokor have protected settlement structures.
- 'Tirpak Inn' next to the main road No 36 in Szabadságbokor, with 'tirpak' food on the menu and opportunities for 'tirpak' weddings
- Gastronomic collections and 'tirpak' specialties (e.g. pucóka (gnocchi type pasta), kúknya, laskafélék (different kinds of pasta), mákostengeri (sweetcorn with poppy seeds)
- Increase of village accommodation
- Events organised by the Association for the Population of 'Bokors' (linking to the 'town day')

The tourist development of 'bokors' is one of the many strategic objectives of Nyíregyházi TDM, as this town offers complex touristic products and tourism itself is an important sector:

- a. Utilisation of the town's excellent spa water and health opportunities as a main tourist sector
- b. Tourist developments based on cultural heritage in the city centre
- c. Establishment of eco- and rural tourism in the 'bokors' in harmony with nature conservation and environmental developments
- d. Sustainable economy, based on the characteristics and skills, within which tourism is an important factor
- e. Developed local infrastructure, which satisfy the requirements of quality tourism
- f. Development of human resources is a basic requirement for tourism.

Numerous studies have focussed on the dissolution and depopulation of the 'bokors'; however, there have only been a few on their tourist exploitation. One way of saving the system of 'bokors' is to fill them with sensible tourist programmes. 'Tirpak' Days will be an essential part of the equestrian events around town, as tourists who take part in fox-hunting and riding in carriages will look for places that have been made appropriate for tourists during the 'tirpak' weekends; these places can also serve as attractions during any season of the year (*Nyíregyházi TDM 2011*).

As you can see from figure 2., private accommodations have a varying amount of guests from year to year. These are greatly affected in any given year by the events that are organised in the 'bokors' as well as in town ('Tirpak' weekend, events in

'bokors' during town day, 'tirpak' wedding, etc.). In addition, any particular provider's turnover can be affected by their own marketing activities (Sulyánbokor Kentaur-tanya not functioning, church events, etc.) (figure 2).

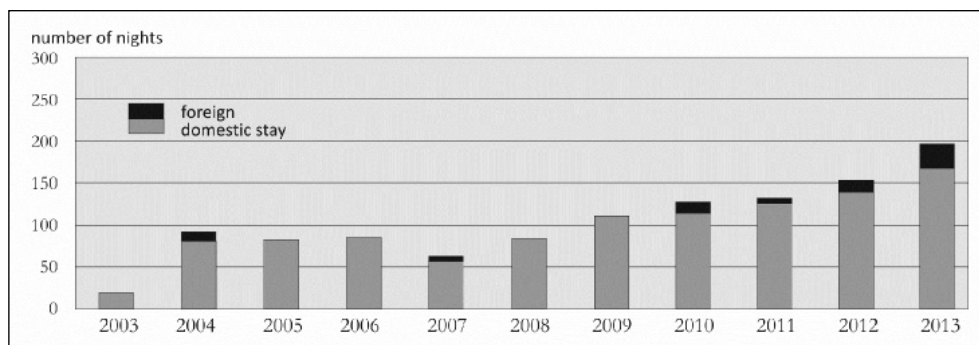

Figure 2. Turnover of Bihari tanya (Szabadságbokor)
(Source: proprietorial statement/reference, own edition)

The biggest and best-known accommodations are the Bihari-tanya and the Lovas Panzió in Antalbokor. This is a thriving community, the farmers still live there in their own houses, and keep horses, ducks and other animals. This a village accommodation for 2x10 people, with a stone-wooden and clay-and - straw - mortar guest-house. They have been active members of the county's rural tourism association since 1994. They can offer more and more accommodation as well as programmes, such as horse riding, riding in a carriage, horse sledging, pig killing, clay forming and pottery; events such as coach driving, the event being Tirpak Days. In 2010 the number of guest nights exceeded 350. Based on the commentaries of the owners they had guests from Nyíregyháza and Budapest and its surrounding areas. The attraction of Nyíregyházi Zoo also contributed to the increase of guest turnover, adding to the individual marketing activities.

In the past years the investments based on relatively little equity, very often relying on family fortunes, have provided new accommodation. In projects it is still establishing accommodation that has the major part; various tourist programmes have been emphasized less.

Tourism at present does not mean a complex solution for any of the 'bokors'. It may, however, provide a supplementary income source for the local population, and also make the landscape/settlements more attractive, thus making up for anything missing in Nyíregyháza.

Summary

The function of 'bokors' has partially changed, the lifestyle of those living there show a great variation and the 'bokors' themselves differentiated. Based on my research I categorise them as follows (B. Pristyák E. 2011):

1. 'Bokors' arranged as villages, one or two main streets and hopefully further economic growth: Felsősimá, Gerhát-, János-, Mandabokor, Rozsrétszőlő, Rozsrét-, Salamon-, Szélső-, Újtelek-, Varga-, Vajda-, Zombori-, Szabadságbokor.

In these settlements the distance to reach workplaces and services is acceptable, and the prices of properties provide an opportunity to build family homes with gardens. These renewed 'bokors' share some similarities with 'dormant villages'.

2. Agriculture and family farming are dominant: Alsóbadur-, Antal-, Bálint-, Bedő-, Benkő-, Csernyik-, Debrő-, Felsőbadur-, Füzes-, István-, Kazár-, Kordován-, Kovács-, Lóczi-, Manda- I., II., Mátyás-, Mohos-, Nádas-, Polyák-, Szelesbokor.

Besides the more significant agricultural husbandry there is also a tendency to keep houses as weekend cottages and to practice closed garden cultivation. Older population is present in a high ratio.

3. Bokors with tourist basis: Antal-, Benkő-, Róka-, Sulyán-, Tamásbokor that belongs to Nagycserkesz.

The two protected monuments and the protection of Róka- és Sulyánbokor is not an outstanding result, the town was due to do this to catch up, and it does strengthen the touristic function of the 'bokors'. In some places recreational purposes will come to the foreground. Besides husbandry, recreational and rural tourism will provide an opportunity to explore unused resources, which may result in an income.

The effects of agglomerating and suburbanizing processes influence from sparse homesteads (bokortanyák) to small towns. These facts present such a challenge to the economy, local residents and connections of Nyíregyháza that should have been solved immediately well before.

People who deal with tourism in the 'bokors' would have benefited from avoiding the pitfalls of touristic 'self-development'. To make this more efficient with the help of experts. Even other scientific or professional circles (ethnography, archives, history, geography) 'acknowledging' them would have raised interest.

It is not likely that 'bokors' will appear as a tourist destination themselves; however, it is realistic to assume that they can provide a supplementary programme and accommodation. It can provide attraction and services that are a real experience for tourists and represent better price-value ratio when compared to competitors.

Tourism at present does not mean a complex solution for any of the 'bokors'. It may, however, provide a supplementary income source for the local population, and also make the landscape/settlements more attractive. They can make the opportunities in a town touristically developing more colourful and unique and make up for anything missing in Nyíregyháza.

Irodalom

- Balogh István (1970): Határhasználat és gazdálkodás Nyíregyházán a XVIII-XIX. században. *Ethnographia*, 1970. 2-4. szám. pp 221-231.
- Balogh István (1979): A Nyírség tanyái. In: Szabolcs-Szatmár megyei földrajzi olvasókönyv 2. köt. Nyíregyháza
- Balogh Béla András (1976): Nyíregyháza népesség- és településföldrajzi vázlata. Szabolcs-szatmári szemle XI. évf. 4. pp. 21-39.
- Bánszki Hajnalka (2012): A csehszlovák-magyar lakosságcsere előkészítése Nyíregyházán: In: Buhály A.-Reszler G.- Szoboszlay Gy. (szerk): Falak és választóvonalak a történelemben, Terminus könyvek 1., Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Történettudományi és Filozófiai Intézete pp.241-253.
- Bodonyi Csaba (2014): A nyírségi bokortanyák „üzenete http://www.mernokkapu.hu/fileok/2/Bodonyi_A_nyirsegi_bokortanyak_uzenete.pdf
- Bodonyi Csaba (2014) XXI. századi korszerű tanyabokor koncepciója
In: <http://vandoriskola.hu/sites/all/files/vandor-termuves-hu/hirek/felveteli-felhivas-2012/bokortanyak-vandor.pdf>
- B. Pristyák Erika (2011) A bokortanyák differenciálódása az elmúlt 20 évben, In: Geográfiai folymatok térben és időben, Tanulmánykötet Dr. Hanusz Árpád 65. születésnapja tiszteletére, Szerkesztette: Dr. Kókai S. Nyíregyháza. pp. 45-61.
- B. Pristyák Erika (2013): A települési infrastruktúra változásai a bokortanyákon az elmúlt évtizedekben. In: Tanulmánykötet. Dr. Dobány Zoltán főiskolai docens 60. születésnapjára. Kiadja a Nyíregyházi Főiskola, 2013. pp: 279-288
- Becsei József (2000): A magyarországi településállomány változásai, In: Az alföld történeti földrajza, Nyíregyháza, pp. 377-390
- Becsei József (2004): A tanyarendszer jellegének változásai. („A magyar városok funkcionális morfológiája”) Berzsenyi Dániel Főiskola Társadalomföldrajz Tanszéke, Szombathely, pp. 16-29.
- Beluszky Pál (1968): A nyíregyházi tanyabokrok földrajzi vizsgálata. Földrajzi Közlemények 1968. pp 11-20.
- Beluszky Pál (1973): A tanyarendszer időszzerű problémái Földrajzi Közlemények 9.

- Beluszky Pál (1974): Nyíregyháza vonzáskörzete, Földrajzi közlemények 13. Budapest, 117 p.
- Bukovszky László (1997): A nyíregyházi tír pákság áttelepülésének levéltári forrásai Szlovákiában In: Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv 12. Nyíregyháza, 1997. 544 p (www.szabarchiv.hu)
- Bodnár Zsuzsa (1997): Tír pák népi ételek, étkezési szokások. AMC Kiadás. Nyíregyháza p 87
- Cservényák László–Mező András szerk (1987): Nyíregyháza története. Nyíregyháza, 318 p.
- Cservényák László (1969): Nyíregyháza örökváltsága. Nyíregyháza
- Dienes István (1931): Nyíregyháza és népe. In: Nyíregyháza és Szabolcs vármegye községei Szerk: Hunek emeil Budapest 1931 pp 68-115.
- Emlékeink Joób Olivér lelkésről. Kiadja a Nyíregyháza-Kertvárosi Evangélikus Gyülekezet és a Joób Olivér Szeretetintézmény. p 36.
- Frisnyák Sándor (1985): Nyíregyháza földrajzi képe, Földrajzi közlemények 3. pp. 196-216.
- Frisnyák Sándor (2003): A szlovák telepesek kultúrtáj- és gazdaságfejlesztő tevékenysége, Nyíregyházán (18-19. század) In. Nyíregyháza, Előadások a város újratelepítésének 250. évfordulóján, Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke, Nyíregyháza pp 87-100.
- Furkóné Szabó Mariann (2010): A nyírségi TDM megalakításának tapasztalatai. In. Hanusz Á (szerk.): A helyi és térségi TDM szervezetek, Kiadja Nyíregyháza MJV és a NYFTTIK TFI. pp. 21-34
- Gálné Horváth I. (2014): A Hódmezővásárhely környéki tanyák és tanyaközpontok vizsgálata a tér és idő összefüggésében, PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola. http://old.foldrajz.ttk.pte.hu/phd/phdkoord/nv/disszert/Galne_Horvath_Ildiko_disszertacio.pdf
- Geduly Henrik (1996): Nyíregyháza az ezredik évben. Reprint kiadás. Nyíregyháza
- Hanusz Árpád (2010): A TDM szerepe a falusi rendezvények turisztikai terméké fejlesztésében. In. Hanusz Á. (szerk.): A helyi és térségi TDM szervezetek, Kiadja Nyíregyháza MJV és a NYF TTIK TFI. pp. 35-46
- Henzsel Ágota (2003): A nyíregyházi bokortanyák. Honismeret, 2003/3. 67–69. p.
- Husztai Éva (2008): Társas kapcsolatok, Családi, rokoni, baráti kapcsolatok nyíregyháza lakói körében, főiskolai tanársegéd, PhD. Hallgató Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Alkalmazott Társadalomtudomány Tanszék.
- Istvánivits Eszter (1997): Nyíregyháza–Manda bokor, M3 autópálya 23. Régészeti füzetek RF 1. 48. 1997. 22–23.

- Iván Vikotória- Stiller Ákos: Megújuló magyar tanyavilág. tanyavilág – élet a végeken. National Geographic 2014. évi szeptemberi száma pp 44-65.
- Jakab Attila (2009): X-XI. századi temető Nyíregyháza-Felsősima határából. [10th-11th century cemetery at Nyíregyháza-Felsősima (Motorway M3, site 161).] A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve LI. (2009) pp79–147
- Joób O. (ifj.) (2010): Tenger harcon át. Emlékezés Joób Olivér lelkészre, születésének 100. évfordulója alkalmából, Kiadja az Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest 2010. p. 422
- Kiss János Péter (2008): Aprófalvasodás és aprófalvaink sorsa – történelmi met-szetben. In: Váradi Mónika Mária (szerk.): Kistelepülések lépéskényszerben. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest. 29-68.
- Kocsis Károly (1996): Az etnikai térszerkezet változásai a Kárpát-medencében. In: Kárpát-
- Kókai Sándor – B. Pristyák Erika (2012): Az agglomerálódás és az szuburbanizáció jellemzői a Nyíregyházi településeggyüttesben, In: Településföldrajzi tanulmányok 2012/2, Szerk Csapó T., Kiadja a Nyugat-magyarországi Egyetem, Szombathely, pp. 87-103
- Kókai Sándor (2009): Nyíregyháza funkcionális morfológiája, In: Gál A – Hanusz Á (szerk.): Tiszteletkötet Dr. Frisnyák Sándor professzor 75. születésnapjára, Kiadja a NYF Turizmus és Földrajztudományi Intézete, nyíregyháza, 2009. pp. 215-234.
- Kőszegfalvy György (1995) A települési infrastruktúra geográfiája, Kiadja a Janus Pannónis tudományegyetem. Pécs p 194
- Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala Magyarország állandó lakossága 2010 http://www.nyilvantarto.hu/kekhh/kozoz/index.php=statisztikai_adatok_lakossagi_moalllakossaga_hu [2010. 04. 15.]
- Kövekbe épített hitvallás, A nyíregyházi Evangélikus, a nagytemplom építésének 225. éves jubileuma alkalmából, Kiadja a Nyíregyházi evangélikus gyülekezet. Szerk. Sallai Gábor, Nyíregyháza, 2011.
- Kujbusné Mecsei Éva (2001): Nyíregyháza mezőváros tanácsa által határozott... (1793-1837) forrásválogatás, Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, II. közlemények 23. Nyíregyháza 2003 p. 256.
- Kujbusné Mecsei Éva (2001): PRO MEMORIA Nyíregyházi összeírások (1752-1850), forrásválogatás, Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, II. közlemények 29. Nyíregyháza 2003 p. 566.
- Kujbusné Mecsei Éva (2003): Nyíregyháza önkormányzata (1753-1848), Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, II. közlemények 28. Nyíregyháza 2003 p. 324.

- Külterületi lakott helyek Egyszerűsített Rendezési Terve Nyíregyháza város Önkormányzata, 1998.
- Laki Tamásné (2011): Falusi kisiskola - múzeum vagy reformpedagógiai műhely? http://real-d.mtak.hu/296/4/kovachimre_5_Mu.pdf, <http://www.ofi.hu/tudastar/uj-pedagogiai-szemle-110615/laki-tamasne-osszevont>, 2011. június 15.
- Leffler Samu (1900): Nyíregyháza város története. In: Szabolcs vármegye. Szerk. Borovszky Samu. Budapest 1900. pp86-141.
- Lőrincz Klára (2005): „A nyíregyházi bokortanyák revitalizációjának lehetőségei” szakdolgozat, Szent István Egyetemen
- Major Jenő: A külterületi lakott helyek vizsgálata, Településtudományi közlemények Bp, 1972.
- Marcsik Antónia-Hegyi Andrea (2002): Nyíregyháza–Manda-bokor lelőhely humán csontanyagának paleopatológias elváltozásai In Jósa András Múzeum Évkönyve XLI., Nyíregyháza 2002 pp 201-215
- Margócsy József (1984-2002): Utcák, terek, emléktáblák. Fejezetek a régi Nyíregyháza életéből. 1-5. kötet Nyíregyháza
- Márkus Mihály. (1943, 2008): A bokortanyák népe. Budapest, Reprintkiadás, Nyíregyháza 2008
- Mátis B. (1993): A bokortanyák tanítója. Nyíregyháza
- Nagy zsuzsa (2014): A nyíregyházi bokortanyák társadalmi - gazdasági helyzetének bemutatása, jövőjének vizsgálata geoinformatikai eszközök segítségével, Debreceni Egyetem TTK, Földtudományi Intézet diplomamunka p54.
- Németh Péter szerk (1991): Nyíregyházi szlovák (tírpák) nyelvjárási és néprajzi emlékek. Nyíregyháza, 1991
- Németh Péter - Mező András (1973.)A régi Nyíregyháza. Nyíregyháza 1973
- Németh Zoltán (1978) Az egynyelvűség-kétnyelvűség kérdése a nyíregyházi tírpákság esetében. In: sZabocs-Szatmári szemle. pp 121-140.
- Németh Zoltán (1987) Tírpákokra vonatkozóiratok Nyíregyháza történetéhez 1755-1792. In. Szabolcs-szatmár megyei helytörténetírás I-II. Szerk. Gyarmathy Zsigmond. Nyíregyháza 1979 pp 350-381.
- Nyíregyháza Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája <http://www.nyiregyhaza.hu/index.php>, 2010. december 27.
- Nyíregyházi TDM tájékoztatása
- Papp Sándor (2000): Nyíregyházi bokortanyák, Városvédő füzetek 2., Nyíregyháza
- Pristyák Erika (2001): A bokortanyák helyzete, a fejlődés lehetőségei, In: Nyírségi Földrajzi Napok előadásai, Szerk.: Boros László, Nyíregyháza, 2001. pp. 171-182.
- Pristyák Erika (2003): A bokortanyák morfológiai képeinek változása – átalakuló tanynyaszerkezet. In: Frisnyák S. szerk. 2003: Nyíregyháza, Előadások a város újrater-

- lepítésének 250. évfordulóján, Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke, 2003. pp. 167-174.
- Reszler Gábor (2010) Nyíregyháza újratelepítése a helytörténeti irodalomban (http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulsek_ertekei/Nyiregyhaza/pages/009_ny_ujratelepítése.htm)
- Sexty András (1880): A Nyíregyházi szállásbokok térképe. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár térképgyűjteménye
- Simkó Gyula(1910): Nyíregyháza és tanyáinak települése. In: Földrajzi közlemények. XXXVIII. 2. pp. 41-72. 3. pp. 89-114.
- Szabolcs vármegye Szerk: Csíkvári Antal, 1931.
- Székely György (2011): Az aprófalvak népességmegtartó képességének állapota, változásai, irányai, illetve javításának lehetőségei, (VI-SZ/301) Beszámoló tanulmány a Miniszterelnöki Hivatal Társadalom- és Humánpolitikai Helyettes Államtitkárság számára http://www.tarsadalomkutatas.hu_kkk.php_TPUBL-A584_publikaciok_tpubl_a_584.pdf, 2013VII.12.
- Szigetvári Csaba (2011): Barátságos bokortanyák – Kalauz a Nyíregyháza környéki bokortanyás és tanyás térség természeti értékeihez, E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület kiadványa. Nyíregyháza pp 24.
- Szohor Pál. 1924 Nyíregyháza az örökváltság 100. évében. Nyíregyháza 1924.
- Településrendezési terveinek felülvizsgálata jóváhagyott dokumentáció <http://www.nyirhalo.hu/index.php> 2010. december 27.
- Térképgyűjtemény Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, Vadnay Ákos közlései, Nyírségvíz Zrt
- Vadnay Katalin (1999): A bokortanyák iskolái 1878-1905 között. Szakdolgozat DE Városlakók életminőségi vizsgálata. Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal Szociális Irodája és a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszéke 2008-as kutatássorozata http://varoshaza.nyiregyhaza.hu/lib/rend_terv/140715_1_telepulesszerkezeti_terv_2014.pdf
- Interjúk, terepbejárás

Mellékletek

A bokortanyák a KSH helységnévtára szerint 2014-ben

Nyíregyházához tartozó bokrok (36)	Nyírtelekhez tartozó bokrok (7)
1. Mandabokor (belterület)	37. Bedőbokor
2. Felsősima (belterület)	38. Dankóbokor
3. Vajdabokor (belterület)	39. Horváthbokor
4. Rozsrétszőlő (belterület)	40. Jakusbokor
5. Alsóbadurbokor	41. Szekeresbokor
6. Antalbokor	42. Alsósóskút
7. Bálintbokor	43. Felsősóskút
8. Bedőbokor	
9. Benkőbokor	Nagycserkeszhez tartozó bokrok (15)
10. Csernyikbokor	44. Bájibokor
11. Debrőbokor	45. Bánfibokor
12. Felsőbadurbokor	46. Belfibokor
13. Füzesbokor	47. Cigánybokor
14. Gerhátbokor	48. Ferencbokor
15. Istvánbokor	49. Halmosbokor
16. Jánosbokor	50. Horváthbokor
17. Kazárbokor	51. Lakatosbokor
18. Kordovánbokor	52. Magyarbokor
19. Kovácsbokor	53. Markóbokor
20. Lóczybokor	54. Nádasibokor
21. Mandabokor I.	55. Tamásbokor
22. Mandabokor II.	56. Táncsicsbokor
23. Mátyásbokor	57. Vadasbokor
24. Mohosbokor	58. Zöldbokor
25. Nádasbokor	
26. Polyákbokor	
27. Rókabokor	
28. Rozsrétbokor	
29. Salamonbokor	
30. Sulyánbokor	
31. Szabadságbokor	
32. Szelesbokor	
33. Szélsőbokor	
34. Újtelekbokor	
35. Vargabokor	
36. Zomboribokor	

Név szerint megszűnt és újabb keletű bokortanyák

Márkus Mihály: A bokortanyák népe című könyvében 1943-ban 72 tanyát sorol fel *A bokortanyák statisztikai képe* című táblázatában. Ezt alapul véve egészítem ki a helységnévtári felsorolást.

<i>Hagyományos bokortanyák</i>	
Bundásbokor	Nagycsérkesz belterülete lett 1952-ben
Siposbokor	Nagycsérkesz belterülete lett 1952-ben
Verbőczibokor	Átnevezték Táncsicsbokorra, Nagycsérkeszhez tartozik
Svábbokor	Egy gazdálkodó porta, Antalbokor és a Kertváros között
<i>„Nem típusos bokortanyás településrészek” Márkus M. szerint sem. Egyes tanyák, az újjátelepítés előtt már megvoltak.</i>	
Alsópázsit	Nyíregyháza délnyugati széle, az egykori lőtér területe,
Felsőpázsit	Nyíregyháza külterületi egysége 1567 fős lakossággal A repülőtértől északnyugatra Sátor, Levendula, Rozmaring, stb. utcák
Alsósima Nagylapos	Kálmánháza külterületi részei A községtől északra az autópálya közelében, 10-20 fős tanyák (Felsősima is ide sorolandó)
Cugosrész I. II.	Nyíregyháza belterülete
Púposhalom	Nagycsérkesz külterületi része, egészen az északnyugati peremén, perifériális helyzetű volt már a betelepülés időszakában is
<i>Egykori szőlőskertek</i>	
Ókistelekiszőlő	Nyíregyháza belterületi részei, a városközponttól távol déli irányba, Borbánya-Kistelekiszőlő városrész (Rozsrétszőlő is ide sorolandó)
Újkistelekiszőlő	
Kistelekibokor	
Örökösföldek (I., II., III., IV., V.)	Nyíregyháza belterületi egysége, lakótelep, a városközponttól távol, keletre
<i>Újabb keletű elnevezések, Márkus M. nem nevez meg ilyet</i>	
Samókabokor	Népnyelvi dűlő elnevezés Felsősimától észak-nyugatra, Samóka utca létezik
Libabokor	Nyírtúrhoz tartozik 90 fős egyéb belterületi településrész, a településtől északnyugatra

A bokortanyák lakónépesség száma és a lakások száma

1991, 2001, 2011.

Megnevezés	Népességszám, fő				Lakások száma, db		
	1991	2001	2011	vált %	1991	2001	2011
1. Alsóbadurbokor	79	271	264	343	26	77	88
2. Antalbokor	72	76	71	105	34	39	35
3. Bálintbokor	114	106	83	93	48	50	49
4. Bedőbokor	26	41	28	158	23	16	15
5. Benkőbokor	70	84	67	120	25	32	29
6. Csernyikbokor	112	130	121	116	54	41	52
7. Debrőbokor	23	18	23	78	20	17	16
8. Felsőbadurbokor	464	228	239	53	177	108	141
9. Felsősima belterület	377	442	450	123	116	131	158
10. Felsősima	474	325	241	81	201	105	103
11. Füzesbokor	64	62	53	97	30	28	23
12. Gerhátbokor	63	70	74	111	30	37	35
13. Istvánbokor	48	35	16	73	16	16	12
14. Jánosbokor	151	180	188	119	60	75	76
15. Kazárbokor	87	82	70	94	32	33	34
16. Kordovánbokor	56	23	14	46	24	19	16
17. Kovácsbokor	61	59	55	97	24	25	28
18. Lócizibokor	40	42	35	105	16	14	17
19. Mandabokor belterület	249	261	263	105	85	72	82
20. Mandabokor I.	242	199	153	82	79	70	64
21. Mandabokor II.	91	64	67	70	39	36	31
22. Mátyásbokor	52	55	43	106	18	19	21
23. Mohosbokor	23	13	10	56	11	7	5
24. Nádasbokor	24	14	17	58	11	12	9
25. Polyákbokor	127	154	146	121	48	37	38
26. Rókabokor	46	45	40	98	23	20	24
27. Rozsrétszőlő belterület	137	1 069	1 220	27	298	324	407
28. Rozsrétbokor	39	54	42	138	12	17	13
29. Salamonbokor	151	191	218	126	46	65	75
30. Sulyánbokor	58	50	40	86	30	32	26
31. Szabadságbokor	51	67	88	131	18	28	38
32. Szelesbokor	31	20	25	64	11	9	11
33. Szélsőbokor	300	85	54	28	90	41	26
34. Újtelekbokor	191	225	106	117,8	69	98	47
35. Vajdabokor belterület	148	288	314	196	41	80	97
36. Vargabokor	121	104	128	86	55	56	63
37. Zomboribokor	61	45	67	74	25	19	33
Összesen:	4 523	5 277	5 133	117	1 965	1 905	2 037

A bokortanyák infrastrukturális jellemzői

Megnevezés	Ivóvíz-hálózat	Gáz-hálózat	Szennyvíz-hálózat	Buszjárat	Kövezett út	Szoc. ellátás	Táv. a kp.-tól (km)
Alsóbadurb.	+	+	-	+	+	+	11
Antalbokor	Részben	+	-	+	+	+	6
Bálintbokor	+	+	-	+	+	+	10
Bedőbokor	+	-	-	-	-	+	11
Benkőbokor	+	+	+	+	+	+	8
Csernyikbokor	Terve	+	-	-	-	-	12
Debrőbokor	Részben	+	-	-	-	+	10
Felsőbadurbokor	Részben	-	-	-	-	-	8
Felsősima bt	+	+	-	+	+	+	12
Felsősima	+	részben	-	-	-	+	13
Füzesbokor	+	+	-	-	-	+	6
Gerhátbokor	+	+	+	+	+	+	7
Istvánbokor	Terve	-	-	-	+	+	6
Jánosbokor	+	+	+	+	+	+	7
Kazárbokor	+	+	+	+	+	+	8
Kordovánbokor	+	-	-	+	+	+	11
Kovácsbokor	+	+	+	+	+	+	7
Lóczybokor	+	+	-	+	+	+	7
Mandabokor bt	+	+	+	+	+	+	8
Mandabokor I	Részben	+	+	-	+	+	7
Mandabokor II	Részben	+	+	-	-	+	10
Mátyásbokor	-	+	-	-	-	-	11
Mohosbokor	Terve		+	-	-	+	7
Nádasbokor	+	+	+	-	-	+	7
Polyákbokor	+	+	+	-	-	-	8
Rókabokor	+	+	+	+	+	+	9
Rozsrétszőlő bt	+	+	+	+	+	+	8
Rozsrétbokor	+	-	+	-	+	+	8
Salamonbokor	+	+	+	+	+	+	5
Sulyánbokor	+	+	+	+	+	+	10
Szabadságb.	+	+	-	-	+	+	4
Szelesbokor	Részben	+	-	-	-	+	8
Szélsőbokor	Részben	+	-	+	+	-	5
Újtelekbokor	+	+	+	+	+	+	6
Vajdabokor bt	+	+	+	+	+	+	7
Vargabokor	+	+	+	+	+	+	8
Zomboribokor	+	+	+	+	+	+	5
Összesen:	32	30		21	25	30	-

Nyíregyháza városrészek, településrészek adatai

a KSH helységnévtára alapján

A helység városrészei, a helységhez tartozó településrészek jellege és megnevezése	A népszám- lási lakó- népesség	A lakások	A lakott egyéb lakó- egységek	Postai irá- nyítószám	A külte- rület jellege	A település távolsága a központi belterülettől (km)
	száma 2011. október 1-jén, a 2013. ja- nuár 1-jei közigazg. állapot szerint					
Központi belterület	90 622	40 391	11	44001	–	–
Egyéb belterület	20351					
Butyka	753	252	–	4246	–	9,8
Felsősima	450	158	–	4433	–	0,0
Ipari park	–	–	–	4400	–	7,5
Mandabokor	263	82	–	4400	–	8,0
Nyírszőlős	4 494	1 587	4	4432	–	9,6
Oros	7 255	2 663	2	4551	–	8,0
Rozsrétszőlő	1 220	407	–	4400	–	5,5
Sóstógyógyfürdő	1 598	748	–	4431	–	0,0
Sóstóhegy	4 004	1 431	10	4481	–	1,0
Vajdabokor	314	97	–	4400	–	7,0
Külterület	8773					
Alispántanya	10	5	–	4244	Mgl.	3,0
Alsóbadurbokor	264	88	–	4400	Mgl.	1,0
Alsópázsit	955	370	–	4400	Mgl.	6,0
Antalbokor	71	35	–	4400	Mgl.	5,6
Bálintbokor	83	49	–	4400	Mgl.	0,0
Bedőbokor	28	15	–	4461	Mgl.	1,0
Benkőbokor	67	29	–	4400	Mgl.	8,5
Butyka sor	194	90	–	4246	Mgl.	1,0
Butykatelep	30	12	–	4246	Mgl.	0,0
Császárszállás	64	45	–	4246	Lh.	0,0
Csernyikbokor	121	52	–	4400	Mgl.	1,5
Cúgosrész	491	82	–	4400	Mgl.	5,0
Debrőbokor	23	16	–	4400	Mgl.	0,0
Felsőbadurbokor	239	141	–	4400	Mgl.	8,0
Felsőpázsit	1 567	597	16	4400	Mgl.	6,5
Felsősimai külterület	241	103	–	4400	Mgl.	3,0
Fenyvestanya	–	–	–	4481	Mgl.	1,2
Forgácstanya	84	30	–	4400	Mgl.	2,0
Füzesbokor	53	23	–	4400	Mgl.	6,0
Gerhátbokor	74	35	–	4400	Mgl.	7,0
Hármastanya	5	1	–	4481	Mgl.	0,8

A helység városrészei, a helységhez tartozó településrészek jellege és megnevezése	A népszám- lási lakó- népesség	A lakások	A lakott egyéb lakó- egységek	Postai irá- nyítószám	A külte- rület jellege	A település távolsága a központi belterületől (km)
	száma 2011. október 1-jén, a 2013. ja- nuár 1-jei közigazg. állapot szerint					
Ilonatanya	13	10	–	4400	Mgl.	6,0
Istvánbokor	16	12	–	4400	Mgl.	6,0
Jánosbokor	188	76	–	4400	Mgl.	6,5
Kállairét	8	6	–	4400	Mgl.	8,5
Kazárbokor	70	34	–	4400	Mgl.	8,0
Kecskésdűlő	2	1	–	4400	Mgl.	9,0
Kismezőtanya	19	11	–	4400	Mgl.	9,5
Kordovánbokor	14	16	–	4400	Mgl.	0,5
Kovácsbokor	55	28	–	4400	Mgl.	6,6
Kőlapos	242	86	–	4400	Mgl.	7,0
Ladánydűlő	4	1	–	4400	Mgl.	1,0
Lászlótanya	33	15	–	4246	Mgl.	4,0
Lévaitanya	–	–	–	4400	Mgl.	1,0
Lóczibokor	35	17	–	4400	Mgl.	6,8
Mandabokor I.	153	64	–	4400	Mgl.	7,0
Mandabokor II.	67	31	–	4400	Mgl.	9,0
Mátyásbokor	43	21	–	4400	Mgl.	1,5
Mohosbokor	10	5	–	4400	Mgl.	0,5
Nádasbokor	17	9	–	4400	Mgl.	6,8
Nagyszállás	525	218	1	4400	Mgl.	3,0
Nyíritanya	2	2	–	4246	Mgl.	8,5
Nyírjes	348	130	–	4400	Mgl.	0,0
Polyákbokor	146	38	–	4400	Mgl.	7,5
Rókabokor	40	24	–	4400	Mgl.	8,6
Rozsrétbokor I.	42	13	–	4400	Mgl.	8,0
Rozsrétbokor II.	43	16	–	4400	Mgl.	7,5
Salamonbokor	218	75	–	4400	Mgl.	4,2
Sóstóhegyi külterület	924	317	1	4481	Mgl.	2,0
Sulyánbokor	40	26	–	4400	Mgl.	9,5
Szabadságbokor	88	38	–	4400	Mgl.	4,2
Százkúttanya	122	43	–	4400	Mgl.	6,0
Szelesbokor	25	11	–	4400	Mgl.	8,5
Szélsőbokor	54	26	–	4400	Mgl.	4,5
Szövetkezetitánya	27	9	–	4481	Mgl.	1,0
Újsortanya	15	13	–	4246	Mgl.	3,0
Újtelekbokor	106	47	–	4400	Mgl.	6,5
Vadastanya	129	48	–	4246	Mgl.	5,0
Vadritkadűlő	31	7	–	4400	Mgl.	8,5
Vargabokor	128	63	–	4400	Mgl.	8,0
Zomboribokor	67	33	–	4400	Mgl.	5,0

Nagycserkesz településrészek adatai a KSH helységnévtára alapján, 2011.

Lakónépesség összesen 1816 fő

1148 fő belterületen, 668 fő a külterületet alkotó 16 bokortanyán

	A lakónépesség száma	A lakások száma	Postai irányítószám	A külterület települési jellege	Táv. a kptól km
Bájbokor	50	17	4445	Mgl.	5,5
Bánfibokor	13	9	4445	Mgl.	4,0
Belfibokor	32	9	4445	Mgl.	5,0
Cigánybokor	60	30	4445	Mgl.	8,5
Ferencbokor	14	12	4445	Mgl.	4,0
Halmosbokor	42	18	4445	Mgl.	4,3
Horváthbokor	24	9	4445	Mgl.	5,5
Lakatosbokor	62	22	4445	Mgl.	4,5
Magyarbokor	60	27	4445	Mgl.	6,5
Markóbokor	56	24	4445	Mgl.	2,5
Nádasibokor	103	29	4445	Mgl.	6,0
Púposhalom	19	9	4445	Mgl.	6,5
Tamásbokor	78	32	4445	Mgl.	3,5
Táncsicsbokor	24	5	4445	Mgl.	3,5
Vadasbokor	31	20	4445	Mgl.	7,0
Zöldbokor	–	3	4445	Mgl.	0,0

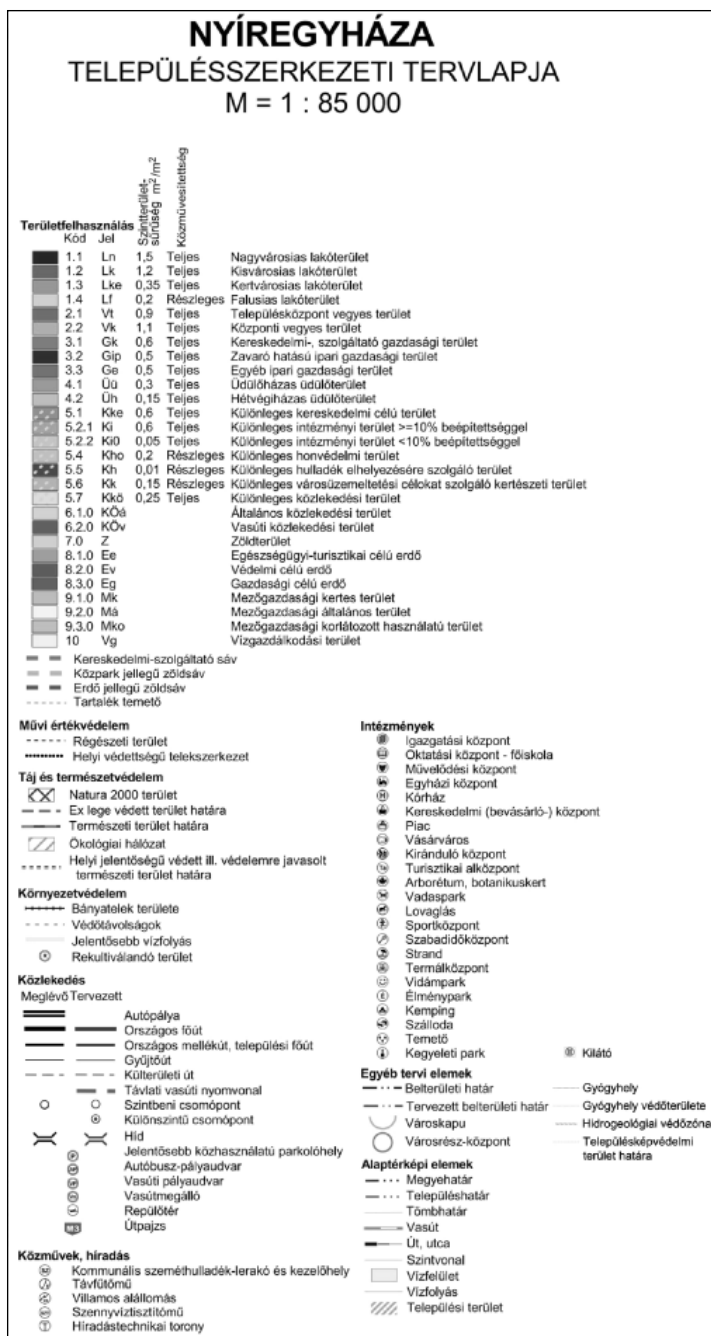
Nyírtelek településrészek adatai a KSH helységnévtára alapján, 2011.

Lakónépesség összesen 4753

Külterületen 1901 fő, ebből bokortanyán: 891 fő

	A lakónépesség száma	A lakások száma	Postai irányítószám	A külterület települési jellege	Táv. a kptól km
Alsósóskút	208	52	4461	Lh.	3,4
Bedőbokor	238	107	4461	Lh.	2,8
Dankóbokor	43	24	4461	Lh.	4,9
Felsősóskút	151	78	4461	Lh.	4,3
Ferentanya	147	52	4461	Lh.	3,4
Horváthbokor	12	4	4461	Lh.	3,0
Jakusbokor	46	21	4461	Lh.	2,2
Kispúposhalom	–	–	4461	Kt.	5,0
Szekeresbokor	46	27	4461	Lh.	3,9

Nyíregyháza MJV érvényes építési szabályzata alapján

http://varoshaza.nyiregyhaza.hu/lib/rend_terv/140715_1_telepulesszerkezeti_terv_2014.pdf

